

VIEŠOSIOS POLITIKOS IR VADYBOS INSTITUTAS
PUBLIC POLICY AND MANAGEMENT INSTITUTE

**PROJEKTAS „SEKTORINIŲ PRAKTINIO MOKYMO
CENTRŲ PLĖTROS STUDIJA“**

**ESAMOS BŪKLĖS IR TENDENCIJŲ
ANALIZĖS ATASKAITA**

PROJEKTAS

Atlikta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu.
Projektą finansuoja Lietuvos Respublika. Projektą iš dalies remia Europos Sąjunga.

ANOTACIJA	4
I. PRAKTINIO PROFESINIO MOKYMO PASLAUGŲ PAKLAUSOS ANALIZĖ	6
1. Paklausos analizės metodika	7
1.1 Tyrimo objektas	7
1.2. Tyrimo metodai.....	10
2. Paklausos analizė.....	16
2.1. Lietuvos ūkio struktūra ir praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa	16
2.2. Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos analizė.....	27
2.2.1. Didelių, profesiniam mokymui imlių, sektorių grupė	27
2.2.2. Vidutinių, profesiniam mokymui imlių sektorių grupė	39
2.2.3. Mažų, profesiniam mokymui imlių sektorių grupė	51
2.2.4. Šalies ūkiui aktualios profesinio mokymo pasiūlos problemos	56
3. Išvados ir rekomendacijos	59
II. PROFESINIO RENGIMO PASIŪLOS ANALIZĖ	68
4. Pasiūlos analizė	69
4.1. Valstybinių profesinio mokymo įstaigų vertinimas ir atranka	69
III. SEKTORINIŲ PRAKTINIO MOKYMO CENTRŲ KŪRIMO PROJEKTŲ IDĖJŲ PATEIKIMAS IR VERTINIMAS.....	74
PRIEDAI	76
1 PRIEDAS. Profesinių mokymo paslaugų paklausos tyrimų apžvalga	77
1.1. Profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimai užsienio šalyse	77
1.2. Profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimai Lietuvoje	90
1.3. Profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimų santrauka.....	93
2 PRIEDAS. Paklausos analizėje naudojami metodai	95
2.1. Kiekybinių duomenų interpretacijos metodas	95
2.2. Statistinių prognozių metodas	103
2.3. Fokusuotų diskusijų grupių metodas	107
3 PRIEDAS. Profesinio mokymo programas vykdančios įstaigos aplinkos ir veiklos rodiklių vertinimo anketa	109
4 PRIEDAS. Sektorinio praktinio mokymo centro kūrimo projekto idėjos aprašymo forma.....	113
5 PRIEDAS. Sektorių dirbantieji	117
6 PRIEDAS. Visų profesinio mokymo įstaigų vertinimas pagal sektorius	118

Šis dokumentas yra esamos būklės ir tendencijų analizės, kurią VŠĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas atliko įgyvendindamas projektą „Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtros studija“, ataskaita.

Pagrindinis šios analizės tikslas – atlikti detalią profesinio rengimo pasiūlos ir paklausos analizę, kuri padėtų Švietimo ir mokslo ministerijai suformuoti suinteresuotų pusių konsensumą dėl sektorinių praktinio mokymo centrų steigimo. Analizės rengimo metu pasiūla bei paklausa analizuota lygiagrečiai - tuo pačiu metu buvo siekiama išsiaiškinti 1) praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausą šalies ūkyje ir 2) valstybinių profesinio mokymo įstaigų pajėgumus įsisavinti investicijas bei aptarnauti sektorinius praktinio mokymo centrus.

Praktinio profesinio mokymo paslaugų **paklausos analizės** tikslas – nustatyti kuriuose ūkio sektoriuose egzistuoja didžiausia sudėtingų, ilgai trunkančių, brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa, taigi – ir sektorinio(-ių) praktinio mokymo centro(-ų) steigimo poreikis.

Paklausos analizę sudaro trys dalys. **1-ojoje darbo dalyje** pateikiama paklausos analizės metodika. Joje aprašomas tyrimo objektas ir analizuojama bei apibendrinama užsienio šalių ir Lietuvos patirtis atliekant profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimus. Remiantis šia analize metodikoje suformuluojamas metodų papildomumo (angl. triangulation of methods) principas, remiantis kuriuo derinami tiek kiekybiniai (kiekybinių duomenų interpretacija, statistinės prognozės), tiek kokybiniai (fokusuotos diskusijų grupės su ūkio sektorių atstovais) vienas kitą papildantys profesinio mokymo paslaugų paklausos analizės metodai. Dalies pabaigoje yra aprašoma kiekvieno iš šių metodų specifika, jų privalumai bei trūkumai.

2-oji darbo dalis skirta praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos Lietuvos ūkio sektoriuose analizei. Pirmajame šios dalies skyriuje visų pirma aptariama šalies ūkio struktūra, dėmesį sutelkiant į profesinio mokymo paslaugų paklausai reikšmingus šios struktūros ypatumus, bei jos kaitos tendencijas. Šiame skyriuje taip pat yra atrenkami profesiniam mokymui imlūs šalies ūkio sektoriai. Antrajame šios dalies skyriuje, remiantis metodikoje suformuluotu metodų papildomumo principu, detaliai analizuojamas kiekvienas iš atrinktų, profesiniam mokymui imlių šalies ūkio sektorių. Remiantis kiekybinių duomenų interpretacija ir statistinėmis prognozėmis, atskiruose šalies ūkio sektoriuose įvertinamas profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis ir jo kaitos tendencijos. Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos analizė atskiruose ūkio sektoriuose pildoma/koreguojama atsižvelgiant į išvalgas, gautas taikant fokusuotą diskusijų grupių metodą.

3-joje darbo dalyje pateikiamos išvados ir rekomendacijos dėl sektorinių praktinio mokymo centrų steigimo: ūkio sektorių, kuriems jie būtų steigiami; sudėtingų, ilgai trunkančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų lygio ir tendencijų atskiruose ūkio sektoriuose; paklausių profesijų ir/ar profesijų grupių, kurių atstovai juose būtų rengiami; regionų, kuriuose yra didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa bei efektyviausiai veikiančios valstybinės profesinio mokymo įstaigos; bei sektorinių praktinio mokymo centrų tarpusavio ryšių.

Pasiūlos analizė, skirta valstybinių profesinio mokymo įstaigų vertinimui, pateikiama **4-oje darbo dalyje**. Joje buvo siekiama: 1) nustatyti profesinio mokymo įstaigų tinkamumą sektorinio praktinio mokymo centro kūrimo požiūriu; 2) sudaryti profesinio mokymo įstaigų, kuriose potencialiai gali būti kuriami sektoriniai praktinio mokymo centrai sąrašus (eiles); 3) įvertinti profesinio mokymo įstaigų veiklos efektyvumą ir nustatyti kiekvienos įstaigos reitingą; 4) sudaryti potencialių sektorinių praktinio mokymo centrų kūrimo projektų vykdytojų sąrašą.

Šiame dokumente taip pat yra pateikiama **sektorinių praktinio mokymo centrų kūrimo projektų idėjų pateikimo ir vertinimo** dalis. Joje trumpai aprašomas tolesnis projekto etapas, kuomet pasiūlos analizėje atrinktoms profesinio mokymo įstaigoms reikės pateikti sektorinio(-ių) praktinio mokymo centro(-ų) kūrimo viziją ir įrodyti savo pasirengimą bei gebėjimus dalyvauti sektorinių praktinio mokymo centrų tinklo kūrimo procese. Šioje dalyje taip pat pateikiama sektorinio praktinio mokymo centro kūrimo projekto idėjos aprašymo vertinimo forma, pagal kurią bus vertinamos profesinio mokymo įstaigos.

Esamos būklės ir tendencijų analizė parengta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos ir VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos instituto“ 2006 m. lapkričio 3 d. pasirašytos mokslinių tyrimų ir plėtros paslaugų sutarties Nr. SUT-2157 pagrindu. Jos rengimo procese aktyviai dalyvavo profesinio mokymo įstaigų atstovai, Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai bei Lietuvos ūkio sektorių darbdavių asociacijų bei jų narių atstovai, kuriems institutas ypač dėkoja už efektyvų bendradarbiavimą ir profesionalų požiūrį į profesinio rengimo sistemą bei perspektyvas Lietuvoje.

I. PRAKTINIO PROFESINIO MOKYMO PASLAUGŲ PAKLAUSOS ANALIZĖ

1. PAKLAUSOS ANALIZĖS METODIKA

Šioje dalyje pristatoma praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos analizės metodika. Pirmajame skyriuje aptariamas analizės objektas. Antrajame skyriuje dėmesys sutelkiamas ties klausimu: kaip galime ištirti analizės objektą? Taigi jame pristatomi tyrimo metodai.

1.1 Tyrimo objektas

Analizės tikslas

Tyrimo techninėje užduotyje numatyta, kad šios analizės objektas yra praktinio profesinio mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo paslaugų paklausa šalies ūkio sektoriuose. Atitinkamai pagrindinis paklausos analizės tikslas – nustatyti, kuriuose ūkio sektoriuose egzistuoja didžiausia sudėtingų, ilgai truncančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo paslaugų paklausa, taigi – ir sektoriaus(-ių) praktinio mokymo centrų steigimo poreikis. Toks objekto ir tikslo apibūdinimas yra gana platus. Todėl toliau sieksime aiškiai apibrėžti svarbiausius terminus ir parodyti, kokios specifinės dalys sudaro tyrimo objektą.

Paklausa –kas tai?

Svarbiausias terminas, kurį reikia apibrėžti, yra „paklausa“. Šis terminas apima dvi dimensijas. Viena vertus, paklausą galima suprasti, kaip asmenų, norinčių mokytis poreikius. Kita vertus, paklausa taip pat apima darbo jėgos, turinčios profesines kvalifikacijas ar kompetencijas, paklausą šalies įmonėse. Pastarajam paklausos aspektui skirsime didžiausią dėmesį. Taigi šio tyrimo objektas yra sudėtingų, ilgai truncančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo paklausa, kylanti šalies ūkyje ar atskiruose sektoriuose.

Pirminio ir tęstinio mokymo paklausa

Švietimo sektorius (šiek tiek supaprastinant) teikia pirminio ir tęstinio mokymo paslaugas. Atitinkamai šalies įmonėse švietimo paslaugų paklausa yra dvejopa: a) naujų darbuotojų, turinčių specifines kompetencijas, poreikis; ir b) esamų darbuotojų mokymo ar jų kvalifikacijos tobulinimo poreikis. Šiuos du paklausos elementus toliau vadinsime atitinkamai pirminio mokymo paklausa ir tęstinio mokymo¹ paklausa.

Natūrali darbuotojų kaita

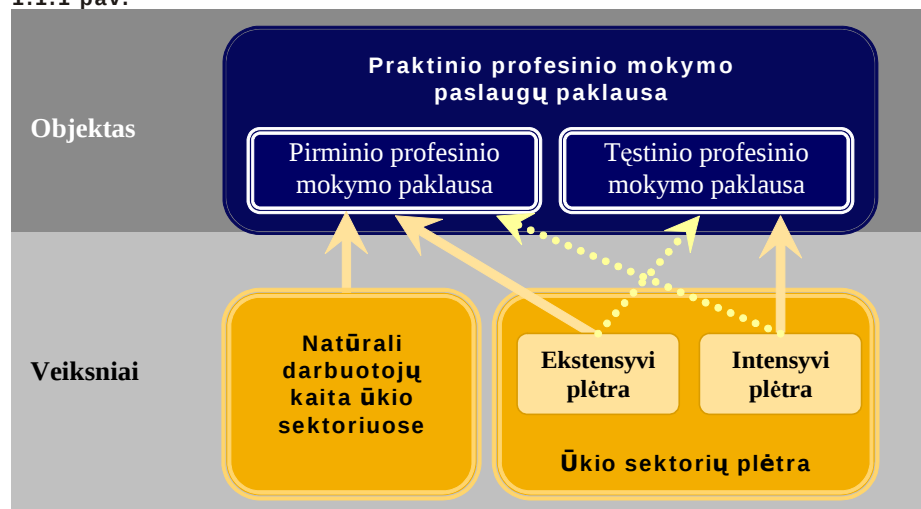
Darbo rinkoje vyksta dvejopas užimtųjų judėjimas. Pirmoji kryptis - atėjimas ir išėjimas iš darbo rinkos. Tai apima senyvų ar nedarbingų asmenų pasitraukimą iš darbo rinkos ir jaunų asmenų atėjimą į darbo rinką, pakeičiant pasitraukusius asmenis. Šie procesai lemia pirminio profesinio mokymo paslaugų paklausą.

¹ Lietuvos profesinio mokymo įstatymo projekte (2007 01 30, Nr. XP-1638(2)) šios sąvokos apibrėžiamos taip: a) pirminis profesinis mokymas – profesinis mokymas, skirtas pirmajai kvalifikacijai įgyti; b) tęstinis profesinis mokymas – profesinis mokymas, skirtas tobulinti asmens turimą kvalifikaciją ar įgyti kitą kvalifikaciją

Jei turėtumėme statinę ekonomiką, tai pirminio profesinio mokymo paslaugų paklausą lemtų tik natūrali darbuotojų kaita. Tačiau laisvos rinkos sąlygomis sektoriai plečiasi arba traukiasi, juose vyksta sparti technologinė kaita, kas lemia antrąją užimtųjų judėjimo kryptį – darbuotojų judėjimą tarp sektorių. Besitraukiančiame sektoriuje profesinio mokymo paslaugų paklausa yra labai ribota: nereikia priimti naujų darbuotojų, pakeisti išsėinančių ar kelti jau esamų darbuotojų kompetencijų. Tuo tarpu sektoriui ekstensyviai plečiantis², didėja naujų darbuotojų, turinčių reikiamas kompetencijas, paklausa. Kita vertus, dėl technologinių naujovių ir/ar produktyvumo augimo sektoriuje vykstant intensyviai plėtrai³, kyla darbuotojų profesinės kvalifikacijos tobulinimo paslaugų poreikis. Taigi struktūriniai šalies ūkio ir darbo rinkos pokyčiai lemia tiek pirminio profesinio mokymo paklausą (kai dėl ekstensyvios plėtros reikia naujų darbuotojų), tiek tęstinio profesinio mokymo paklausą (kai dėl intensyvios plėtros reikia kelti turimų darbuotojų kompetenciją).

Apibendrinant, mūsų tyrimo objektas yra praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa. Ją sudaro pirminio praktinio profesinio mokymo ir tęstinio profesinio mokymo paklausa. Pirminio praktinio mokymo paklausą lemia natūrali darbuotojų kaita ir ekstensyvi sektorių plėtra. Tuo tarpu tęstinio mokymo paslaugų paklausą lemia technologinių inovacijų ir produktyvumo augimo paskatinta intensyvi sektorių plėtra. Visa tai pavaizduota 1.1.1 pav.

1.1.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

² Ekstensyvi plėtra čia suprantama kaip ūkio sektoriaus augimas dėl didesnio tų pačių išteklių naudojimo (kiekybinis augimas). Kitaip tariant, ekstensyvi ūkio sektoriaus plėtra vyksta, kai sukuriama pridėtinės vertės augimą lemia papildomų išteklių (kapitalo, darbo jėgos) įtraukimas į gamybos procesą. Pavyzdžiui, pramoninis ūkio sektorius ekstensyviai išsiplečia, kai pastatoma nauja gamykla, kurioje įdarbinti nauji darbuotojai sukuria daugiau pridėtinės vertės. Taip ekstensyvi plėtra lemia naujų darbuotojų poreikį.

³ Intensyvi plėtra čia suprantama kaip ūkio sektoriaus augimas dėl technologinių gamybos pokyčių (kokybinis augimas). Kitaip tariant, intensyvi ūkio sektoriaus plėtra vyksta, kai sukuriama pridėtinės vertės augimą lemia augantis darbo našumas. Pavyzdžiui, pramoninis ūkio sektorius intensyviai išsiplečia, kai esamoje gamykloje įdiegus naujas technologas pagaminama daugiau tų pačių produktų arba pereinama prie aukštesnės pridėtinės vertės gaminių gamybos. Tai lemia didesnę sukuriamą pridėtinę vertę nedidinant darbuotojų skaičiaus. Tačiau tokiu atveju paprastai reikalinga aukštesnė darbuotojų kvalifikacija. Taip intensyvi plėtra lemia esamų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo poreikį.

Likusioje šio skyriaus dalyje aptarsime tai, ko šiame darbe nenagrinėsime, t.y. kas nėra šio darbo objektas. Kaip minėta anksčiau, profesinio mokymo paklausa gali būti suprantama dvejopai. Pirma, kaip anksčiau aptarta profesinio mokymo paslaugų paklausa ūkio sektoriuose. Antra, kaip profesinio mokymo paslaugų paklausa tarp ketinančių mokytis. Šios dvi profesinio mokymo paslaugų paklausos dimensijos yra glaudžiai susijusios. Tam tikros profesijos darbuotojų paklausa darbo rinkoje, kurią atspindi laisvų darbo vietų skaičius, darbo užmokesčio lygis ir kiti panašūs rodikliai, lemia profesinio mokymo programų paklausą tarp ketinančių mokytis. O pastaroji vėliau suformuoja darbuotojų, įgijusių tam tikrą profesinį išsilavinimą, pasiūlą darbo rinkoje. Profesinio mokymo paslaugų paklausa tarp ketinančių mokytis galėtų būti geras šių paslaugų paklausos rodiklis ūkio sektoriuose, jei: a) šalies ekonomika būtų statiška ir darbuotojų paklausa laikui bėgant nekistų; arba b) profesinio mokymo sistema sugebėtų per minimaliai trumpą laiką prisitaikyti prie darbo jėgos paklausos pokyčių. Tačiau ūkio struktūra nuolat kinta, o profesinio mokymo sistema yra santykinai inertiška. Tai lemia, kad profesinio mokymo paslaugų paklausos tarp ketinančių mokytis rodiklis yra „vėluojantis“. Kitaip tariant, jis rodo, buvusią/esamą paklausą darbo rinkoje ir būsimą pasiūlą. Tuo tarpu siekiant kuo didesnio profesinio mokymo sistemos efektyvumo, būtina užtikrinti kuo geresnį darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, pasiūlos ir paklausos suderinamumą bet kuriuo laiko momentu. Todėl reikia numatyti būsimą darbo jėgos paklausą ir pagal ją formuoti būsimą pasiūlą. Atsižvelgiant į tai, šiame tyrime nenagrinėjama profesinio mokymo paslaugų paklausa tarp ketinančių mokytis, o analizuojama tik „pirminė“ profesinio mokymo paslaugų paklausa, t.y. paklausa ūkio sektoriuose.

Profesinio mokymo paslaugų paklausa gali būti nagrinėjama pateikiant skirtingo detalumo lygio rezultatus. Šiame tyrime dėl toliau aptariamų metodinių ir duomenų apribojimų nebus siekiama nustatyti visų praktinio profesinio mokymo metu suteikiamų kompetencijų paklausos. Neretai manoma, kad egzistuoja tiesioginis ryšys tarp išaugusios pridėtinės vertės, įgūdžių, reikalingų tai pridėtinei vertei sukurti, ir reikalavimo praktinio mokymo sistemai suteikti šiuos įgūdžius. Tuo tarpu rinkoje ryšys tarp to, kokias kompetencijas žmonės turi ir kokius darbus dirba, yra labai apytikslis: daug žmonių turi kompetencijas, kurių darbo vietoje nenaudoja arba dirba kvalifikuotą darbą neturėdami formalios kvalifikacijos. Be to, dalis ūkio sektoriuose reikalingų kompetencijų yra greitai ir santykinai lengvai įgyjamos. Jų paklausa per minimaliai trumpą laiką ir mažomis sąnaudomis gali būti patenkinta tam nekuriant specialios infrastruktūros. Turint omenyje šią specifiką, mėginimai identifikuoti kiekvieną būsimo praktinio mokymo paklausos poreikį ir parengti specialistą jam užpildyti tampa mažai prasmingi. Toks detalus poreikių įvertinimas net nebūtų įmanomas turint omenyje, kad ir geriausi pasaulyje šiuo metu naudojami ūkio poreikių prognozavimo modeliai kartais negali tiksliai nuspėti net bendrų ūkio ir užimtumo raidos tendencijų. Taigi šiame tyrime paklausos analizės metu bus siekiama ne atspėti tikslūs ūkio poreikius, o identifikuoti tuos įgūdžius ar mokymo paslaugas, kurių: 1) paklausa ūkyje auga ir auga, ir 2) kurie reikalauja daug laiko ir finansų resursų (tiek įgyjant įgūdžius, tiek teikiant specifines praktinio mokymo paslaugas).

1.2. Tyrimo metodai

Profesinio
mokymo
paslaugų
paklausos
tyrimai užsienio
šalyse

Užsienio šalyse atliekami tyrimai ir prognozės skiriasi savo tikslais, detalumu ir tuo, ar atsižvelgiama į papildomą darbo jėgos rezervą (pvz., bedarbius, galinčius grįžti į darbo rinką). Pavyzdžiui, Airijoje, Prancūzijoje ir Suomijoje atliekamų tyrimų tikslas yra padėti priimti strateginius politinius sprendimus: kur investuoti, kiek asmenų priimti į mokymo programas, kokį biudžetą skirti ir pan. Tokiuose tyrimuose dėmesys sutelkiamas į ūkio sektorių plėtros prognozes (kiek darbuotojų reikės, pavyzdžiui, statybos sektoriuje), tačiau prognozės pagal profesijų grupes ar išsilavinimo lygį yra mažiau detalios.

Kita vertus, Olandijoje ir Švedijoje atliekamos prognozės yra naudojamos pagrinde profesinio konsultavimo tikslams. Čia didesnis dėmesys skiriamas laisvų darbo vietų prognozėms, kurios pateikiamos kur kas detalesniam profesijų grupių ar išsilavinimo lygmenų skaičiui ir mažesniai sektorių skaičiui. Šiuos skirtumus pagrinde lemia statistinių duomenų prieinamumas, skirtingi požiūriai į detalių prognozių pagal profesijų grupes ar išsilavinimo lygmenį tikslumą bei tyrimų paskirtis (detalesnė informacija pateikiama 1 priedo 1.1 ir 1.3 dalyse).

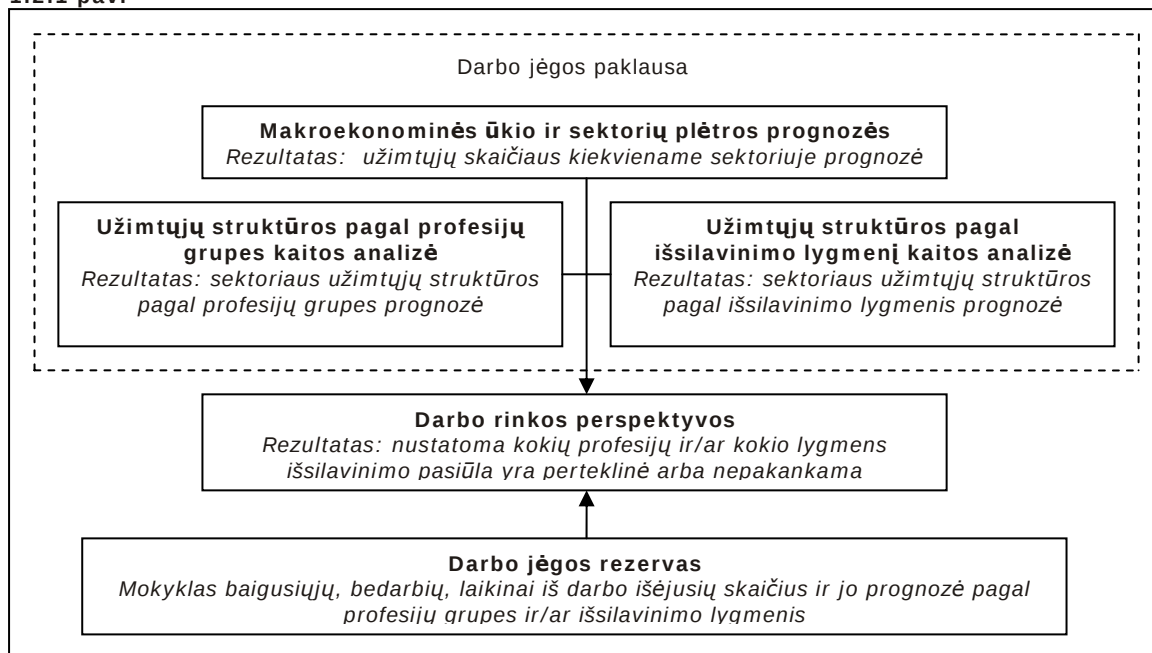
Nepaisant atliekamų tyrimų kompleksiskumo ir skirtingų tikslų, daugelyje užsienio šalių dažniausiai naudojami panašūs prognozavimo modeliai. Prognozavimas apima tris (kai kur keturis) etapus. Pirma, taikant makroekonominį modelį, tiriami vidaus ir tarptautinės rinkos ekonominiai pokyčiai. Pagal tai prognozuojama sektorių plėtra, kas leidžia pateikti užimtųjų skaičiaus kiekviename ūkio sektoriuje prognozes. Antra, analizuojant istorinius duomenis nustatoma, kokią dalį specifinio sektoriaus užimtųjų skaičiuje sudaro ir sudarys specifinėms profesijų grupėms priklausantys ir/ar profesinį išsilavinimą turintys atstovai. Šio etapo rezultatas – sektoriaus užimtųjų struktūros pagal profesijų grupes ir išsilavinimo lygį prognozės. Trečia, sugretinamos užimtųjų skaičiaus ir užimtųjų struktūros prognozės⁴. Viso to rezultatas – užimtųjų skaičiaus pagal profesijų grupes ir/arba išsilavinimo lygį paklausos prognozės.

Kai kurios šalys taip pat žengia ketvirtą žingsnį, t.y. įvertina papildomus į darbo rinką patenkančių asmenų srautus. Tam naudojami mokyklas ar kitas įstaigas baigusiujų, bedarbių ir laikinai iš darbo rinkos pasitraukusių asmenų skaičiaus duomenys ir parengiamos į darbo rinką ateisiančių/sugrįšiančių asmenų prognozės pagal profesijų grupes ir/ar išsilavinimo lygmenį. Sudedant šias prognozes gaunamas bendras asmenų, ieškosiančių darbo, skaičius (darbo jėgos rezervas) pagal profesijų grupes ir/ar išsilavinimo lygmenis.

Prognozavimo etapai grafiškai pavaizduoti 1.2.1 pav. Šis modelis galėtų būti dar sudėtingesnis, jeigu įtrauktume kitus užimtumą lemiančius veiksniai: skirtingus struktūrinių ir kitų pokyčių scenarijus; atsižvelgtume į skirtingus paklausą lemiančius veiksniai (sektorių plėtrą ir natūralią darbuotojų kaitą) ir pan.

⁴ Užimtųjų struktūros pagal profesijų grupes ir/ar išsilavinimo lygmenį prognozės yra dauginamos iš užimtųjų skaičiaus pagal sektorius prognozių.

1.2.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Daugelis užsienio šalių prognozėms naudoja statistinius duomenis ir kiekybinius prognozavimo metodus (pvz., regresiją, trendo projekciją ir pan.). Prognozių tikslumas yra įvertinamas nustatant ar jos atitinka realias darbo rinkos tendencijas prognozavimo laikotarpio pabaigoje. Neretai prognozės nuvilia, nes neteisingai įvertina kaitos dydį ar netgi neteisingai numato jos kryptį. Todėl vis dažniau su kartu kiekybiniais metodais naudojami kokybiniai metodai (pvz., fokusuotos diskusijų grupės).

Profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimai Lietuvoje

Lietuvoje profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimai yra gana fragmentiški ir dažniausiai atliekami tik bendresnių užimtumo tyrimų rėmuose. Daugiausia šioje srityje dirba Lietuvos darbo birža ir Profesinio mokymo metodikos centras, taip pat kai kurie kiti analitiniai centrai (detalesnė informacija pateikiama 1 priedo 1.2 dalyje).

Lietuvoje atliekamuose darbo jėgos poreikių tyrimuose naudojami tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai analizės metodai, tačiau taikant kiekvieną iš jų susiduriama su tam tikromis problemomis. Pagrindiniai naudojami kiekybiniai metodai yra darbdavių apklausos ir statistinių duomenų analizė bei interpretacija. Taikant pastaruosius analizuojama sukurta pridėtinė vertė, užimtųjų skaičius, investicijos ir kiti makroekonominiai rodikliai ir jų kelių metų pokyčiai. Remiantis šiais rodikliais, prognozuojama šalies ūkio ir atskirų jo sektorių plėtra bei jos įtaka užimtųjų skaičiui ir struktūrai. Tačiau prognozės, gautos taikant šį metodą, nėra itin išsamios ar tikslios dėl dviejų priežasčių: pirma, šalies ekonomika vis dar vystosi netolygiai, antra, naudojami santykinai trumpo laikotarpio statistiniai duomenys (nuo vienerių iki dešimties metų).

Populiariausi kokybiniai analizės metodai yra giluminiai interviu ar fokusuotos diskusijų grupės. Jie padeda atskleisti kiekybiniais metodais neapčiuopiamas ūkio raidos tendencijas. Tačiau šių metodų patikimumas taip pat yra ribotas, nes egzistuoja ženkli priklausomybė tarp respondentų pasirinkimo ir gaunamų rezultatų.

Kitaip tariant, sudėtinga užtikrinti požiūrių reprezentatyvumą ir išvengti subjektyvios apklausiamų asmenų nuomonės įtakos tyrimų išvadoms.

Įvardinti metodiniai apribojimai lemia, kad Lietuvoje atliekamuose darbo jėgos paklausos tyrimuose paprastai apsiribojama bendriausių užimtųjų skaičiaus kaitos tendencijų nustatymu, nepateikiant kiekybinių prognozių.

Užsienio šalių ir Lietuvos patirties profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimuose apibendrinimas

Užsienio šalyse ir Lietuvoje atlikti tyrimai rodo kelis labai svarbius dalykus. Pirmia, tikslių ateities tendencijų numatyti kol kas niekam nepavyko. Pagrindinė priežastis yra gana banali – neįmanoma nuspėti visų nepriklausomų kintamųjų reikšmių, nustatyti tikslios šių kintamųjų sąveikos ir atspėti galimų išorinių šokų poveikio paklausai. Antra, prognozės yra tik vienas iš sprendimų priėmimo įrankių. Sprendimai dėl profesinio mokymo paklausos priimami atsižvelgus ne tik į prognozes, bet taip pat į bendrą šalies politiką švietimo ir ūkio plėtros atžvilgiu, svarbiausių suinteresuotų pusių (švietimo ir ūkio politikos formuotojų, darbdavių, profsąjungų) pasiektą konsensuą. Taigi niekur prognozavimo rezultatai nėra taikomi „aklai“. Trečia, siekiant didžiausio prognozių patikimumo, reikia paraleliai taikyti kelis skirtingus metodus. Nei vienas metodas nepateikia pakankamai tikslių prognozių. Todėl siekiama derinti įvairių duomenų šaltinių ir metodų privalumus ir trūkumus.

Metodų papildomumo principas

Atsižvelgiant į šias pamokas, profesinio mokymo paklausos analizę rengsime taikydami metodų papildomumo (angl. *triangulation of methods*) principą. Kelių metodų derinimas, pirmia, leidžia vieno metodo stipriąsias puses išnaudoti kito metodo trūkumams sumažinti. Antra, analizę atlikus keliais metodais galima patikrinti išvadų patikimumą palyginant gautus rezultatus. Taigi tyrime derinami trys vienas kitą papildantys profesinio mokymo paslaugų paklausos analizės metodai: kiekybinių duomenų interpretacija, statistinės prognozės ir fokusuotos diskusijų grupės (žr. 1.2.2 pav.). Kiekvienas iš šių metodų yra aptariamas išsamiau.

1.2.2 pav. Tyrimo metodų papildomumas (angl. *triangulation of methods*)

Šaltinis: sudaryta autorių

Kiekybinių duomenų interpretacija

Kiekybinių duomenų interpretacijos metodas remiasi „priklausomybės nuo trajektorijos“ (angl. *path dependency*) principu. Jis reiškia, kad istorinių duomenų analizė leidžia paaiškinti

galimas ateities tendencijas. Svarbiausi kiekybinių duomenų interpretacijos elementai yra šie:

- 1) nustatyti, kokia profesinio mokymo paslaugų paklausa atskiruose sektoriuose buvo anksčiau (per pastaruosius 5 ar 10 metų);
- 2) išsiaiškinti, kas lėmė šį paklausos lygį (nepriklausomų kintamųjų identifikavimas);
- 3) nustatyti, ar tos sąlygos, kurios lėmė profesinio mokymo paslaugų paklausą, egzistuoja dabar ir, tikėtina, egzistuos ateityje.

Šio metodo sėkmė priklauso nuo to, ar teisingai buvo identifikuoti paslaugų paklausą lemiantys veiksniai. Siekiami tai padaryti, mes remiamės užsienio tyrimuose naudojamais kintamaisiais. Svarbiausi nepriklausomi kintamieji ir jų santykis iliustraciniais tikslais pateiktas 1.2.3 pav. Pagrindinė idėja yra tokia: pirmiausia reikia nustatyti įvairių veiksnių, lemiančių naujų darbuotojų ir esamų darbuotojų mokymo poreikį, poveikio mastą. Tuomet, atsižvelgiant į sektoriaus imlumą profesiniam mokymui, įvertinti pirminio ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausą jame. Taigi šis metodas leis identifikuoti profesinio mokymo paslaugų paklausą kuriančius veiksnius, paklausos kaitos kryptį ir įvertinti paklausos mastą atskiruose šalies ūkio sektoriuose. Kintamųjų matavimo rodikliai ir kiekybinių duomenų interpretacijos metu naudojami statistiniai duomenys yra išsamiau aptarti 2 priedo 2.1 dalyje.

1.2.3 pav. Kiekybinių duomenų interpretacija. Svarbiausi kintamieji

Paklausa sektoriuje = (PN+PE+PI) x IP

kur:

PN – naujų darbuotojų paklausa, kylanti dėl natūralios darbuotojų kaitos

PE – naujų darbuotojų paklausa, kylanti dėl ekstensyvios sektoriaus plėtros

PI – darbuotojų mokymo paklausa, kylanti dėl intensyvios sektoriaus plėtros

IP – imlumas profesiniam mokymui

Šaltinis: sudaryta autorių

Metodo
privalumai ir
trūkumai

Pagrindinis kiekybinių duomenų interpretacijos metodo privalumas yra tas, kad jis leidžia įvairiapusiškai analizuoti paklausą, atsižvelgiant į atskirų ūkio sektorių ypatybes. Tai leidžia įvertinti specifinius paklausą skatinančius veiksnius, jų poveikio mastą. Be to, šis metodas nesupaprastina sudėtingų procesų darbo rinkoje, leidžia atsižvelgti į analizės objekto kompleksumą ir dinamiką.

Kita vertus, kiekybinių duomenų interpretacijos metodas taip pat turi trūkumų. Pirmiausia, kiekybiniai duomenys parodo istorinę kaitos dinamiką, tačiau neleidžia atsižvelgti į specifinius ateityje vykstančius paklausos kaitos lūžius (radikalios technologinės transformacijos įtaką sektoriaus plėtrai). Antra, šis metodas neleidžia pateikti kiekybinių įverčių, parodančių, kiek užimtųjų, turinčių specifines kompetencijas, ateityje dirbs atskiruose ūkio sektoriuose. Todėl tampa sunku kiekybiškai lyginti sektorius tarpusavyje. Trečia, šis metodas leidžia pateikti išvadas tik gana aukštame abstrakcijos lygyje: galima gana patikimai nustatyti

paklausos pobūdį atskiruose ūkio sektoriuose, tačiau tai neparodo, kokių specifinių kompetencijų, įgyjamų praktinio mokymo metu, paklausa bus didžiausia. Šie trūkumai rodo, kad kiekybinių duomenų interpretacijos metodą reikia taikyti kartu su kitais metodais, o siekiant patikimumo - lyginti gautus rezultatus.

Statistinės prognozės

Antrasis metodas, kurį taikysime šiame tyrime, yra statistinės prognozės. Jų tikslas yra pateikti prognozes 3 metams į priekį apie:

- užimtųjų skaičių šalies ūkio sektoriuose;
- užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičių šalies ūkio sektoriuose;
- užimtųjų, dirbančių darbininkiskose profesijose, skaičių šalies ūkio sektoriuose.

Metodo privalumai ir trūkumai

Pagrindinis šio metodo privalumas – kiekybiškai išreiškiamas prognozuojamas užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius specifiniuose ūkio sektoriuose ir nustatomos galimos paklaidos. Tai leidžia tarpusavyje lyginti ūkio sektorius pagal asmenų, įgijusių profesinį išsilavinimą, paklausą.

Kita vertus, šis metodas taip pat turi trūkumų. Pirma, statistinės prognozės parodo tik pirminio profesinio mokymo paslaugų paklausą ir mažai pasako apie tęstinio mokymo paslaugų paklausą. Antra, naudojant statistinių prognozių metodą sužinomas darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius po 4 metų, tačiau neįvertinama darbuotojų kaita tame sektoriuje, t.y. neapskaičiuojama, kiek darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, atėjo į ūkio sektorių ir iš jo išėjo nagrinėjamu laikotarpiu. Be to, dėl santykinai trumpos naudojamų duomenų eilutės sunku pateikti pakankamai patikimas ilgojo laikotarpio prognozes. Statistinio prognozavimo metodas detaliam aptariamam 2 priedo 2.2 dalyje.

Fokusuotos diskusijų grupės

Fokusuotos diskusijų grupės yra trečiasis šiame tyrime taikomas metodas. Jų tikslą galima apibrėžti dvejopai: a) siekiama patikrinti išvadas, gautas naudojant kitus metodus; b) siekiama nustatyti, kokių specifinių praktinio profesinio mokymo metu ugdomų kompetencijų paklausa sektoriuje yra didžiausia. Šio metodo pagrindinis bruožas – su svarbiausiais veikėjais (politikos formuotojais, įgyvendintojais, darbdaviais ir pan.) diskusijoje pasidalinama turima specifine informacija ir siekiama konsensuso dėl tyrimo išvadų. Detaliam fokusuotų diskusijų grupių metodas aptartas 2 priedo 2.3 dalyje.

Metodo privalumai ir trūkumai

Svarbiausi fokusuotų diskusijų grupių metodo privalumai yra du. Pirma, taikant šį metodą surenkami kokybiniai duomenys (pavyzdžiui, apie technologinių naujovių lemiamus naujų kompetencijų poreikius), kurie nėra prieinami jokiais kitais būdais. Antra, šio metodo taikymas leidžia pateikti gana detalias išvadas apie tai, kokių kompetencijų poreikis specifiniuose sektoriuose artimiausiu metu augs labiausiai. Tai papildys bendresnio pobūdžio informaciją, gautą taikant kitus du metodus.

Kita vertus, fokusuotų diskusijų grupių metodo taikymas taip pat susijęs su trūkumais (rizika). Diskusijų metu išsakomos nuomonės nėra reprezentatyvios. Taigi šio metodo sėkmė ženkliai priklauso nuo to, ar pavyks į diskusiją įtraukti pačius svarbiausius veikėjus (pavyzdžiui, didžiausius specifinio sektoriaus darbdavius).

Aptarus visus tris šiame tyrime naudojamus metodus, reikia pabrėžti, kad vieno metodo stipriosios pusės sumažina kito metodo silpnynes. Tai parodyta 1.2.1 lentelėje. Taigi visų trijų metodų taikymas turėtų užtikrinti didesnę daromų išvadų patikimumą.

Naudojant metodų papildomumo principą metodus galima derinti dvejopai: arba taikyti visus metodus vienu metu ir palyginti gautus rezultatus, arba taikyti metodus paeiliui, vieno metodo pagalba gautus rezultatus tikslinant naudojant kitus metodus. Šiame tyrime pritaikomas tiek pirmas, tiek antras būdai. Pirmiausia atliekama duomenų analizė paraleliai taikant abu kiekybinius metodus – kiekybinių duomenų interpretaciją ir statistines prognozes. Gauti rezultatai palyginami ir daromos bendros išvados. Pastarosios tikrinamos naudojant fokusuotų diskusijų grupių metodą.

1.2.1 lentelė

	Analizės metodai		
	<i>Kiekybinių duomenų interpretacija</i>	<i>Statistinės prognozės</i>	<i>Fokusuotos diskusijų grupės</i>
Tiriamas objektas	Pirminio ir testinio profesinio mokymo paslaugų paklausa	Tik pirminio profesinio mokymo paslaugų paklausa	Pirminio ir testinio profesinio mokymo paslaugų paklausa
Paklausos ūkio sektoriuose vertinimas	Kokybinis (nurodomos paklausos tendencijos)	Kiekybinis (pateikiami paklausos kiekybiniai įverčiai)	Kokybinis (nurodomi specifiniai paklausos veiksniai)
Paklausos ūkio sektoriuose palyginimas	Galimas	Galimas	Negalimas
Rezultatai	Objektyvūs	Objektyvūs	Subjektyvūs
	Bendro pobūdžio , pagal ūkio sektorius, profesijų grupes ir išsilavinimą	Bendro pobūdžio , pagal ūkio sektorius, profesijų grupes ir išsilavinimą	Detalūs , pagal profesijas ir kompetencijas

Šaltinis: sudaryta autorių

2. PAKLAUSOS ANALIZĖ

Šioje dalyje pateikiama praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos Lietuvos ūkio sektoriuose analizė. Pirmame skyriuje aptariama šalies ūkio struktūra, dėmesį sutelkiant į profesinio mokymo paslaugų paklausai reikšmingus šios struktūros ypatumus bei jos kaitos tendencijas. Be to, šalies ūkio sektoriai sugrupuojami, išskiriant sektorius, kuriuose profesinio mokymo paslaugų paklausa yra potencialiai didesnė nei kituose. Profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis pastaruosiuose sektoriuose ir jį lemiantys veiksniai detalai nagrinėjami antrame šios dalies skyriuje.

2.1. Lietuvos ūkio struktūra ir praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa

Profesinio mokymo paslaugų paklausa tiesiogiai priklauso nuo šalies ūkio struktūros. Didžiausią aukštojo mokslo absolventų paklausą kuria žinioms imlūs paslaugų sektoriai (pvz., finansų sektorius). Tuo tarpu didžiausią profesinio mokymo paslaugų paklausą kuria gamybos ir mažiau žinioms imlūs paslaugų sektoriai.⁵

Šiame skyriuje aptarsime Lietuvos ūkio struktūrą ir argumentuosime, kad:

- Lietuvoje darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausa yra didelė. Tai žemų-vidutinių technologijų dominavimas šalies pramonėje ir stabilus kai kurių profesiniam mokymui imlių paslaugų sektorių augimas;
- Esama ūkio struktūra pamažu kinta. Sėkmingas aukštesnių technologijų įsisavinimas, aukštesnės pridėtinės vertės kūrimas didele dalimi priklausys nuo pirminio ir ypač tęstinio profesinio mokymo kokybės;
- Pagrindinis struktūrinis veiksnys profesinio mokymo paslaugų paklausai šiuo metu yra darbuotojų trūkumas šalyje. Darbo jėgos stoka skatina tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausos augimą, nes darbdaviai siekdami kuo efektyviau išnaudoti turimus darbo jėgos išteklius yra priversti tobulinti darbuotojų kvalifikaciją.

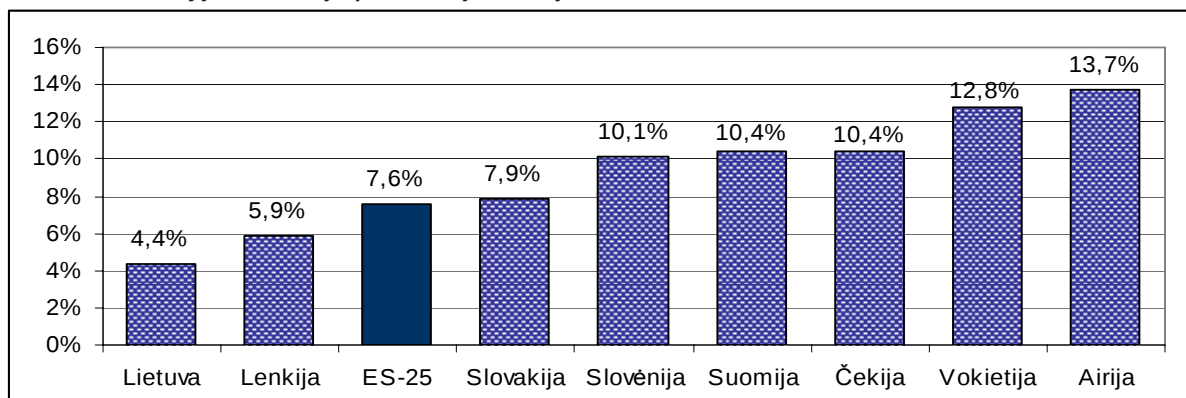
Lietuvos ūkio struktūra

Pagrindinis Lietuvos ekonomikos variklis ir toliau išlieka pramonė. Ji sukuria beveik 23 proc. šalies BVP, nors šiame sektoriuje dirba tik 18 proc. šalies užimtųjų. Nepaisant nedidelių išimčių, Lietuvos pramonė tebėra orientuota į tradicinių prekių gamybą, kuri daugiausia remiasi žemomis technologijomis. Kaip rodo statistika, aukštas ir vidutiniškai aukštas technologijas taikančios

⁵ „Magistrantūros ir Lietuvos ūkio poreikių atitikimas“, Viešosios politikos ir vadybos institutas, Vilnius, 2006, 40

apdirbamosios pramonės įmonės 2005 m. sukūrė vos 4,4 proc. šalies BVP. Pagal šį rodiklį kitos ES šalys Lietuvą lenkia vidutiniškai pusantro karto (žr. 2.1.1 pav.)⁶. Apdirbamojoje pramonėje vyraujant žemosiomis technologijomis paremtai gamybai svarbiausia darbuotojų grupė pagal išsilavinimą šioje šakoje yra darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą. Jie sudaro beveik pusę visų užimtųjų šiame sektoriuje.

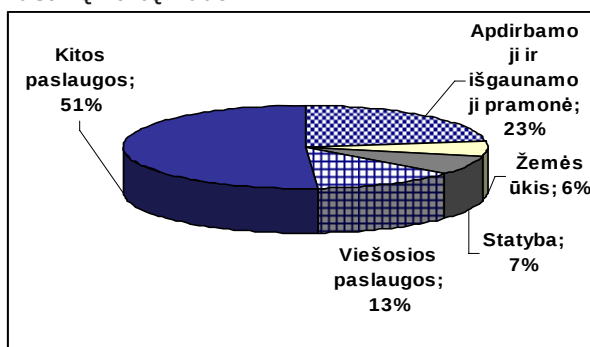
2.1.1 pav. Aukštas ir vidutiniškai aukštas technologijas taikančių apdirbamosios pramonės įmonių dalis 2005 m. šalyje sukurtoje pridėtinėje vertėje

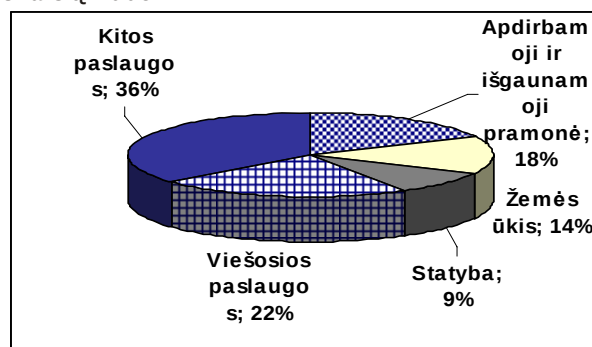
Šaltinis: Lietuvos ekonomikos apžvalga. AB DnbNord bankas, 2006.

Antrasis Lietuvos ekonomikos ramstis yra įvairūs paslaugų sektoriai, kuriuos galima skirti į dvi pagrindines grupes - privačias ir viešąsias paslaugas teikiančius. Pirmoji grupė apima prekybos; viešbučių ir restoranų; transporto, sandėliavimo ir ryšių; finansinio tarpininkavimo; nekilnojamo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos; komunalinių paslaugų; bei privačių namų ūkių veiklos sektorius. Šiuose sektoriuose sukurama net 51 proc. šalies BVP ir dirba 36 proc. šalies užimtųjų. Darbuotojų išsilavinimo požiūriu, visuose šios grupės sektoriuose, išskyrus nekilnojamojo turto ir finansinio tarpininkavimo, itin didelė užimtųjų dalis (daugiau kaip 40 proc.) yra darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą.

2.1.2 Lietuvos ūkio struktūra pagal sukuriamą pridėtinę vertę 2005 m.

2.1.3 Lietuvos ūkio struktūra pagal užimtųjų skaičių 2005 m.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Viešąsias paslaugas teikiančiuose ūkio sektoriuose - švietimo, sveikatos priežiūros ir socialinio darbo, viešojo valdymo - dirba daug (net 22 proc.) šalies užimtųjų. Tačiau priešingai nei daugumoje sektorių, teikiančių privačias paslaugas, viešųjų

⁶ V.Titarenko, R.Rudzkis, N.Titova, J.Rojaka, *Lietuvos ekonomikos apžvalga*. AB DnbNord bankas, 2006 lapkritis.

paslaugų sektoriuose svarbiausia darbuotojų grupė yra specialistai, turintys aukštąjį išsilavinimą. Darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą, sudaro nuo 23 iki 26 proc. visų sektorių užimtųjų. Išimtis yra tik sveikatos apsaugos sektorius, kuriame darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų siekia 46 proc. Tačiau tai gali būti paaiškinta itin dideliu aptarnaujančio personalo (nespecialistų) skaičiumi šiame sektoriuje.

Be jau aptartų pramonės ir paslaugų sektorių, Lietuvos ekonomikoje didelį vaidmenį taip pat vaidina dar du ūkio sektoriai: žemės ūkis ir statyba. Žemės ūkyje 2005 m. dirbo 14 proc. šalies užimtųjų, bet buvo sukurta tik 6 proc. šalies BVP. Tai daugiausia senosiomis technologijomis besiremiantis ūkio sektorius, kuriame darbuotojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, paklausa yra labai ribota. Žemės ūkyje daugiausia dirba darbuotojai, turintys profesinį (37 proc.) arba žemesnį išsilavinimą. Statybos sektoriuje dirba apie 9 proc. šalies užimtųjų ir sukurama apie 7 proc. šalies BVP. Jame pagrindinę dalį (53 proc.) darbuotojų sudaro turintieji profesinį išsilavinimą.

Tokia Lietuvos ūkio struktūra lemia didelę darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausą. Ši paklausa potencialiai gali būti dar didesnė. Šiuo metu Lietuvoje darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą yra beveik pusantro karto mažiau nei darbo vietų, priskiriamų 4-8 profesijų grupėms, kurioms teoriškai pakanka profesinio išsilavinimo. Tai reiškia, kad į darbo vietas, kuriose pakaktų žemesnės kvalifikacijos specialistų kompetencijos, priimami dirbti nekvalifikuoti asmenys arba asmenys, turintys aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą.

Siekiant spręsti profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų trūkumo ir jų išstūmimo iš darbo rinkos problemas būtina gerinti profesinio rengimo kokybę. Užtikrinus pakankamai aukštą profesinio mokymo kokybę, viena vertus augtų profesinio rengimo prestižas ir profesinį mokymą pasirinktų didesnė dalis šalies besimokančiųjų nei dabar. Kita vertus, geriau paruošti profesinį išsilavinimą turintys specialistai dirbtų efektyviau ir kokybiškiau, padidėtų jų darbo našumas. Didesnis darbo našumas šiuo metu ypač aktualus Lietuvos darbdaviams: vis mažėjantys darbo jėgos ištekliai šalyje lemia intensyvią, o ne ekstensyvią ūkio sektorių plėtrą, kurioje darbo našumo didinimas yra pagrindinė plėtros sąlyga. Taigi pagerinus profesinio rengimo kokybę, dar labiau išaugtų profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų paklausa.

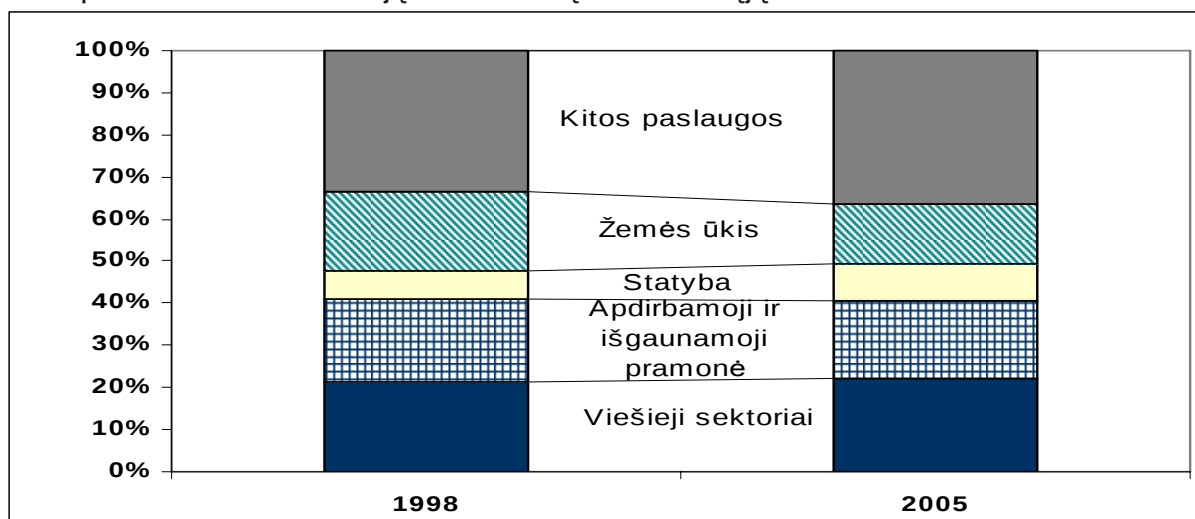
Kokybiniai profesinio mokymo sistemos pokyčiai ir jų sąlygota aukštesnė profesinio rengimo kokybė taip pat skatintų greitesnį perėjimą prie aukštų technologijų naudojimo bei aukštesnės pridėtinės vertės produktų kūrimo.

Lietuvos ūkio struktūrą sudaro penkios pagrindinės ūkio sektorių grupės: 1) apdirbamoji ir išgaunamoji pramonė, 2) privačių paslaugų sektoriai, 3) viešųjų paslaugų sektoriai, 4) žemės ūkis, 5) statyba. Išskyrus viešųjų paslaugų sektorius, daugumoje Lietuvos ekonomikoje dominuojančių ūkio sektorių egzistuoja didelė darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausa. Jei gerėtų profesinio mokymo kokybė, šių paslaugų paklausa dar labiau išaugtų.

Lietuvos ūkio struktūros kaita

Lietuvos ūkio struktūra sektorių požiūriu pastaraisiais metais kito nežymiai. Darbuotojų apdirbamojoje ir išgaunamojoje pramonėje bei viešąsias paslaugas teikiančiuose sektoriuose dalis nuo visų šalies užimtųjų 1998-2005 m. laikotarpiu pasikeitė ne daugiau kaip 1,2 proc.: apdirbamojoje ir išgaunamojoje pramonėje ji sumažėjo 1,2 proc., viešąsias paslaugas teikiančiuose sektoriuose išaugo 1 proc. Didžiausi šalies ūkio struktūriniai pokyčiai buvo užimtųjų dalies žemės ūkio sektoriuje mažėjimas (-5 procentiniai punktai) ir statybos sektoriuje dirbančių žmonių dalies augimas (+2,4 procentiniai punktai). Taip pat 3 procentiniais punktais išaugo privačias paslaugas teikiančių darbuotojų dalis šalies ūkio struktūroje (žr. 2.1.4 pav.).

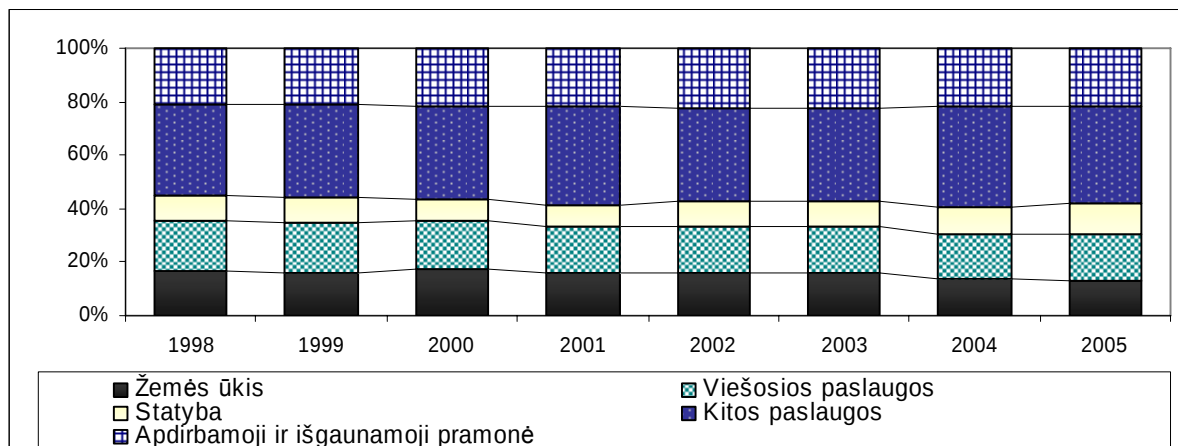
2.1.4 pav. Sektoriaus darbuotojų dalis nuo visų šalies užimtųjų 1998 ir 2005 m.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Labai panašiai 1998-2005 m. keitėsi darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, pasiskirstymas tarp šalies ūkio sektorių. Jų dalis šiek tiek išaugo statyboje ir privačias paslaugas teikiančiuose sektoriuose. Tuo tarpu žemės ūkyje sumažėjo (žr. 2.1.5 pav.). Atsižvelgiant į tai, kad pokyčiai nežymūs, galima daryti išvadą, kad darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausa sparčiai nesikeičia, o pokyčių kryptis atitinka bendrąsias užimtumo kaitos tendencijas.

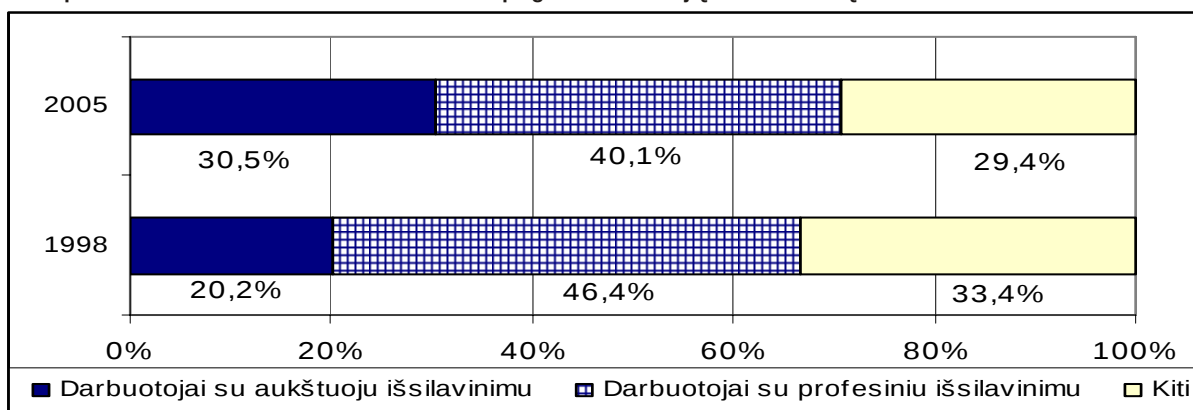
2.1.5 pav. Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų šalies užimtųjų 1998-2005 m.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Nors šalies ekonomika pagal sektorių apimtis kinta nežymiai, tačiau keičiasi Lietuvos darbo rinkos struktūra pagal darbuotojų išsilavinimą. 1998 m. darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą, sudarė 46 proc. visų užimtųjų, o aukštąjį išsilavinimą įgiję darbuotojai - 20 proc. Tuo tarpu 2005 m. šios proporcijos buvo atitinkamai 40 ir 30 proc. (žr. 2.1.6 pav.).

2.1.6 pav. Lietuvos ekonomikos struktūra pagal darbuotojų išsilavinimą 1998 ir 2005 m.

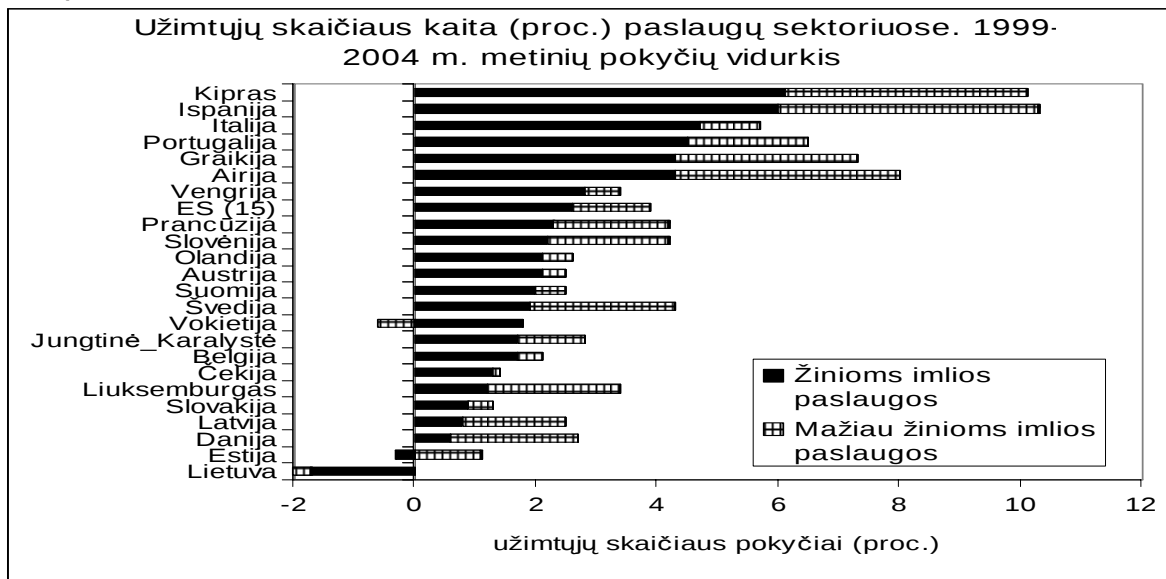

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Šių pokyčių galėjo lemti daugelis veiksnių: aukštąjį išsilavinimą įgyjančių asmenų skaičiaus augimas; intensyvesnis profesinį išsilavinimą turinčių asmenų emigravimas ir paslaugų sektorių, kuriuose paprastai dirba daugumą specialistų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, augimas. Kartu toks ženklus darbuotojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, proporcijos pokytis galėjo atsirasti ir todėl, kad vykstant švietimo reformai, statistikoje aukštąjį išsilavinimą įgijusiais pradėta laikyti ne tik universitetų, bet kolegijų bei aukštesniųjų mokyklų absolventus.

Taigi nors darbuotojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalis per septynerius metus smarkiai išaugo, tai nebūtinai yra spartaus žinių ekonomikos vystymosi požymis. Kaip rodo statistika, pastaraisiais metais užimtųjų skaičius žinioms imliuose paslaugų sektoriuose Lietuvoje tik mažėjo (žr. 2.1.7 pav.). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad, kaip jau minėta, lėta Lietuvos ūkio struktūros kaita nesukuria prielaidų sparčiam darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausos mažėjimui.

2.1.7 pav.

Šaltinis: Bernard Felix, Statistics in Focus: Employment in High Technology, EUROSTAT, 2006 m.

Pastaba. Žinioms imliais paslaugų sektoriais laikomi: vandens transportas (I-61), oro transportas (I-62), paštas ir telekomunikacijos (I-64), finansinis tarpininkavimas (J), nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla (K), švietimas (M), sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (N), poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veikla (O-92).

1998-2005 m. laikotarpiu Lietuvos ūkio struktūra kito nežymiai. Pamažu traukėsi žemės ūkio sektorius ir augo statyba bei privačios paslaugos. Tačiau šie pokyčiai neturėjo didesnės įtakos darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausai. Viena vertus, žinioms imlių paslaugų sektorių, kuriuose daugiausiai dirba darbuotojai, turintys aukštąjį išsilavinimą, plėtra yra vangė. Kita vertus, profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų paklausa Lietuvoje vis dar yra nepatenkinta. Todėl Lietuvoje profesinio mokymo paslaugų paklausa išlieka santykinai didelė.

Darbo jėgos trūkumas šalyje

Šiuo metu svarbiausias profesinio mokymo paslaugų paklausos veiksnys yra darbo jėgos stoka šalyje. Vykstant intensyviai gyventojų (ypač jaunimo) emigracijai užimtųjų skaičių šalyje palaiko tik vis didesnė dirbančių pensinio amžiaus žmonių dalis. Lietuvos ekonomikos apžvalgose pažymima, kad darbo jėgos ištekliai yra išsemti ir vis labiau jaučiamas darbuotojų trūkumas⁷.

Tai dvejopai veikia profesinio mokymo paslaugų paklausą:

1. darbo jėgos stoka riboja sektorių ekstensyvios plėtros galimybes. Plėstis ekstensyviai jie gali tik perviliodami darbo jėgą iš kitų sektorių. Tai sukuria didelę darbuotojų, tarp jų ir turinčių profesinį išsilavinimą, perkvalifikavimo paklausą;
2. negalėdami laisvai plėstis ekstensyviai, sektoriai plečiasi intensyviai, t.y. siekia sukurti daugiau pridėtinės vertės, nenaudodami papildomų darbo jėgos išteklių. Tai dažniausiai daroma diegiant naujas technologijas, pereinant

⁷ Pvz., V.Titarenko, R.Rudzkis, N.Titova, *Lietuvos ekonomikos perspektyvos*. AB DnbNord bankas, 2006.

prie aukštesnės pridėtinės vertės gaminių gamybos ir didinant darbuotojų darbo našumą. Kadangi tai paprastai reikalauja aukštesnių darbuotojų gebėjimų ir kompetencijų, intensyvi sektorių plėtra sukuria (profesinės) kvalifikacijos tobulinimo paslaugų paklausą;

Taigi didžiausia paklausa šiuo metu egzistuoja tęstinio profesinio mokymo srityje. Tiesa, pirminis profesinis mokymas taip pat yra svarbus ypač dideliems sektoriams tiek dėl būtinybės pakeisti iš darbo rinkos pasitraukiančius darbuotojus, tiek siekiant mažinti darbo jėgos trūkumą. Lietuvos darbo rinkos dinamika lemia darbuotojų lankstumo ir gebėjimo prisitaikyti prie naujos darbo vietos poreikį.

Profesinio mokymo paslaugų paklausą šiuo metu labiausiai veikia darbuotojų stoka šalyje. Trūkstant darbo jėgos, ūkio sektoriai iš esmės turi tik dvi plėtros galimybes: 1) plėstis ekstensyviai perviliojant ir perkvalifikuojant kitų ūkio sektorių darbuotojus; 2) plėstis intensyviai, keliant darbuotojų kvalifikaciją. Abiem atvejais auga darbuotojų tęstinio mokymo, tame tarpe ir profesinio, paslaugų paklausa.

Ūkio sektorių imlumas profesiniam mokymui

Kaip parodė Lietuvos ūkio struktūros analizė, darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, svarba Lietuvos ūkio sektoriuose skiriasi. Šie skirtumai itin reikšmingi siekiant nustatyti, kuriuose ūkio sektoriuose egzistuoja didžiausia darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausa. Pagrindinis tam naudojamas kintamasis yra sektoriaus imlumas profesiniam mokymui. Remiantis tyrimo metodika, šis kintamasis matuojamas pagal šešis pagrindinius rodiklius (žr. 2 priedo 2.1 dalį), kurie leidžia įvertinti darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, grupės dydį ir jos kaitą ūkio sektoriuje pastaraisiais metais tiek sektoriaus, tiek šalies mastu. Pagal imlumą profesiniam mokymui visus ūkio sektorius suskirstėme į penkias grupes (žr. 2.1.3 lentelę).

Pirmoji grupė

Pirmajai grupei priskirtuose ūkio sektoriuose⁸ dirba beveik pusė (282 tūkst.) šalies dirbančiųjų, turinčių profesinį išsilavinimą. Pastarieji šiuose sektoriuose sudaro vidutiniškai 44 proc. visų sektoriaus užimtųjų. Didelis darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius užtikrina santykinai didelę jų kvalifikacijos tobulinimo paslaugų paklausą bei didelę naujų darbuotojų paklausą, siekiant pakeisti išėinančius iš darbo rinkos darbuotojus. Be to, kai kuriems iš šių sektorių (statybai, transporto sektoriui, prekybai) augant, pagrindinė problema yra darbuotojų stoka. Tai lemia, kad į darbą priimami konkrečioje srityje patirties visai neturintys asmenys, kuriems būtinos perkvalifikavimo paslaugos. Tiesa, 1998-2005 m. laikotarpiu aptariamų sektorių imlumas profesiniam mokymui sumažėjo. Tam daugiausia įtakos turėjo besitraukiantis žemės ūkio sektorius bei aukštesnio išsilavinimo

⁸ Pirmąją grupę sudarantys ūkio sektoriai: žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė, žuvininkystė (AB); didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas (G); statyba (F); transportas, sandėliavimas ir ryšiai (I).

darbuotojų naudai kintanti sektorių struktūra pagal jų užimtųjų išsilavinimą. Nepaisant to, šiuose sektoriuose, remiantis statistinių duomenų analize, profesinio mokymo (ypač tęstinio) paslaugų paklausa išlieka itin didelė.

Antroji grupė

Antrajai grupei priskirti vidutinio dydžio ūkio sektoriai⁹ (pagal darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičių). Šiuose sektoriuose dirba apie 133 tūkst. darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, kurie sudaro vidutiniškai 46 proc. sektorių užimtųjų. Antrosios grupės sektoriai imlumo profesiniam mokymui kaitos požiūriu pastaraisiais metais buvo stabilesni nei pirmosios grupės sektoriai: darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius ir jų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų keitėsi kur kas lėčiau. Palyginti su pirmosios grupės ūkio sektoriais, ir pirminio, ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa šiuose sektoriuose yra mažesnė, tačiau pastovesnė.

Trečioji grupė

Trečiosios grupės ūkio sektoriai¹⁰ yra nedideli, tačiau imliausi profesiniam mokymui - darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą, sudaro vidutiniškai 51 proc. jų užimtųjų. Viena vertus, pirminio ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa šiuose sektoriuose yra santykinai mažiausia, palyginti su ankstesnėmis ūkio sektorių grupėmis (jose iš viso dirba 30 tūkst. darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą). Kita vertus, trečiai grupei priskirtuose sektoriuose profesinio mokymo paslaugų paklausa yra stabiliausia. Statistiniai duomenys rodo, kad nuo 1998 m. šiuose sektoriuose darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius mažėjo tik 3,5 proc.

Ketvirtoji grupė

Ketvirtąją grupę sudaro įvairūs mikro sektoriai¹¹. Nors dauguma jų yra labai imlūs profesiniam mokymui, tačiau šalies mastu kiekviename jų dirba ne daugiau kaip 6 tūkst. šalies darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą. Todėl tęstinio profesinio mokymo paklausa juose yra itin maža. Be to, pagal darbuotojų amžiaus struktūrą tai gana jauni sektoriai. Juose natūrali darbuotojų kaita per artimiausius dešimt metų sukurs vos kelių šimtų naujų darbuotojų paklausą. Pagrindinis profesinio mokymo paslaugų paklausos veiksnys šiuose sektoriuose yra jų plėtros tempai. Sektoriaus augant, jiems reikia naujai parengtų arba perkvalifikuotų specialistų. Tai gali būti ypač aktualu sparčiai augantiems guminių ir plastikinių gaminių gamybos bei kitos, niekur kitur nepriskirtos, gamybos (išskyrus baldų gamybą, kuri priskirta kitai sektorių grupei) sektoriaus. Kita vertus, dalies šios grupės sektorių ateitis yra miglota. Pavyzdžiui, kasmet mažėja išgaunamosios pramonės vertė. Abejonių kelia ir chemijos

⁹ Antrąją grupę sudarantys ūkio sektoriai: maisto produktų, gėrimų gamyba ir tabako gamyba (DA); kita komunalinė, socialinė ir asmens aptarnavimo veikla (O); tekstilės gaminių gamyba + odos ir odos dirbinių gamyba (DB+DC); tekstilės pramonė (tekstilės gaminių gamyba (DB) + odos ir odos dirbinių gamyba (DC)); medienos pramonė (medienos ir medinių dirbinių gamyba (DD) + plaušienos, popieriaus ir popierinių gaminių gamyba (DE-21) + baldų gamyba (DN-36.1); inžinerinė pramonė (pagrindinių metalų ir metalo gaminių gamyba (DJ) + kitų, niekur kitur nepriskirtų mašinų ir įrangos gamyba (DK) + elektros ir optinių prietaisų gamyba (DL) + transporto priemonių gamyba (DM).

¹⁰ Trečiąją grupę sudarantys ūkio sektoriai: elektros, dujų ir vandens tiekimas (E); viešbučiai ir restoranai (H).

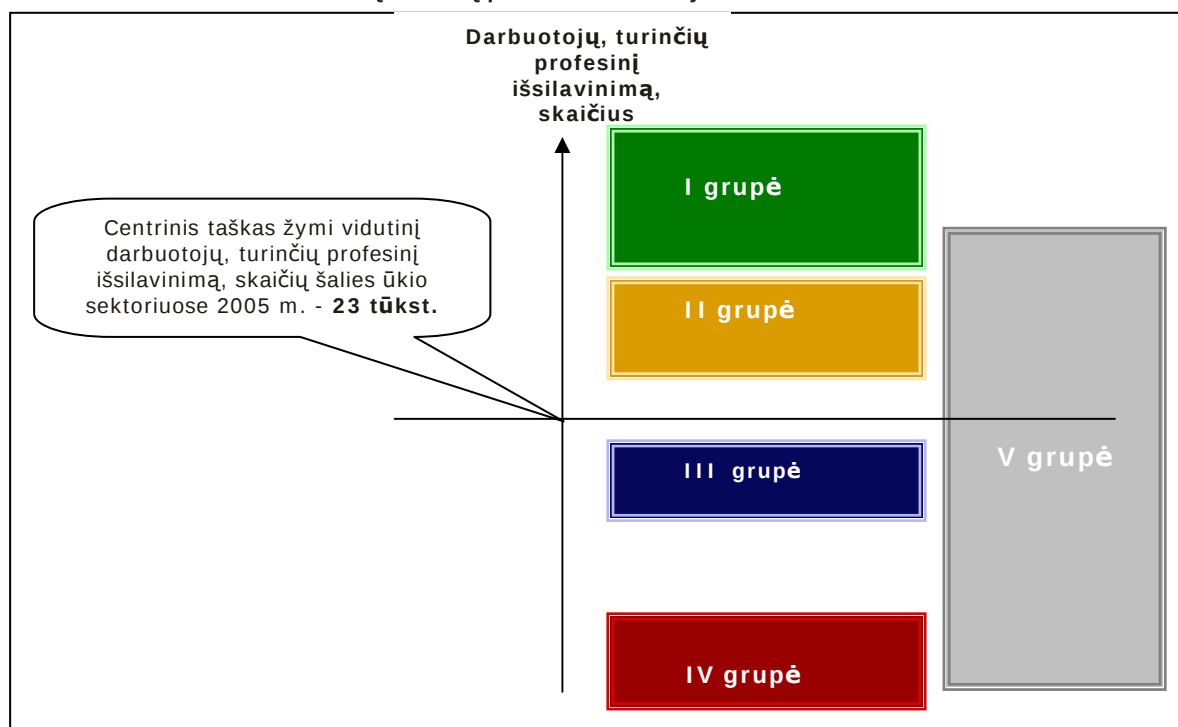
¹¹ Ketvirtąją grupę sudarantys ūkio sektoriai: kasyba ir karjerų eksploatavimas (C); leidyba ir spausdinimas (DE-22); kokso, naftos perdirbimo produktų ir branduolinio kuro gamyba (DF); chemikalų ir chemijos pramonės gaminių gamyba (DG); guminių ir plastikinių gaminių gamyba (DH); kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba (DI); kita, niekur kitur nepriskirta, gamyba (DN, išskyrus baldų gamybą); privačių namų ūkių, turinčių samdininkų, veikla (P); eksteritorialinių organizacijų ir įstaigų veikla (Q).

sektorius, kurio svarbiausių gaminių – trąšų – rinkoje numatomas nuosmukis.¹²

Penktoji grupė

Penktajai grupei¹³ priskirti profesiniam mokymui neimlūs ūkio sektoriai, t.y. sektoriai, kuriuose svarbiausia darbuotojų grupė yra darbuotojai, turintys aukštąjį išsilavinimą, o darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą, vidutiniškai sudaro tik trečdalį visų darbuotojų. Vis dėlto sektoriai yra dideli ir kiekviename jų dirba vidutiniškai 24 tūkst. darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą. Nepaisant to, pirminio ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa penktosios grupės sektoriuose yra maža. Netgi palyginti didelis darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius šiuose sektoriuose (pavyzdžiui, sveikatos priežiūros sektoriuje 2005 m. dirbo 45,5 tūkst., o švietimo sektoriuje - 34,8 tūkst. darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą) nesukuria specifinio (sektorinio) profesinio mokymo paslaugų paklausos, nes didžioji dalis šių darbuotojų yra aptarnaujantis personalas, pvz., ligoninėse, mokyklose ir t.t. Šių darbuotojų rengimas nereikalauja daug finansinių resursų ir gali būti vykdomas esamuose praktinio mokymo centruose. Be to, pastarųjų metų tendencijos rodo, kad darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius šiuose sektoriuose yra linkęs mažėti sparčiausiai iš visų išskirtų ūkio sektorių grupių.

2.1.8 pav. Sektorių grupių išsidėstymas pagal šioms grupėms priklausančių ūkio sektorių imlumą profesiniam mokymui

Šaltinis: sudaryta autorių

Apibendrinant, profesinio mokymo paslaugų paklausa ūkio sektoriuose skiriasi priklausomai nuo sektoriaus imlumo profesiniam mokymui (žr. 2.1.8 pav.). Statistinių duomenų analizė

¹² V.Titarenko, R.Rudzkis, N.Titova, *Lietuvos ekonomikos perspektyvos*. AB DnbNord bankas, 2006, 90.

¹³ Penktąją grupę sudarantys ūkio sektoriai: finansinis tarpininkavimas (J); nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla (K); viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas (L); švietimas (M); Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (N).

atskleidė, kad ketvirtajai ir penktajai grupėms priskirtuose ūkio sektoriuose profesinio mokymo paslaugų paklausa yra labai ribota. Atsižvelgiant į tai, toliau šie sektoriai nenagrinėjami. Tuo tarpu 2.2 skyriuje detalai aptariamos 1-3 ūkio sektorių grupės, siekiant tiksliau įvertinti profesinio mokymo paslaugų paklausos lygį bei jį lemiančius veiksnius.

2.1.3 lentelė

Ūkio sektorių grupės	Ūkio sektoriai	Vidutinis darbuotojų, turinčių prof. išsilavinimą, skaičius 2005 m., tūkst.	Vidutinė darbuotojų, turinčių prof. išsilavinimą, dalis nuo visų sektorių užimtųjų (proc.) 2005 m.	Vidutinė sektoriuje dirbančių profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų dalis (proc.) nuo visų šalies užimtųjų, turinčių prof. išsilavinimą	Vidutinis sektoriuje dirbančių profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų skaičiaus pokytis 1998-2005 m. (proc.)	Vidutinis sektoriuje dirbančių profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų dalies nuo visų sektoriaus užimtųjų pokytis 1998-2005 m. (proc. punktais)	Vidutinis sektoriuje dirbančių profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų dalies nuo visų šalies užimtųjų, turinčių prof. išsilavinimą, pokytis 1998-2005 m. (proc. punktais)
I grupė	1. Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė, žuvininkystė (AB) 2. Didmeninė ir mažmeninė prekyba, variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas (G) 3. Statyba (F) 4. Transportas, sandėliavimas ir ryšiai (I)	70,5	43,6	11,9	- 14,3	- 8,4	- 0,3
II grupė	1. Maisto produktų, gėrimų gamyba ir tabako gamyba (DA) 2. Tekstilės pramonė (tekstilės gaminių gamyba (DB) + odos ir odos dirbinių gamyba (DC)) 3. Medienos pramonė (medienos ir medinių dirbinių gamyba (DD) + plaušienos, popieriaus ir popierinių gaminių gamyba (DE-21) + baldų gamyba (DN-36.1)) 4. Inžinerinė pramonė (pagrindinių metalų ir metalo gaminių gamyba (DJ) + kitų, niekur kitur nepriskirtų mašinų ir įrangos gamyba (DK) + elektros ir optinių prietaisų gamyba (DL) + transporto priemonių gamyba (DM)) 5. Kita komunalinė, socialinė ir asmens aptarnavimo veikla (O)	26,5	45,9	4,5	- 6,2	- 2,1	0,3
III grupė	1. Elektros, dujų ir vandens tiekimas (E) 2. Viešbučiai ir restoranai (H)	15	50,7	2,5	- 3,5	- 2,5	0,2
IV grupė*	1. Kasyba ir karjerų eksploatavimas (C) 2. Leidyba ir spausdinimas (DE-22) 3. Kokso, naftos perdirbimo produktų ir branduolinio kuro gamyba (DF) 4. Chemikalų ir chemijos pramonės gaminių gamyba (DG) 5. Guminių ir plastikinių gaminių gamyba (DH) 6. Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba (DI) 7. Kita, niekur kitur nepriskirta, gamyba (DN, išskyrus baldų gamybą) 8. Privačių namų ūkių, turinčių samdinkų, veikla (P) 9. Eksteritorialinių organizacijų ir įstaigų veikla (Q)	~ 3	~ 50	~ 0,5	~ 50	~ 0	~ 0
V grupė	1. Finansinis tarpininkavimas (J) 2. Nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla (K) 3. Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas (L) 4. Švietimas (M) 5. Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (N)	24,4	30	4,1	- 17,2	- 9,6	- 0,3
	Šalies ūkis	591,6	40,1	-	- 14,4	- 6,3	-

* IV grupės duomenys, dėl mažo šiai grupei priklausančių ūkio sektorių užimtųjų skaičiaus, yra riboto patikimumo.

Šaltinis: sudaryta autorių.

2.2. Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos analizė

2.1 skyriuje aptarėme šalies ūkio struktūros kaitos tendencijas ir, remiantis pagrindiniu kintamuoju – sektoriaus imlumu profesiniam mokymui, išskyrėme sektorių grupes, kuriose praktinio mokymo paklausa yra didžiausia. Šiame skyriuje nagrinėsime minėtoms grupėms priklausančių sektorių (ar atskirų jų subsektorių/veiklų) plėtros perspektyvas, jas lemiančius veiksnius ir jų poveikį profesinio mokymo paklausos lygiui. Remiantis kiekybinių duomenų interpretacija ir statistinėmis prognozėmis, įvertinsime atskirų sektorių profesinio mokymo paslaugų paklausos lygio kaitos tendencijas. Tendencijų analizė bus papildoma įžvalgomis, gautomis taikant fokusuotų diskusijų grupių metodą.

2.2.1. Didelių, profesiniam mokymui imlių, sektorių grupė

Didelių, profesiniam mokymui imlių, sektorių grupei priskiriami: žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė, didmeninė ir mažmeninė prekyba, statyba, transporto, sandėliavimas ir ryšiai.

Žemės ūkio sektorius

Šalies ekonomikoje trūkstant darbo jėgos, žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektorius (toliau – žemės ūkio sektorius) vaidina darbo jėgos „tiekėjo“ vaidmenį. 1998-2006 m. užimtųjų ir užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičiai mažėjo labiausiai šalyje (atitinkamai 99 ir 33 tūkst.). Tai lemia kelios priežastys. Pirmą, nemažėjanti darbo jėgos (ypač mažiau kvalifikuotos) migracija. Antra, sektoriuje nevyksta natūrali darbuotojų kaita, t.y. nors sektoriui būdingas itin spartus darbuotojų senėjimo procesas¹⁴ į sektorių neateina nauji darbuotojai. Galimos to priežastys: mažos veiklos pajamos, ribotas gyvenimo kaime patrauklumas, konkurencija dėl darbuotojų su kitais ekonomikos sektoriais (ypač statyba). Fokusuotos diskusijos dalyviai taip pat pabrėžė visuomenėje susiformavusį neigiamą požiūrį į žemės ūkio profesijas ir kokybiško profesinio orientavimo stoką. Galiausiai užimtųjų skaičius mažėja ir dėl darbo sąnaudas mažinančių investicijų.

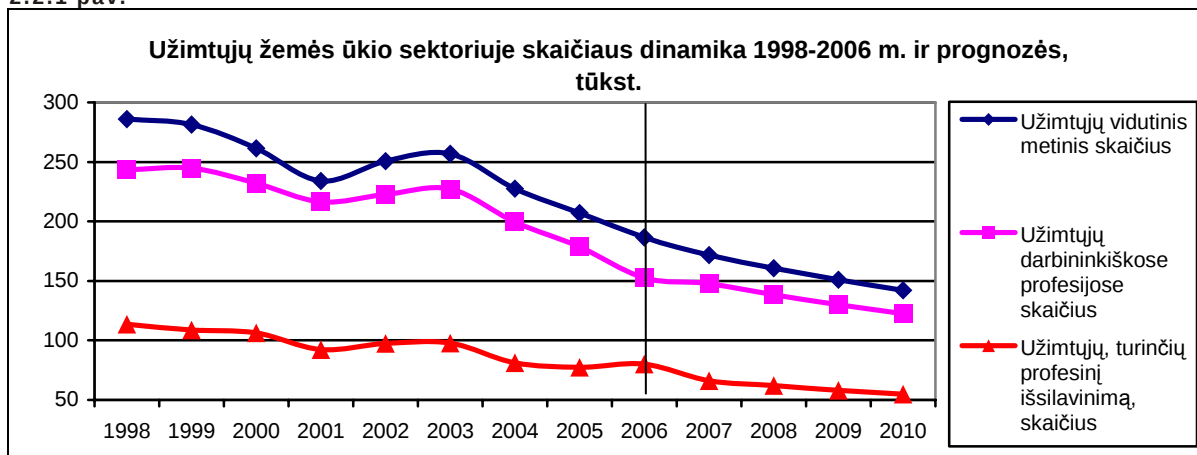
Tikėtina, kad pirminio profesinio mokymo paslaugų paklausa šiame sektoriuje išliks ribota, tačiau tęstinio mokymo poreikis augs. Tai lems du veiksniai. Pirmą, sektoriui būdinga intensyvi plėtra ir didelis jos potencialas: 1998-2006 m. sparčiai mažėjant užimtųjų skaičiui sektoriuje sukuriamą pridėtinę vertę mažėjo nežymiai (6 proc.); 2000-2006 m. laikotarpiu materialinės investicijos (toliau – MI) išaugo 5,4 karto; dėl intensyvios ES paramos stipriai pagerėjo sektoriaus plėtros lūkesčiai. Remiantis statistika, Lietuvos ir ES ekonomikų konvergencijų prielaida bei analitikų nuomone¹⁵, tikėtina, kad išryškėjusi sektoriaus intensyvios plėtros tendencija didės ir ateityje.

¹⁴ 2006 m. 55 metų ir vyresnio amžiaus užimtųjų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų sudarė 21,1 proc. Didesnė ji buvo tik energetikos sektoriuje (23,8 proc.).

¹⁵ V. Titarenko, R. Rudzakis, N. Titova, *Lietuvos ekonomikos perspektyvos*. DnbNord bankas, 2006, p. 66.

Antra, tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausos augimą gali paskatinti tebevykstanti ūkių konsolidacija ir perspektyvių ūkio šakų (pvz., ekologinė žemdirbystė, žuvininkystė, aplinkotvarka) vystymas, t.y. specializacija. Tęstinio profesinio mokymo paklausa nėra ir nebus būdinga besitraukiantiems natūriniais ūkiams, kuriuose dirba didžioji vyresnio amžiaus ir žemesnės kvalifikacijos sektoriaus darbuotojų dalis. Didžiausia tęstinio profesinio mokymo paklausa tikėtina būtent stambiuose ir specializuotuose ūkiuose, kurie lemia sektoriuje vykstančią intensyvią plėtrą ir yra imliausi kvalifikuotai darbo jėgai. Ko gero, tolesnė sektoriaus plėtra, taigi ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis, labai priklausys nuo sėkmingo ūkių struktūros, žemės ir kitų reformų įgyvendinimo, pokių ES BŽŪP, 2007-2013 m. numatomos skirti ES paramos efektyvaus panaudojimo.

2.2.1 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Fokusuotoje diskusijoje dalyvavę sektoriaus atstovai siūlė į žemės ūkio sektorių žvelgti kompleksiskai, t.y. skaidant jį į kelias veiklas: gyvulininkystę, galvininkystę, veislininkystę, žuvininkystę, augalininkystę, sodininkystę, daržininkystę, gėlininkystę, laukininkystę ir kt. Turima kiekybinė informacija ir sektoriaus atstovų pateiktos nuomonės leidžia teigti, kad praktinio profesinio mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo paslaugų paklausa atskirose šio sektoriaus veiklose yra skirtinga. Diskusijos metu išsakyti teiginiai atspindi, kad ūkininkams labiausiai trūksta universalių, plataus profilio ūkio darbininkų bei išryškina tendencijas, kad atitinkamose sektoriaus įmonėse ypač paklausūs bus: žemės ūkio technikos; gyvulininkystės/galvininkystės; miškininkystės, dekoratyvinės sodininkystės, aplinkotvarkos, želdininkystės, kraštovaizdžio specialistai. Tokiu būdu tikslinga būtų steigti žemės ūkio technikos (įskaitant augalininkystę), gyvulininkystės ir miškininkystės/aplinkotvarkos sektorialius praktinio mokymo centrus.

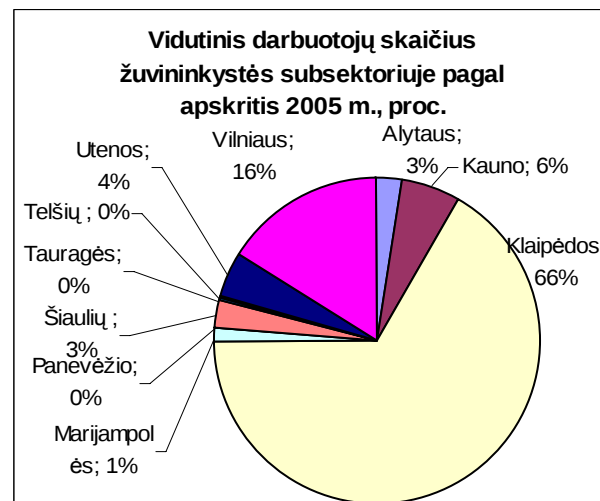
Remiantis Lietuvos statistikos departamento 2005 m. duomenimis, didžiausias darbuotojų žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės veiklose skaičius buvo Šiaulių (20 proc.), Vilniaus (19 proc.), Kauno (18 proc.) ir Panevėžio (16 proc.) apskrityse (žr. 2.2.2 pav.). Todėl, vadovaujantis ekonomine logika, sektorialius praktinio mokymo centrus šių veiklų darbuotojams rengti tikslinga steigti minėtuose regionuose.

2.2.2 pav.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2.2.3 pav.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Žemės ūkio sektoriuje išskirtinas specifinis profesiniam mokymui imlus **žuvininkystės** subsektorius. Šiam subsektoriui būdinga itin sparti tiek ekstensyvi, tiek intensyvi plėtra: analizuojamu laikotarpiu užimtųjų skaičius išaugo 1,4 karto, sukurta pridėtinė vertė – daugiau nei 2 kartus; STD duomenimis 2005 m. darbo našumas, palyginti su ankstesniais metais, išaugo trečdaliu. Sparti šalies ūkio plėtra, kur kas mažesnis, palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvos gyventojų žuvų ir jų produktų suvartojimas sudaro palankias galimybes subsektoriaus plėtrai. Tačiau, kaip akcentuojama Lietuvos žuvininkystės subsektoriaus strateginiame dokumente¹⁶, subsektoriaus plėtrai vieną didžiausių grėsmių kelia specialistų ir kvalifikuotų darbuotojų trūkumas bei esamų emigracija į užsienį. Žuvininkystės subsektoriuje jaučiama didelė profesinio mokymo paslaugų paklausa: (1) subsektoriui plečiantis stokojama tiek kvalifikacijos tobulinimo, tiek darbuotojų perkvalifikavimo paslaugų; (2) senstant ir emigruojant subsektoriaus darbo jėgai, vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu prognozuojamas jaunų, pirminį profesinį mokymą baigusių specialistų, galėsiančių pakeisti vyresnius žuvininkystės specialistus, trūkumas.

Žuvininkystės subsektoriaus atstovas, fokusuotos diskusijos metu kalbėdamas apie profesijas, kurios bus paklausios perspektyvoje, įvardino numatomą žvejų ir žuvų augintojų specialistų poreikį. Atkreiptinas dėmesys, kad subsektoriuje numatoma didesnė jūros žvejybos specialistų paklausa (dėl vidaus vandenų atitekimo rekreacinei/mėgėjiškai žvejybai) bei ypač didelis žuvų augintojų, kurių specialistų neruošia šiandieninė Lietuvos švietimo sistema, poreikis.

Remiantis Statistikos departamento 2005 m. duomenimis, žuvininkystės subsektoriaus dirbantieji dominuoja Klaipėdos (66 proc.) apskrityje (žr. 2.2.3 pav.). Kur kas mažiau jų (16 proc.) dirba Vilniaus apskrityje. Taigi racionaliausia sektorinį praktinio mokymo centrą steigti Klaipėdos apskrityje.

¹⁶ Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 m. nacionalinis strateginis planas, projektas, 2006 m. spalio 4d., p. 8.

Didmeninės ir mažmeninės prekybos sektorius

Pagal sukuriamą pridėtinę vertę po apdirbamosios pramonės didžiausiam šalyje didmeninės ir mažmeninės prekybos (toliau – prekybos) sektoriui 1998-2006 m. laikotarpiu būdinga ekstensyvi plėtra. Pirma, sektorius aktyviai „įdarbino“ kitų sektorių kvalifikuotus darbuotojus: darbuotojų su aukštuoju išsilavinimu 77 proc. (34 tūkst.) teigiamas pokytis kompensavo profesinį išsilavinimą turinčiųjų darbuotojų mažėjimą (5 proc., apie 5 tūkst.) ir didžiąja dalimi lėmė teigiamą 20 proc. (42 tūkst.) bendro užimtųjų skaičiaus sektoriuje augimą. Antra, sektoriuje sukuriamą pridėtinę vertę 1998-2006 m. didėjo sparčiau nei vidutiniškai šalyje – atitinkamai 87 ir 60 proc. Nors sektoriui būdinga rinkos koncentracija, tačiau kol kas ji neatsiliepė intensyviai plėtrai: santykinės TUI ir MI į sektorių buvo ženklios, tačiau darbo našumo pokyčiai 2000-2005 m. laikotarpiu nuvylė (+2,3 proc.).

Prekybos sektoriaus plėtros perspektyva artimiausiais metais išliks palanki dėl kelių pastarojo meto tendencijų: sparčiai augančio darbo užmokesčio¹⁷; besiplečiančios vartojimo paskolų rinkos¹⁸; besiplečiančios nekilnojamo turto rinkos, o todėl ir augančios statybinių medžiagų, baldų bei buitinės technikos paklausos; prekybos tinklų (ypač mažų kainų) plėtros ne tik pagrindiniuose, bet ir kituose šalies miestuose; ir vis didesnės dalies gaunamų pajamų legalizavimo mažmeninėje prekyboje. Atsižvelgiant į pastarojo meto tendencijas bei fokusuotos diskusijos metu sektoriaus atstovų išsakytus argumentus, sektoriui prognozuojama intensyvi plėtra. Esant intensyviai plėtrai sektoriaus įmonės turėtų sparčiai didinti investicijas į sąnaudas mažinančius įrengimus bei technologijas, mažinti darbo jėgos kaštus ir skirti daugiau dėmesio esamų ir naujų darbuotojų kvalifikacijai.

Prekybos sektoriaus plėtrai grėsmę galėtų kelti du pagrindiniai veiksniai. Pirmasis jų – prognozuojamas ekonomikos tempų lėtėjimas¹⁹. Antra, prekybos plėtrą galėtų stabdyti sunkiai prognozuojami išorės šokai (pvz., kuro kainų žymus išaugimas). Šių veiksnių keliamą grėsmę sustiprina faktas, kad šio sektoriaus įmonės pagal įsiskolinimo lygį „pirmauja“ šalyje. Vis dėlto, vienareikšmiškai pasakyti, kiek šių veiksnių grėsmė prekybos sektoriui reali, nėra įmanoma.

Minėtos sektoriaus plėtros tendencijos turėtų lemti užimtųjų skaičiaus augimą per artimiausius 4 metus (žr. 2.2.4 pav. pateikiamas prognozes). Tačiau ilguoju laikotarpiu užimtųjų skaičius sektoriuje turėtų stabilizuotis, o gal net ir sumažėti. Tokį teiginį paremia keli argumentai. Pirma, augantis darbo užmokestis, minimalus nedarbo lygis ir ribota darbo jėgos imigracija byloja apie ribotus darbo jėgos resursus. Antra, vis dar neišnaudotas, palyginti su ES vidurkiu, rinkos koncentracijos potencialas²⁰ turėtų stabdyti

¹⁷ Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje (be individualių įmonių) 2006 m. IV ketvirtyje sudarė 1731 lito ir, palyginti su 2005 m. IV ketvirčiu, išaugo 19%.

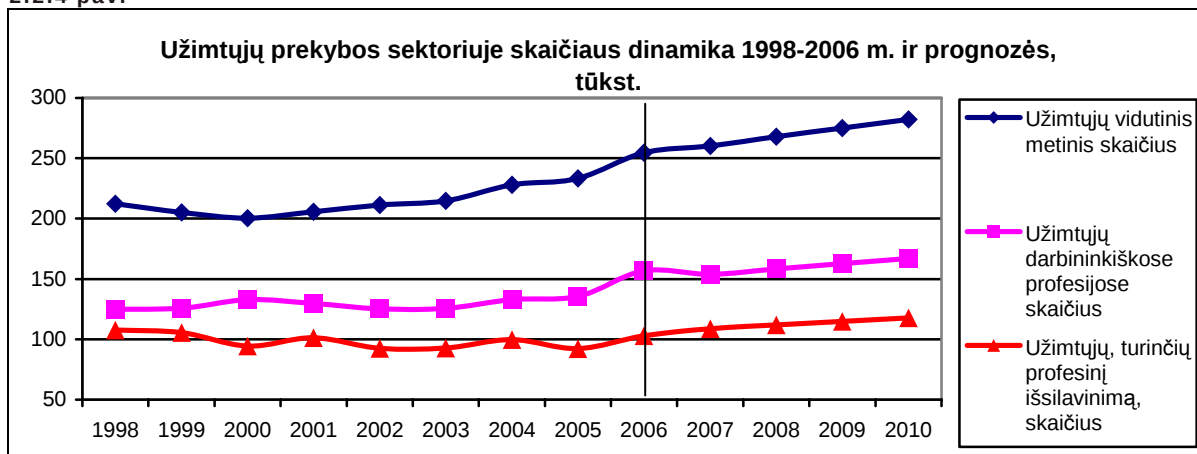
¹⁸ Vartojimo reikmėms skirtų kreditų portfelis 2005 m. padvigubėjo.

¹⁹ Pavyzdžiui, LR Finansų ministerija pateikia ganėtinai pesimistines ūkio plėtros ir vartojimo lygio augimo prognozes.

²⁰ 2006 m. Lietuvoje didžiosios parduotuvės užėmė apie 56 proc. rinkos, tuo tarpu ES-15 – apie 81 proc. Saltinis: V. Titarenko, R. Rudzakis, N. Titova, *Lietuvos ekonomikos perspektyvos*. DnbNord bankas, 2006, p. 128.

užimtųjų skaičiaus augimą. Galiausiai reikia atsižvelgti į Lietuvos ir ES-15 užimtųjų struktūras: 2005 m. EUROSTAT duomenimis, Lietuvos prekybos sektoriuje darbuotojų dalis nuo visų šalies užimtųjų (15,8%) buvo didesnė nei vidutiniškai ES-15 (14,6%). Remiantis vidaus rinkos tendencijomis ir šalies bei ES ūkio struktūrų supanašėjimo prielaida, tikėtina, kad užimtųjų dalis šiame sektoriuje ilgainiui turėtų stabilizuotis, o gal net sumažėti. Be to, remiantis ta pačia šalies bei ES ūkio struktūrų supanašėjimo prielaida, šiuo metu itin maža žemos kvalifikacijos (pagrindinį arba žemesnį išsilavinimą įgijusių) darbuotojų dalis šalies prekybos sektoriuje ilgainiui turėtų žymiai išaugti. Šios užimtumo ir ekonominės tendencijos sufleruoja, kad sektoriui ateityje aktualu ne pirminio ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų kiekio, o jų kokybės paklausa.

2.2.4 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

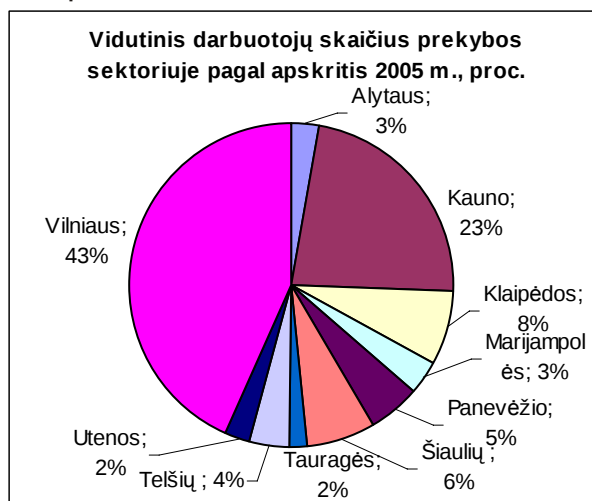
Fokusuotoje diskusijoje dalyvavę prekybos sektoriaus atstovai sutarė, kad intensyvėjanti sektoriaus plėtra pareikalaus daugiau įgūdžių ir žinių iš esamų darbuotojų. Fokusuotos diskusijų grupės dalyvių išsakyti teiginiai atspindi, kad sektoriuje ypač paklausios pardavėjo ir prekybos konsultanto profesijos. Diskusijos dalyviai sutarė, kad idealus šių profesijų atstovas pirmiausia turėtų būti ne geras specialistas, o geras pardavėjas, kuris vėliau, esant poreikiui, galėtų specializuotis viename iš prekių segmentų. Tokiu būdu, planuojant pirminį profesinį mokymą, būtina koncentruoti dėmesį į platesnių teorinių bei organizacinių įgūdžių formavimą. Tuo tarpu tęstinis profesinis mokymas turėtų būti organizuojamas modulinio mokymo pagrindu, pagal tam tikrus sektoriaus segmentus ir/ar specializacijas. Tęstinis profesinis mokymas būtų aktualus ne tik pardavėjų ar konsultantų specializacijai, bet ir žemiausios kvalifikacijos darbuotojų (pvz., kasininkų) įgūdžių bei žinių tobulinimui. Diskusijos dalyviai akcentavo, kad būtent tęstinis profesinis mokymas turėtų būti kur kas lankstesnis ir labiau specializuotas nei yra šiuo metu tam, kad patenkintų darbdavių besikeičiančius poreikius.

Atkreiptinas dėmesys, kad pardavėjo ir prekybos įmonių prekybos konsultanto profesijų pirminis profesinis mokymas reikalauja didesnių laiko nei finansinių resursų. Tuo tarpu itin specializuotas tęstinis profesinis mokymas šiame sektoriuje gali būti itin trumpas,

tačiau pareikalausti didesnių finansinių sąnaudų (įrangos, technologijų, medžiagų). Mažmeninės prekybos įmonėse itin paklausūs maisto produktų ir gėrimų technologai, kurių praktinis mokymas yra sudėtingas, ilgai trunkantis ir brangiai kainuojantis, turėtų būti rengiami maisto pramonei skirtame sektoriniame praktinio mokymo centre.

Darbuotojų prekybos sektoriuje skaičius tiesiogiai priklauso nuo didžiųjų prekybos centrų ir kitų prekybos įmonių koncentracijos Lietuvos teritorijoje. Natūralu, kad minėtos įmonės (taigi ir darbuotojai) koncentruojasi didžiuosiuose Vilniaus (43 proc. visų darbuotojų) ir Kauno (23 proc.) miestuose (žr. 2.2.5 pav.). Be to, diskusijos metu išryškėjo sektoriaus darbdavių pageidavimas dėl sektorinių praktinio mokymo centrų lankstaus reagavimo į darbdavių poreikius (dualinio mokymo galimybių). Tuo remiantis prekybos sektorinį praktinio mokymo centrą(-us) tikslinga būtų steigti minėtuose didžiuosiuose miestuose.

2.2.5 pav.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

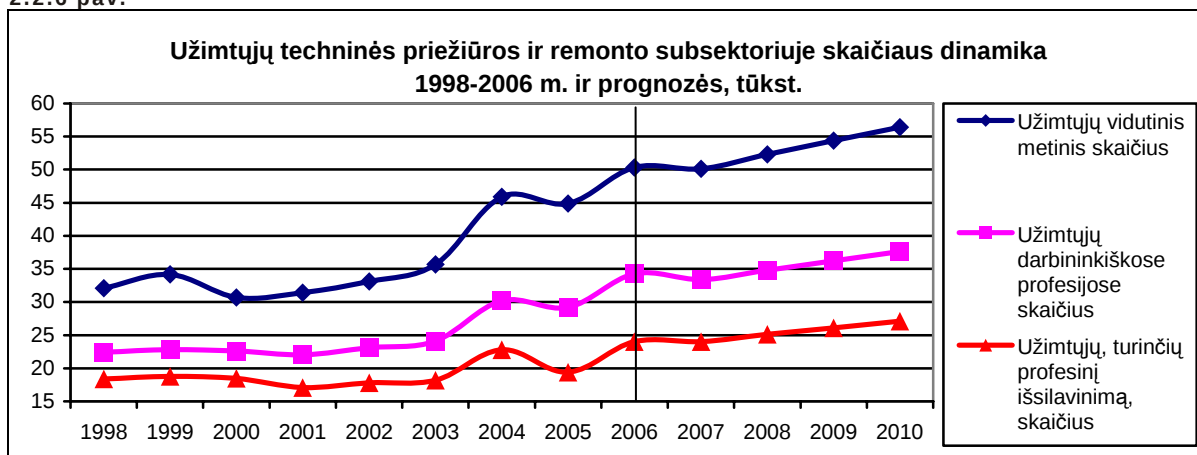
Prekybos sektoriuje išskirtinas profesiniam mokymui itin imlus **variklinių transporto priemonių ir motociklų pardavimo, techninės priežiūros ir remonto subsektorius** (toliau – techninės priežiūros ir remonto subsektorius). Lietuvos automobilių techninės priežiūros ir remonto rinka ypatinga savo mastais, palyginti su kitomis ES šalimis. Greičiausiai tai lemia geografinė padėtis tarp vakarų ir rytų rinkų, naudotų automobilių prekybos tradicijos bei nusistovėję verslo ryšiai. Ne mažiau svarbus veiksnys yra ir šalies išsivystymo lygis – Lietuvos automobilių parkas yra vienas seniausių ES.²¹

Techninės priežiūros ir remonto subsektoriui 1998-2006 m. laikotarpiu būdinga ekstensyvi plėtra – užimtųjų skaičius, palyginti su vidutinėmis tendencijomis prekybos sektoriuje, augo gerokai sparčiau nei sukurta pridėtinė vertė. Profesinį išsilavinimą turinčiųjų darbuotojų skaičius analizuojamu laikotarpiu augo beveik trečdaliu, kai vidutiniškai prekybos sektoriuje jų skaičius mažėjo.

²¹ Vidutinis Lietuvoje eksploatuojamų lengvųjų automobilių amžius yra apie 14 metų. ES-15 vidurkis – apie 8 metai.

Mažiausias sektoriuje ir nekylantis darbo našumas rodo, kad subsektorius dar neįėjo į intensyvios plėtros vėžes, tačiau 2000-2006 m. sparčiau (134 proc.) nei vidutiniškai sektoriuje (95 proc.) didėjančios MI nuteikia optimistiškai. Sparčiai augant transporto priemonių skaičiui, išliekant kur kas senesniai nei vidutiniškai ES automobilių parkui, plėtojantis transporto ir sandėliavimo bei transporto pramonės subsektoriams, subsektoriui prognozuojama sparti ir vis dar labiau ekstensyvi ekonominė plėtra. Šios tendencijos turėtų teigiamai atsiliiepti užimtųjų skaičiaus dinamikai (žr. 2.2.6 pav.). Vadinas, pirminio ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa turėtų augti.

2.2.6 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Pagrindinė subsektoriaus plėtros kliūtis, nuo kurios priklausys jo ilgalaikės perspektyvos yra kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Šį teiginį patvirtino ir fokusuotoje diskusijoje dalyvavę subsektoriaus atstovai, akcentavę, kad gerų specialistų „perpirkinėjimo“ atvejai vis dažnėja. Subsektoriaus darbdaviai yra nusivylę dabartiniu specialistų paruošimu ir akcentuoja tiek didesnę pirminio mokymo kokybę, tiek tęstinio mokymo svarbą tolimesniam darbo jėgos mobilumui (kadangi didesnė darbuotojų dalis į subsektoriaus įmones ateina iš kitų sektorių). Subsektoriaus darbdavių suinteresuotumas esamų darbuotojų kvalifikacija, naujų kvalifikuotų specialistų trūkumas bei tiekėjų interesas pastoviai supažindinti subsektoriaus įmones su naujai įdiegtomis technologijomis bei medžiagomis byloja ateityje didėjančią kokybiško praktinio pirminio ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausą.

Diskusijos dalyviai kaip paklausiausias ir sunkiausias tiek laiko, tiek finansinių resursų prasme paruošiamas įvardino elektrikų, elektronikos inžinierių, šaltkalvių, šaltkalvių-remontininkų, šaltkalvių-surinkėjų, suvirintojų, automobilių ir kitų mechanikų, kėbulų remonto specialistų (kėbulų lygintojų, dažytojų, grunto glaistytojų) bei važiuoklės remonto specialistų profesijas. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtas profesijas turintys ir transporto techninės priežiūros bei remonto darbus atlikti gebantys darbuotojai išliks paklausūs ne tik šiame, tačiau ir kituose šalies ūkio sektoriuose: transporto bei sandėliavimo subsektoriuje, o taip pat automobilių kėbulų ir priekabų gamyba, automobilių surinkimo verslu besiverčiančiose transporto pramonės įmonėse. Pavyzdžiui, transporto bei sandėliavimo subsektoriuje įdarbinant vairuotojus, šiems darbuotojams suteikiamas prioritetas. Planuojant transporto

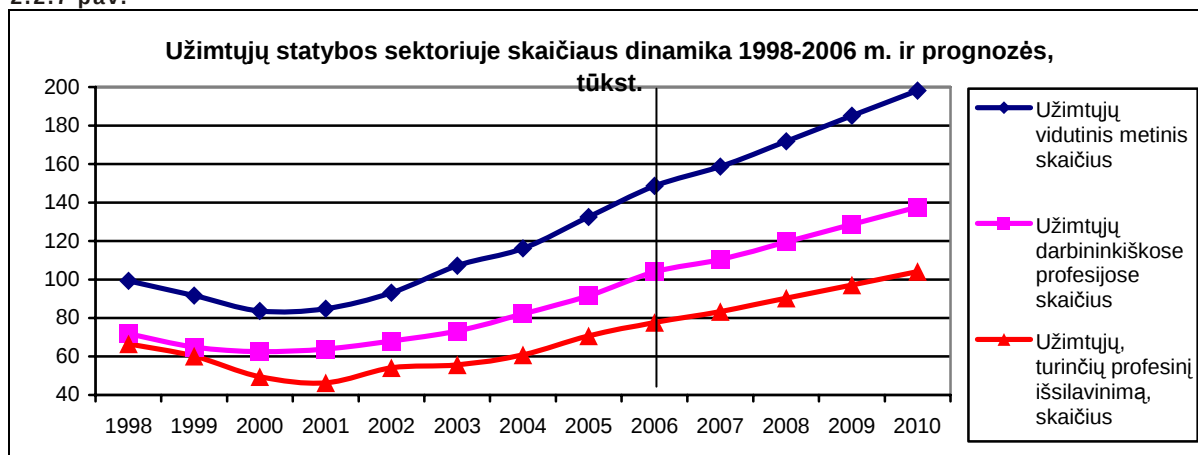
sektorinio (-ių) praktinio mokymo centro (-ų) skaičių, jų turinį (programas) bei vietą, į šias prielaidas būtina atsižvelgti.

Statybos sektorius

Didžiąją dalį iš darbo rinkos nepasitraukusių, bet kitus ūkio sektorius pastaraisiais metais palikusių darbuotojų pritraukia statybos sektorius. 1998-2006 m. laikotarpiu jis buvo pagrindinis darbo vietų „kūrėjas“ šalyje: bendro sektoriaus užimtųjų skaičiaus absoliutus augimas buvo didžiausias šalyje (49 tūkst.); profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų skaičius taip pat augo sparčiausiai šalyje (11 tūkst.). Šias teigiamas tendencijas nulėmė sektoriui būdinga sparti ekstensyvi plėtra, ypač išryškėjusi 2002 m., kuomet sukurtos pridėtinės vertės ir užimtųjų skaičiaus augimo tempai buvo 2 ir daugiau kartų didesni nei vidutiniškai šalyje.

Statybos sektoriaus perspektyva artimiausiais metais išliks palanki dėl eilės veiksnių: augančios statybos darbų paklausos; žymios 2007-2013 m. ES paramos infrastruktūrai; naujų rinkų iškilimo (pvz. logistikos centrai, biuro patalpų statyba, pramoniniai parkai, aukštybiniai pastatai) ir esamų rinkų plėtros ne tik Vilniaus, bet ir kituose šalies regionuose; teigiamų pokyčių verslo reglamentavimo srityje (pvz., patvirtinta nacionalinė investicijų skatinimo programa). Sektoriaus plėtra artimiausiais metais turėtų daryti teigiamą poveikį ir užimtųjų skaičiaus dinamikai (žr. prognozes 2.2.7 pav.).

2.2.7 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Visgi ilguoju laikotarpiu sektoriaus plėtra priklausys nuo to, kaip pavyks išspręsti du tarpusavyje susijusius kvalifikuotos darbo jėgos trūkumo ir žemo darbo našumo²² rizikos veiksnius. Po sparčios plėtros 2002 ir 2003 m., jau 2004-2005 m. sektoriaus sukuriama pridėtinės vertės augimo tempai žymiai sumažėjo. Nors 2007 m. sektorius vėl spurtavo (sukuriama pridėtinė vertė išaugo beveik 20 proc.) ryškėja tendencija, kad sektoriaus plėtrą, be kitų veiksnių, vis labiau riboja kvalifikuotos darbo jėgos stygius. Lietuvos statistikos departamento 2007 m. sausį atliktame verslo tendencijų tyrime 40 proc. apklaustų statybos įmonių nurodė, kad jų veiklą labiausiai riboja kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Šį faktą

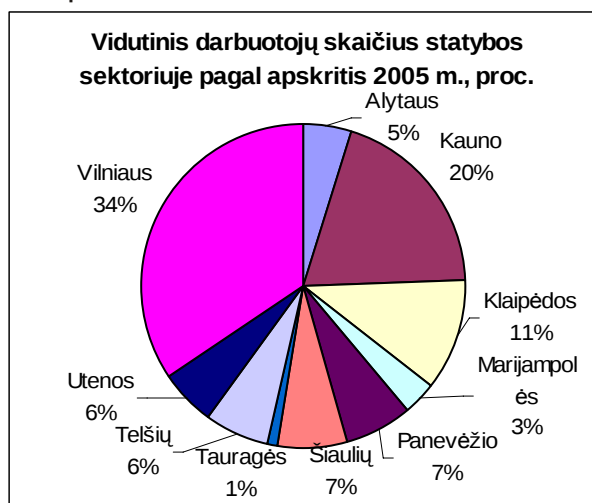
²² Statybos sektoriaus darbo našumas 2000-2005 m. išaugo 19% (kai šalyje jis vidutiniškai išaugo 30%) ir 2005 m. sudarė apie 90% šalies ūkio vidurkio.

patvirtino ir fokusuotos diskusijos dalyviai, linksniuodami pagrindines šio trūkumo priežastis: darbuotojų migracija į kitus ūkio sektorius; jų emigracija į užsienį. Sektoriui ekstensyviai plečiantis ir stokojant darbo jėgos, sektoriuje samdomi net ir kvalifikacijos neturintys darbuotojai, sukuriantys mažesnę pridėtinės vertės dalį: pavyzdžiui, 2002-2005 m. nekvalifikuotų gavybos ir statybos darbininkų skaičius išaugo beveik 2 kartus. Tokiu būdu darbo jėgos stygius ir esamų darbuotojų kvalifikacijos stoka gali riboti ne tik sektoriaus ekstensyvią plėtrą, tačiau ir mažinti jo intensyvios plėtros galimybes.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartus rizikos veiksnius, kokybiškos praktinio profesinio mokymo paslaugos yra ir bus itin svarbios subalansuotai sektoriaus plėtrai. Prognozuotina, kad šių paslaugų paklausa ateityje sparčiai augs. Ko gero, vis dar žemas darbo našumas ir nuo 2003 m. apie 40 proc. kasmet augančios MI leidžia manyti, kad bent artimiausioje ateityje tęstinio mokymo paslaugų paklausos lygis turėtų augti sparčiau.

Surengtoje fokusuotoje diskusijoje sektoriaus atstovų išsakyti teiginiai patvirtina šias praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos prognozes. Sektoriaus atstovų nuomone, ateityje itin paklausios išliks apdailininko, tinkuotojo, plytelių klojėjo, betonuotojo, mūrininko, dažytojo, suvirintojo, staliaus bei kranų operatoriaus (kranininko) profesijos. Dėl sudėtingų technologijų, automatizavimo gausos bei brangios įrangos, suvirintojo, kranininko ir apdailininko profesijos sektoriaus atstovų buvo įvardintos kaip brangiausiai, ilgiausiai ir sudėtingiausiai paruošiamos. Diskusijos dalyviai akcentavo, kad statybos sektoriaus darbuotojų praktiniame mokyme yra ypač aktualus pameistrystės principas, kadangi dauguma sektoriaus profesijų yra prilygintinos amatui. Dauguma sektoriaus atstovų taip pat pripažino, kad praktinis profesinis mokymas įmanomas tik realioje darbo aplinkoje (statybvietyje), kurią galėtų „imituoti“ aukšto lygio sektorinio praktinio mokymo centras, turintis atitinkamą įrangą, technologijas, medžiagas bei kompetentingus specialistus.

2.2.8 pav.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Didžiausia statybos sektoriuje dirbančių darbuotojų koncentracija yra Vilniaus (34%), Kauno (20%) ir Klaipėdos (11%) regionuose (žr. 2.2.8 pav.). Fokusuotos diskusijos dalyviai akcentavo būsimųjų centrų pasiekiamumo svarbą. Jų manymu, brangiausiai ir

sudėtingiausiai paruošiamas profesijų atstovai turėtų būti rengiami didžiuosiuose šalies miestuose. Tuo tarpu mažesniuose miestuose (pvz., Alytaus, Kupiškio) egzistuojančiose profesinio mokymo bazėse turėtų būti stiprinamas kitų sektoriuje paklausių, tačiau didelių investicijų nereikalaujančių, profesijų atstovų rengimas.

Transporto, sandėliavimo ir ryšių sektorius

Transporto, sandėliavimo ir ryšių sektorius paprastai skaidomas į transporto ir sandėliavimo bei pašto ir telekomunikacijų subsektorius. **Transporto ir sandėliavimo subsektorius** šalies ekonomikoje užima kur kas svarbesnę vietą, palyginti su ES.²³ Didžiąja dalimi tai lėmė palanki šalies geografinė padėtis, neužšalantis jūrų uostas, gilios verslo tradicijos ir šalies vežėjų patirtis. Analizuojamu laikotarpiu subsektoriui būdinga sparti ekonominė plėtra: 1998-2006 m. sparčiai (87 proc.) augo sukuriama pridėtinė vertė, 2000-2006 m. trečdaliu augo MI, nuosekliai augęs darbo našumo rodiklis 2006 m. buvo apie 1,5 didesnis nei šalies vidurkis, bendras užimtųjų skaičius subsektoriuje 1998-2006 m. išaugo 11 proc. Ypač didelį postūmį šiai plėtrai suteikė Lietuvos įstojimas į ES, galutinai atvėręs ES šalių rinkas ir panaikinęs lygtol galiojusias administracines kliūtis.

Subsektoriaus plėtros perspektyvos artimiausioje ateityje išliks palankios dėl kelių veiksnių: augančių šalies ir ES ekonomikų ir didėjančių krovinių pervežimų apimčių (pvz., augant statybai, auga ir statybinių medžiagų importas); NVS ir Balkanų rinkų liberalizavimo; investicijų apimčių augimo; teigiamų pokyčių didžiųjų transporto infrastruktūros modernizavimo projektų (pvz., RAIL Baltica, Vilniaus oro uosto plėtra) įgyvendinime; didėjančių ES paramos infrastruktūrai srautų²⁴. Šias perspektyvas galėtų nebent pabloginti Rusijos transporto politikos įtaka, tinkamų ir kokybiškų transporto jungčių su Vakarais stoka, nepakankamas valdžios institucijų dėmesys subsektoriaus plėtrai (pvz., laisvos žemės stoka steigiant logistikos centrus), brangstančios veiklos sąnaudos ir kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Pastarasis neigiamas veiksnys ypač išryškėjo fokusuotos diskusijos metu. Subsektoriaus atstovai, tarp aktualiausių, su kvalifikuotos darbo jėgos trūkumu susijusių, problemų įvardino profesinio orientavimo stoką, nekokybišką specialistų rengimą, praktinio profesinio mokymo trūkumą, tam tikroms profesijoms taikomus amžiaus apribojimus.²⁵ Subsektoriaus darbdaviai yra priversti investuoti į darbuotojus ženkliais išteklių, tačiau neturi galimybių bei priemonių išlaikyti juos savo įmonėje. Todėl šalies transporto ir sandėliavimo subsektoriui būdinga didelė specialistų kaita įmonėse, jų emigracija į užsienio šalis ir, galiausiai, didėjantis vidutinis kvalifikuotų darbuotojų amžius.

Transporto ir sandėliavimo subsektorius yra itin imlus kapitalui, bet ne darbo jėgai, todėl žymaus užimtųjų augimo ateityje mažai tikėtinas. Tai patvirtina ir pateikiamos prognozės (žr. 2.2.9 pav.).

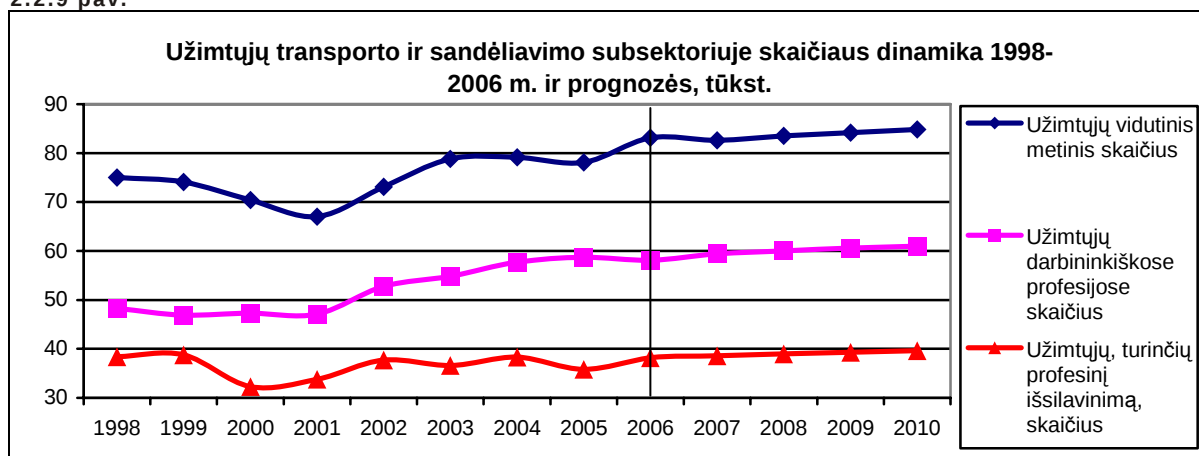
²³ Pavyzdžiui Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2003 m. transporto ir sandėliavimo subsektoriuje sukurta pridėtinė vertė (veikusiomis kainomis) sudarė 9,5 proc. šalyje sukurtos pridėtinės vertės, užimtieji – 5,5 proc. visų šalies užimtųjų. ES-15 atitinkami rodikliai buvo lygūs 4,8 proc. ir 4,2 proc. (šaltinis: Groningen Growth and Development Centre, 60-Industry Database, October 2005, <http://www.ggdc.net/>).

²⁴ 2007-2013 m. transporto infrastruktūrai numatoma skirti 22 proc. visos to laikotarpio ES struktūrinės paramos.

²⁵ Pavyzdžiui, sunkiąsias transporto priemones leidžiama vairuoti tik vyresniems nei 21 metų asmenims.

Remiantis šalies ir ES ūkio struktūrų supanašėjimo prielaida, užimtųjų skaičius sparčiausiai turėtų augti papildomoje ir pagalbinėje transporto veikloje, kelionių agentūrų veikloje (kodas I 63; apima ir sandėliavimą), šioms veikloms labiausiai reikės aukštesnės kvalifikacijos darbuotojų (vadybininkų ir turizmo specialistų). Tuo tarpu didžiausia pirminio ir tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa tikėtina transporto priemonių vairuotojų profesijų atstovams. Pastarųjų skaičius 2002-2005 m. augo du kartus sparčiau (beveik 10 proc.), nei bendras užimtųjų skaičius.

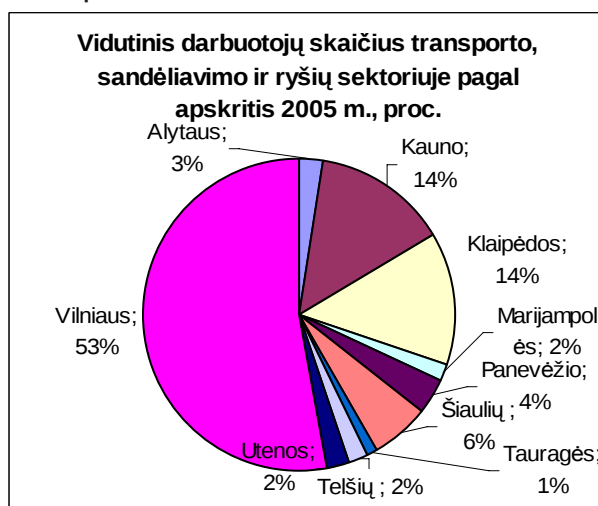
2.2.9 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Fokusuotoje diskusijoje dalyvavę subsektoriaus atstovai akcentavo, kad vairuotojo (ypač tarptautinio pervežimo vairuotojo – ekspeditoriaus, prekių pristatymo automobilio vairuotojo, krautuvo vairuotojo) profesija ir toliau išliks paklausiausia sausumos transporto profesija. Tuo tarpu geležinkelių transporte, kaip potencialiai paklausios, buvo įvardintos riedmenų remonto šaltkalvių, visų lokomotyvų (šilumvežių, elektrinių bei dyzelinių traukinių) mašinistų bei jų padėjėjų profesijos.

2.2.10 pav.

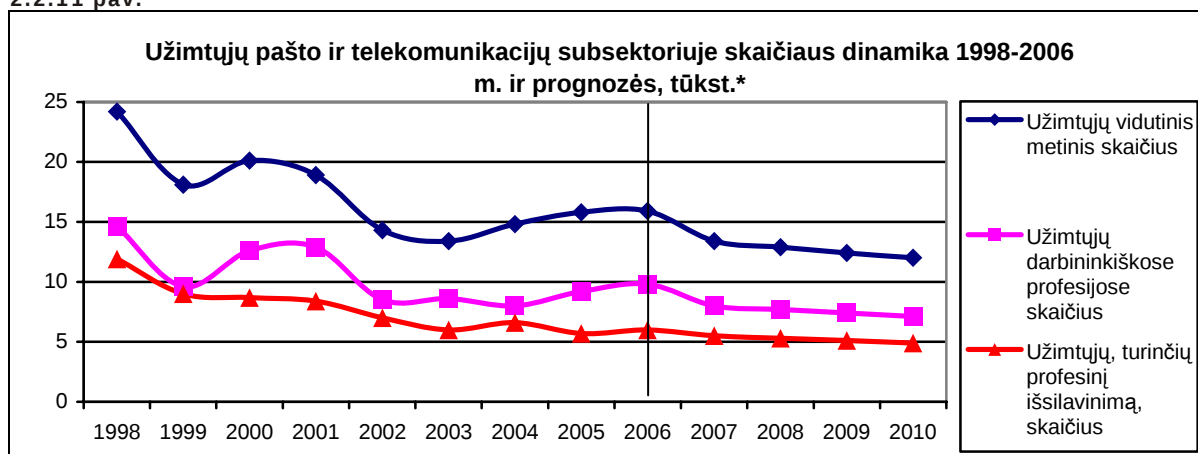
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2005 m. didžiausias transporto, sandėliavimo ir ryšių sektoriaus (smulkesnių subsektorių išskirti neįmanoma) darbuotojų skaičius yra Vilniuje (53%), Kaune ir Klaipėdoje (po 14%) (žr. 2.2.10 pav.). Tačiau

atlikta analizė ir bendra ekonominė logika rodo, kad transporto bei sandėliavimo subsektoriuje paklausių profesijų atstovus tikslinga rengti viename centre kartu su techninės priežiūros bei remonto subsektoriuje paklausių profesijų atstovais. Todėl, atsižvelgiant į egzistuojančias mokymo bazes subsektorių bendro sektoriaus praktinio mokymo centro(-ų) kūrimui tikslinga rinktis Marijampolės ir/arba Alytaus regionus. Be to, minėtiems subsektoriams steigiant sektoriaus praktinio mokymo centrą būtina atsižvelgti į tai, kad šiame centre rengiami darbininkai būtų paklausūs ir kituose šalies ūkio sektoriuose (maisto pramonėje, didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriuje, kituose).

Tuo tarpu **pašto ir telekomunikacijų subsektorius**, palyginti su transporto ir sandėliavimo subsektoriais, patyrė kur kas didesnes permainas, kurių pagrindinė – vienos stambiausių subsektoriaus įmonių AB „Lietuvos telekomas“ privatizavimas. Šios permainos neigiamai atsiliepė užimtųjų skaičiui, kuris analizuojamu laikotarpiu sumažėjo trečdaliu (žr. 2.2.11 pav.), tačiau teigiamai – darbo našumo augimui (2002-2005 m. išaugusiam ketvirtadaliu).

2.2.11 pav.

* Pateikiami duomenys dėl mažo subsektoriaus užimtųjų skaičiaus yra riboto patikimumo.
Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Nors tiek vidaus, tiek tarptautinės rinkos plėtros tendencijos subsektoriui žada rožinę ateitį, pirminio ir tęstinio profesinio mokymo paklausa subsektoriuje artimiausiais metais išliks kukli. Pirma, telekomunikacijų veikla yra imliausia aukštos kvalifikacijos darbuotojams, todėl profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų sąskaita subsektoriuje didės vadovų ir vyresnių specialistų poreikis. Antra, nors pašto veikla imli profesiniam mokymui, tačiau darbuotojų mokymas šiuo atveju tereikalauja minimalių investicijų: pavyzdžiui, 60 proc. AB „Lietuvos paštas“ (įdarbinančios apie pusę subsektoriaus darbo jėgos) darbuotojų yra laiškininkai, pensijų paskirstytojai, operatoriai. Be to, artimiausiais metais ketinama liberalizuoti šalies pašto rinką.²⁶ Pašto privatizacijos pasekoje, panašiai kaip AB „Lietuvos telekomo“ privatizavimo atveju, turėtų drastiškai sumažėti subsektoriaus užimtųjų (ypač žemesnės kvalifikacijos darbuotojų) skaičius.

²⁶ Lietuvos pašto privatizavimo galimybių studija turėtų būti parengta iki 2008 m. pabaigos. Be kitų veiksnių, prasidėję šalies pašto veiklos privatizavimo procesai sietini su 2006 m. Europos Komisijos siūlymu atverti konkurencijai visą ES pašto paslaugų rinką ir 2009 m. ją privatizuoti.

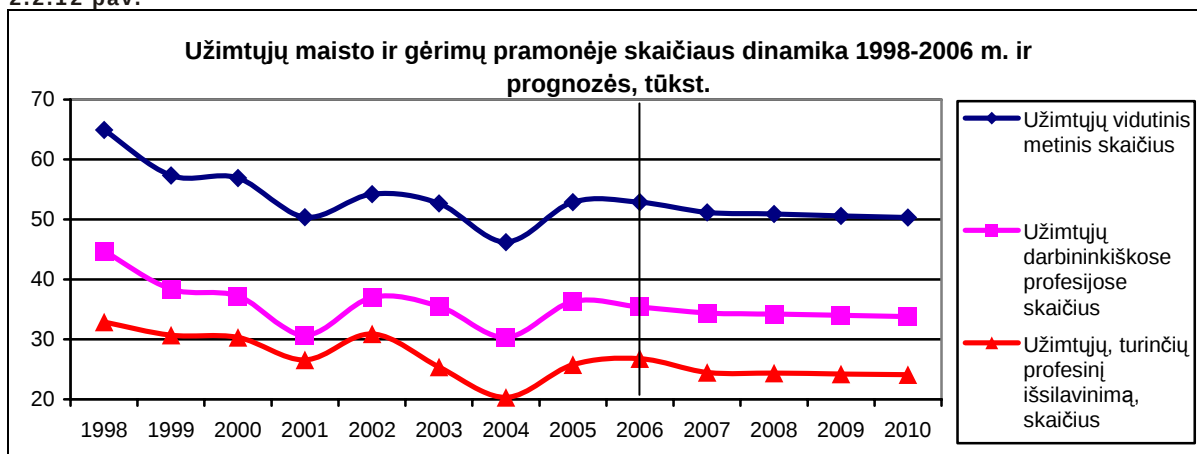
2.2.2. Vidutinių, profesiniam mokymui imlių sektorių grupė

Vidutinių, profesiniam mokymui imlių sektorių grupei priskiriami keturi apdirbamosios pramonės sektoriai (maisto ir gėrimų pramonė; aprangos ir tekstilės pramonė; medienos pramonė bei inžinerinė pramonė) ir kitos komunalinės, socialinės ir asmens aptarnavimo veiklos sektoriai.

Maisto ir gėrimų pramonė

Pagal 2006 m. sukurta pridėtinę vertę (19 proc.) trečiam (po inžinerinės ir medienos pramonės) apdirbamosios pramonės sektoriui – maisto ir gėrimų pramonei – analizuojamu laikotarpiu buvo būdinga intensyvi plėtra: 1998-2006 m. sukurta pridėtinė vertė išaugo 46 proc., darbo našumas 2000-2005 m. išaugo beveik trečdaliu, iš sektoriaus per 1998-2006 metus pasitraukė apie 12 tūkst. darbuotojų, iš kurių apie pusę turėjo profesinį išsilavinimą. Tačiau 2004 m. Lietuvai įstojimas į ES sektoriuje paskatino spartų pridėtinės vertės ir užimtųjų skaičiaus augimą - 2004-2006 m. darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius išaugo trečdaliu arba apie 6,5 tūkst. (žr. 2.2.12 pav.). Šiuos pokyčius lėmė du pagrindiniai veiksniai. Pirmia, nebeliko prekybos suvaržymų su kitomis ES narėmis. Antra, ES teikiamos eksporto subsidijos padidino mūsų produkcijos konkurencingumą trečiojoje šalyje, kas paskatino sektoriaus augimą šalyje.

2.2.12 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Didžiausią grėsmę sektoriui (ir ypač mėsos ir pieno perdirbimo subsektoriams) kelia brangstančios žaliavos, darbo jėga, energetiniai ištekliai. Gamintojams, siekiant išlaikyti produkcijos konkurencingumą tiek vidaus, tiek užsienio rinkose, būtina mažinti jos savikainą ir didinti asortimentą – tam būtinos naujos technologijos. Todėl sektoriaus plėtros perspektyvos ir profesinio mokymo paklausos lygis labai priklausys nuo to, kaip gamintojai sugebės diegti šias technologijas. Kol kas sektoriaus rodikliai nuvilia: darbo našumas 2005 m. buvo vienas mažiausių apdirbamojoje pramonėje (po tekstilės ir metalo pramonės); absoliučios MI 2000-2006 m. augo tik 12 proc. (kai šalyje – apie 131 proc.), o santykinės MI vienam tūkstančiui užimtųjų 2006 m. sudarė tik 86 proc. šalies vidurkio.

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktus rizikos veiksnius, bet kurio scenarijaus atveju, darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius, sektoriuje nebeturėtų augti. Tai ypač pristabdys pirminio

profesinio mokymo paslaugų paklausa, kuri nebent išliks pavieniuose maisto ir gėrimų pramonės subsektoriuose (pvz., mėsos perdirbime). Tuo tarpu didžiausia paklausa, tikėtina, bus tęstinio profesinio mokymo paslaugoms ir ypač toms, kuriose suteikiamos naujų pramonės įrengimų valdymo žinios ir įgūdžiai.

Siekiant patikrinti statistinių prognozių išvadas bei nustatyti, kokių specifinių praktinio profesinio mokymo metu ugdomų kompetencijų paklausa yra didžiausia, giluminių interviu, fokusuotos diskusijų grupės bei telefoninės apklausos pagalba buvo tiriama svarbiausių maisto ir gėrimų pramonės subsektorių (pieno, mėsos, žuvies, grūdų perdirbimas, gėrimų, duonos bei konditerijos gamyba) atstovų nuomonė.

Pieno perdirbimo subsektorius iš kitų maisto ir gėrimų pramonės subsektorių išsiskiria itin didele rinkos koncentracija. Subsektoriaus atstovai tvirtino, kad šiame maisto ir gėrimų pramonės subsektoriuje dėl augančių investicijų į gamybos procesų automatizavimą sparčiai mažėja rankų darbas, todėl mažėja darbuotojų skaičius, taigi – ir profesinio mokymo poreikis. Subsektoriaus atstovų nuomone, pieno perdirbimui nebent aktualus transporto ir logistikos darbuotojų, maisto produktų ir gėrimų technologų, automatinių įrenginių operatorių ir plataus profilio remontininkų profesinis mokymas.

Mėsos perdirbimo subsektoriaus atstovai įvardino didelį kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą. Pirminio specialistų ruošimo bei kvalifikacijos tobulinimo būtinybę subsektoriaus atstovai grindė tuo, kad šiame subsektoriuje, skirtingai nei kituose (pvz., pieno perdirbime), dominuoja rankų darbas. Subsektoriaus atstovų nuomone rankų darbas ateityje sparčiai nemažės dėl ypač didelės aukštųjų technologijų kainos ir riboto jų pritaikomumo (pvz., skersti gyvulius turi darbuotojai, o ne automatizuotos mašinos). Nors mėsos perdirbimo ir visa apdirbamoji pramonė vidutiniškai yra santykinai „jauna“²⁷, dėl ribotos profesinio mokymo pasiūlos ir itin žemo mėsos perdirbimo profesijų patrauklumo į subsektorių ateina labai mažai naujų darbuotojų. Tokiu būdu, subsektoriaus atstovai tvirtino, kas ateityje išliks paklausios dauguma subsektoriaus profesijų: skerdikai, mėsos (iš)pjaustytojai; taip pat vidurinės grandies darbuotojai – maisto produktų technologai; bei automatinių įrenginių operatoriai. Ko gero, ypač didelė kvalifikuotos darbo jėgos paklausa šiame subsektoriuje galėtų sumažėti racionalizuojant perteklinius įmonių gamybinius pajėgumus (didinant jų masto ekonomiją).

Praktinis profesinio mokymas yra itin aktualus ir mažesniems maisto ir gėrimų pramonės subsektoriams. Štai **žuvies perdirbimo subsektoriaus** atstovai taip pat nurodė visą eilę trūkstamų ir paklausių profesijų: fasuotojai, pakuotojai, markiruotojai; bei įvairių automatizuotų įrenginių operatoriai (kepimo–virimo, dažymo-pjaustymo, fasavimo, pakavimo, rūkyklos, vakuumavimo kt.). Būtent operatorių apmokymas buvo įvardintas kaip sudėtingiausias, ilgiausiai trunkantis ir brangiausiai kainuojantis. **Grūdų perdirbimo subsektoriaus** atstovų nuomone, didžiausias praktinio profesinio mokymo poreikis rinkoje

²⁷ 2006 m. 55 metų ir vyresnio amžiaus užimtųjų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų apdirbamojoje pramonėje sudarė 10,1 proc., tuo tarpu šalyje – 13,2 proc.

yra malūnininko, granuliuotojo bei smulkintojo (malėjo) profesijų atstovams. Tuo tarpu **gėrimų gamybos subsektoriaus** atstovai akcentavo darbuotojų poreikio priklausomybę nuo sezoniskumo. Atstovai įvardino automatinį įrenginių (pvz., pilstymo linijų) operatorių ir krautuvo vairuotojų profesijas kaip ypač paklausias sezono metu ir sunkiausiai paruošiamas. Nuolatinį darbuotojų bei jų kvalifikacijos kėlimo poreikį jaučia ir kalbinti **duonos bei konditerijos gamybos subsektoriaus** atstovai, labiausiai stokojantys duonos kepėjų bei konditerių.

Dėl maisto ir gėrimų pramonės daugiašakiškumo sunku įvertinti kuriame šalies regione tikslingiausia kurti sektorinį praktinio mokymo centrą(-us). Visgi apsisprendžiant kuriame regione maisto ir gėrimų pramonei steigti sektorinį praktinio mokymo centrą(-us) turėtų būti pasirenkamos šiuo metu egzistuojančios stipriausios, sektoriui specialistus ruošiančios mokymo bazės (ypač esančios didžiuosiuose miestuose, kuriuose dirba didžioji dalis šios pramonės darbuotojų). Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių subsektorių atstovų įvardintų profesijų atstovai (vairuotojai, automatinį įrenginių operatoriai) galėtų būti rengiami kituose, t.y. transporto ir inžinerinės pramonės sektoriniuose praktinio mokymo centruose. Tuo tarpu maisto ir gėrimų pramonės sektoriniame centre(-uose) būtų rengiami darbuotojai ne tik šiam, bet ir kitiems šalies ūkio sektoriams (pvz., didmeninės ir mažmeninės prekybos sektoriui, kuriam ypač trūksta maisto produktų ir gėrimų technologų).

Aprangos ir tekstilės pramonė

Vienam iš daugiausiai eksportuojančių²⁸ šalyje ir pagal užimtųjų skaičių antram (po medienos pramonės) apdirbamosios pramonės sektoriui – aprangos ir tekstilės pramonei (toliau – lengvajai pramonei²⁹) – panašiai kaip žemės ūkio sektoriui, būdingi restruktūrizacijos procesai. Šiuos procesus paskatino Kinijos narystė PPO ir dėl 2005 m. sausio 1 d. panaikintų ES prekybos kvotų atsiradusi Azijos gamintojų prekių invazija į Lietuvos ir kitų ES šalių rinkas. Išaugus konkurencijai dalis įmonių jos neatlaiko ir traukiasi iš rinkos, kitos modernizuoja gamybą ir plečiasi. Šie, masinės gamybos eros pabaiga įvardinami, procesai atsispindi ir Lietuvos statistikos departamento pateikiamuose duomenyse: 1998-2006 m. sukurta pridėtinė vertė išaugo vos 12 proc.; 2000-2005 m. eksportas sumažėjo penktadaliu; per tą patį laikotarpį darbo našumas sumažėjo 20 proc. ir 2005 m. sudarė 54 proc. šalies vidurkio; 2000-2006 m. TUI apimtys nekito, o MI augo kur kas lėčiau (25 proc.) nei vidutiniškai apdirbamojoje pramonėje (66 proc.) ar šalyje (131 proc.); o darbuotojų skaičius 1998-2006 m. sumažėjo 15 proc. arba apie 11 tūkst., iš kurių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius sudarė apie 5 tūkst. Fokusuotos diskusijos dalyviai patvirtino nuolatinio darbuotojų mažėjimo pramonėje reiškinį ir įvardino pagrindines jo priežastis: profesijos populiarumo mažėjimą tiek Lietuvoje, tiek Europoje; darbuotojų migraciją tarp lengvosios pramonės įmonių ir, ypač, į kitus sektorius ar užsienį; motyvacijos mokytis trūkumą; egzistuojančios mokymo sistemos neatitikimą sektoriaus darbdavių poreikiams;

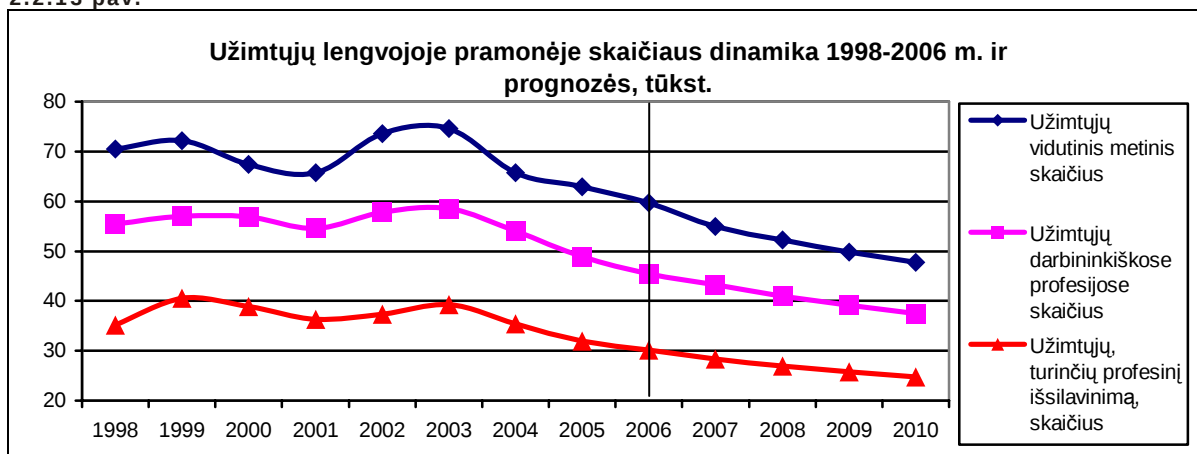
²⁸ Pvz., aprangos ir tekstilės pramonė 2005 m. eksportavo 77 proc. visos pagamintos produkcijos.

²⁹ Lengvajai pramonei pagal Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių priskiriama Tekstilės ir tekstilės gaminių gamyba (kodas DB, susidedanti iš tekstilės pramonės DB-17 ir drabužių siuvimo, kailių išdirbimo pramonės DB-18) bei Odos ir odos dirbinių gamyba (kodas DC).

nepalankią teisinę sistemą, negarantuojančią darbdavio lėšomis apmokytų darbuotojų išlaikymo įmonėje.

Lengvosios pramonės ateities perspektyvos nėra rožinės ir priklausys nuo daugelio plėtros veiksnių. Bene svarbiausias jų – gamintojų investicijos į naujas technologijas aukštesnės pridėtinės vertės, itin kokybiškų produktų kūrimui. Šioje srityje pastebimos teigiamos tendencijos: plėtojamos naujos tekstilės pritaikymo sritys (pvz., techninė tekstilė³⁰), technologijos (pvz., biomedžiagos), vystymosi kryptys (pvz., greitas atsakas, masinės gamybos individualizavimas); 2005 m. įkurta Lietuvos aprangos ir tekstilės pramonės technologinė platforma. Antrasis veiksnys yra šalies gamintojų persiorientavimas nuo užsienio užsakovų aptarnavimo link savarankiško savo firminio ženklo ir visos vertės kūrimo grandinės formavimo ir plėtojimo tarptautiniu mastu. Trečia, gamintojams itin svarbu kuo greičiau spręsti žemo darbo našumo problemą. Žinoma, kad dalis lengvosios pramonės įmonių perkelia dalį gamybos į kaimynines NVS ir kitas šalis. Tačiau dėl itin žemo, palyginti su ES, darbo našumo³¹, kaštų mažinimo ir gamybos efektyvumo didinimo rezervai sektoriuje dar neišsemti – santykinės (tūkst. litų vienam tūkst. užimtųjų) MI lengvojoje pramonėje 2006 m. buvo atitinkamai 2,8 karto mažesnės nei vidutiniškai apdirbamojoje pramonėje ir 3,7 karto - nei vidutiniškai šalyje.

2.2.13 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Paminėti lengvosios pramonės plėtros veiksniai tiek pesimistiniu, tiek optimistiniu atveju lems užimtųjų skaičiaus mažėjimą. Tokia tendencija atsispindi ir pateikiamoje užimtųjų skaičiaus prognozėje (žr. 2.2.13 pav.). Vis dėl to, nors bendras užimtųjų skaičius mažės, tikėtina, kad kvalifikuotų darbuotojų paklausa lengvojoje pramonėje išliks. Didesnė kvalifikuotų darbuotojų paklausa tikėtina labiau kapitalui imlioje ir daugiau investicijų susilaukiančioje tekstilės pramonėje nei labiau darbui imlioje drabužių siuvimo,

³⁰ Techninė tekstilė – specifinių medžiagų, dažnai nedegių ar nepralaidžių vandeniui arba orui, naudojamų įvairiuose pramonės sektoriuose, kaip kelių, geležinkelio, aviacijos transporto priemonėse, statybose, žemės ūkyje, sveikatos priežiūroje, gynyboje ir kituose, gamyba. Šiuo metu techninė tekstilė sudaro apie 4 proc. šalyje gaminamos tekstilės produkcijos, tačiau Europoje ji sudaro iki 40 proc. visos tekstilės pramonės gaminamos produkcijos. Šaltinis: Lietuvos aprangos ir tekstilės pramonės asociacija, *Lietuvos aprangos ir tekstilės pramonė*, 2006.

³¹ Lietuvos tekstilės pramonėje DN vidutiniškai 5 kartus, drabužių siuvimo, kailių išdirbimo pramonėje – 4,4 karto mažesnis nei ES šalių vidurkis. Šaltinis: ten pat.

kailių išdirbimo pramonėje.³² Atsižvelgiant į ankstesnius argumentus ir tai, kad didžioji dalis lengvosios pramonės darbuotojų yra darbininkai, itin kokybiško pirminio ir ypač tęstinio profesinio mokymo paklausa sektoriuje neturėtų mažėti.

Sektoriaus atstovų teiginiai, išsakyti fokusuotos diskusijos metu, išryškina tendencijas, kad ateityje išliks paklausios siuvėjų, sukirpėjų, mezgėjų, audėjų, įrengimų derintojų-mechanikų, siuvimo įrengimų remontininkų, mezgimo ir metimo įrengimų operatorių bei derintojų, šaltkalvių elektrikų profesijos. Daugelio išvardintų profesijų (ypač susijusių su įrengimų remontu ir derinimu) praktinis mokymas yra sudėtingas, ilgai trunkantis ir brangiai kainuojantis. Atkreiptinas dėmesys, kad sektorius orientuotas į aukštų technologijų diegimą, naujų produktų kūrimą bei netechnologinio pobūdžio inovacijas, kas ateityje gali iššaukti naujų profesijų atsiradimą, taigi – ir didesnę praktinio mokymo poreikį.

Planuojant sektorinio praktinio mokymo centro(-ų) lengvajai pramonei vietą, reiktų atsižvelgti į tai, kad didžiausia šios pramonės įmonių koncentracija yra Kauno bei Vilniaus miestuose. Vadovaujantis ekonomine logika, centro(-ų) kūrimui tikslinga rinktis būtent minėtų regionų profesinio mokymo įstaigas.

Medienos pramonė

Vienas labiausiai tradicinių ir konkurencingiausių apdirbamosios pramonės sektorių – medienos pramonės sektorius³³ pagal 2006 m. sukurtą pridėtinę vertę (apie 21 proc.³⁴) buvo antras apdirbamojoje pramonėje (po inžinerinės pramonės). Medienos pramonei analizuojamu laikotarpiu būdinga ekstensyvi plėtra: 1998-2006 m. sukurta pridėtinė vertė augo 150 proc. (šalyje apie 60 proc.), užimtųjų skaičius minėtu laikotarpiu išaugo beveik trečdaliu (14 tūkst.), darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius – 10 proc. arba 3 tūkst., tačiau darbo našumo augimas atsiliko - Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2005 m. jis tesudarė 86 proc. šalies vidurkio.

Medienos pramonės (ir ypač baldų gamybos) plėtros perspektyvos artimiausiais metais išliks palankios. Tai rodo keli veiksniai. Pirmia, auga gamyklų statybai skiriamos lėšos.³⁵ Antra, didžiosios baldų gamybos įmonės skelbia optimistinius ateities planus.³⁶ Trečia, sparčiai auga produkcijos paklausa tiek vidaus, tiek užsienio rinkose: 2000-2005 m. eksporto apimtys išaugo 2,1 karto, o šalyje parduota produkcija – 2 kartus. Sektoriaus plėtra turėtų teigiamai atsiliiepti ir užimtųjų skaičiaus dinamikai ateityje (žr. 2.2.14 pav.).

³² Kvalifikuotų darbuotojų paklausa tekstilės sektoriuje labai priklausys nuo to, kaip šiam subsektoriui seksis pritraukti investicijų ateityje.

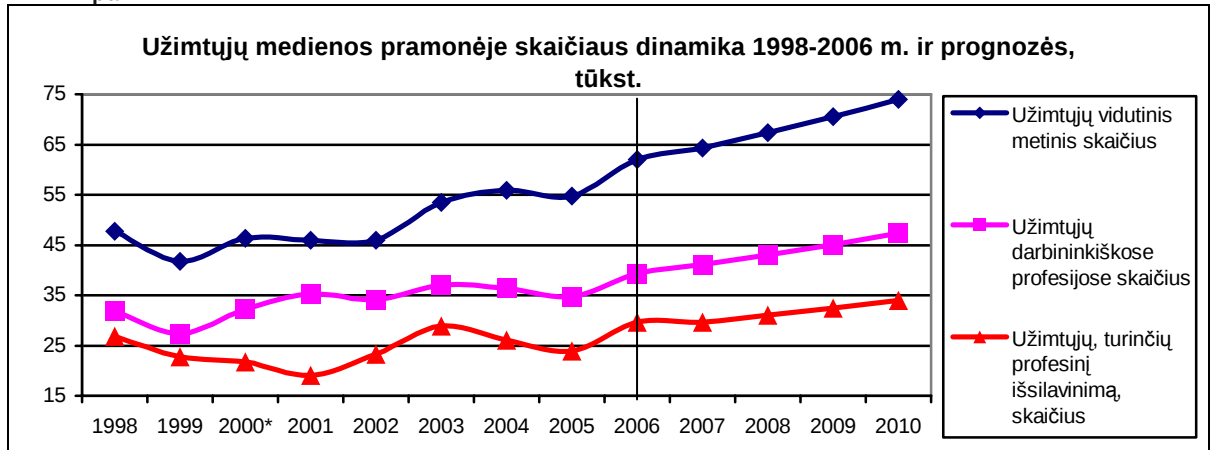
³³ Medienos pramonei priskiriami medienos ir medinių dirbinių gamybos (kodas pagal Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių – DD), plaušienos, popieriaus ir popierinių gaminių gamybos (kodas DE 21) bei baldų gamybos (kodas DN 36.1) subsektoriai.

³⁴ Skaiciuota DD, DE 21 ir DN 36 ekonominėse veiklose sukurta pridėtinė vertė.

³⁵ 75 mln. Lt numatyta investuoti į naują SBA fabriką Visagine; 20 mln. Lt jau investuota į *Sofa Brands* įmonę Alytuje; apie 40 mln. Lt lėšų skirta *Girių bizonos* naujo baldų fabriko statybai; Kazlų Rūdoje statomas naujas 168 mln. Lt vertės medžio drožlių plokščių fabrikas. Šaltinis: V.Titarenko, R.Rudzkis, N.Titova, *Lietuvos ekonomikos perspektyvos. DnbNord bankas*, 2006, p. 96.

³⁶ Vilniaus baldai ir Klaipėdos baldai tikisi padidinti apyvartą maždaug ketvirtadaliu, Baltijos baldų grupė – 50 proc., Kaugė, Venta, Nabukas turi dar ambicingesnius planus. Šaltinis: ten pat.

2.2.14 pav.

* 2000 m. duomenys baldų gamybos veiklai (kodas 36.1) iš Lietuvos statistikos departamento neprieinami. Užimtųjų skaičiai gauti paskaičiavus praėjusių ir būsimų metų atitinkamų rodiklių vidurkių. Skaičiavimai atlikti remiantis prielaida, kad 1999-2001 m. laikotarpiu užimtumas šiame sektoriuje kito tolygiai.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Tačiau ilgalaikė medienos pramonės perspektyva ir profesinio mokymo paklausa priklausys nuo to, kaip bus išspręsti keli rizikos veiksniai: 1) žemas darbo našumas³⁷; 2) žaliavų ir kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas ir brangimas; 3) priklausomybė nuo vieno stambiaus užsakovo (švedų koncerno IKEA); 4) perinvestavimo į naujų gamyklų statybą grėsmė; 5) lėtas perėjimas prie aukštos pridėtinės vertės produkcijos gamybos. Paminėtina ir Kinijos įmonių ekspansijos keliama grėsmė šalies baldų gamybos subsektoriui. Ko gero, labiausiai tikėtina, kad dauguma šalies medienos pramonės įmonių žaliavų ir darbo jėgos brangimo problemą spręs sparčiai modernizuodamos vietas medienos gamybą ir stiprindamos ryšius su medienos gamintojais NVS šalių rinkose. Tuo tarpu baldų gamybos subsektoriuje bus siekiama gaminti kuo aukštesnės pridėtinės vertės produkciją (pvz., pilnai sukomplektuotus rąstinius namus su baldais ir kita vidaus įranga).

Praktinio profesinio mokymo srityje medienos pramonės atstovai taip pat akcentavo kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemą: pasak jų, nėra tinkamos bazės, kur esami ir nauji darbuotojai galėtų įgyti profesinius įgūdžius; tokiu būdu darbdaviai priversti darbuotojus mokyti gamybos proceso metu, kas mažina darbo našumą ir stabdo įmonių plėtrą. Atsižvelgiant į aukščiau pateiktas tendencijas ir sektoriaus atstovų įžvalgas, praktinio profesinio mokymo paklausos lygis medienos pramonėje ateityje turėtų išaugti. Labiausiai tikėtina, kad dėl ateities tendencijų medienos ir medinių dirbinių gamybos sektoriuje didžiausia bus tęstinio, o baldų gamybos sektoriuje – tiek pirminio, tiek tęstinio profesinio mokymo paklausa.

Fokusuotos diskusijos metu ir papildomai atlikus stambiausių sektoriaus įmonių apklausą, išryškėjo tendencijos, kad šiuo metu ir ateityje išliks paklausiausios šios profesijos: medienos apdirbimo įrenginių operatorius, medienos apdirbimo staklių derintojas, automatikos įrangos elektrikas, elektros įrangos techninės

³⁷ Investicijos į sektorių nuteikia optimistiškai. Nors santykinės (1 tūkst. užimtųjų tenkančių) MI į sektorių buvo ganėtinai mažos, palyginti su šalies ūkiu, lizingo būdu sektoriaus įmonių įsigytas materialusis turtas Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2005 m. sudarė net 23 proc. viso apdirbamosios pramonės įmonių įsigyto turto.

priežiūros elektrikas, technologinių įrenginių šaltkalvis-remontininkas, suvirintojas, apdailininkas, baldų surinkėjas ir visa eilė kitų baldų gamybos bei medienos perdirbimo proceso specialistų. Pasak sektoriaus atstovų, sudėtingiausias, ilgiausiai trunkantis ir brangiausiai kainuojantis yra plataus profilio staklininkų-stalių (darbui su programinėmis staklėmis) ir technologinių įrenginių šaltkalvių-remontininkų profesijų atstovų parengimas.

Atsižvelgiant į medienos pramonės darbuotojų, o taip pat juos sektoriui ruošiančių ir gerą mokymo bazę turinčių mokymo įstaigų koncentraciją bei sektoriaus atstovų išsakytą nuomonę, sektorinį praktinio mokymo centrą medienos pramonei būtų tikslinga steigti Kauno mieste.

Inžinerinė pramonė

Inžinerijos pramonės³⁸ sektorius yra išskirtinis savo svarba šalies ūkiui – šiam sektoriui priskirtinų profesijų atstovai yra gamybos priemonių apdirbamosios pramonės ir kitiems šalies ūkio sektoriams gamintojai, eksploatuotojai bei prižiūrėtojai. Pagal 2006 m. surinktą pridėtinę vertę (apie 22 proc.) inžinerinė pramonė yra didžiausias apdirbamosios pramonės sektorius. Inžinerinei pramonei pastaraisiais metais buvo būdinga labai intensyvi plėtra: 1998-2006 m. sukurta pridėtinė vertė išaugo 2,9 karto, vidutinis darbo našumas 2000-2005 m. padidėjo beveik dukart, o darbuotojų skaičius 1998-2006 m. sumažėjo 18 proc. arba 10,4 tūkst., iš kurių darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą, sudarė apie 4,5 tūkst.

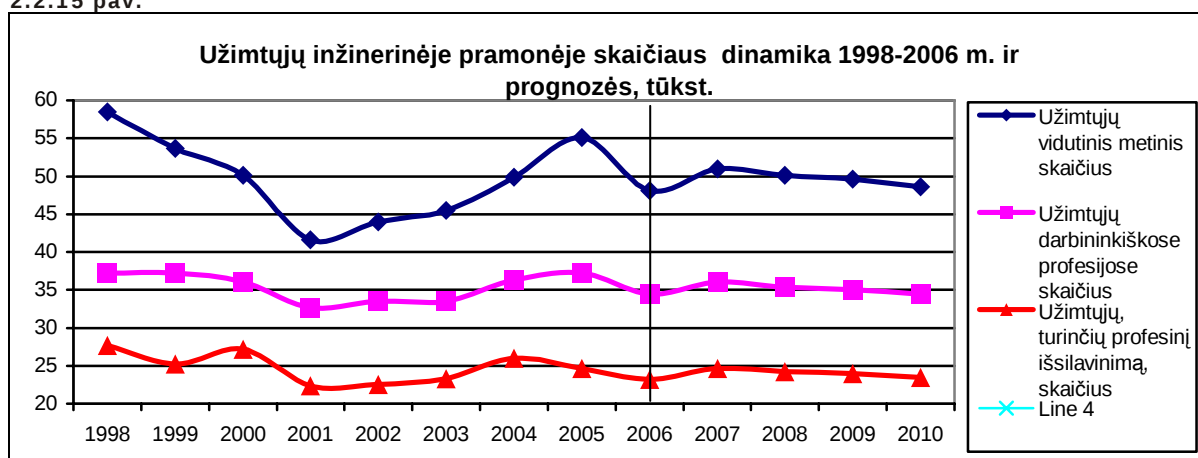
Inžinerinei pramonei, kaip ir daugumai kitų apdirbamosios pramonės sektorių, analizuojamu laikotarpiu būdingi nemaži ūkio struktūros pokyčiai. Šiuos pokyčius aiškiai iliustravo vieno didžiausių elektronikos gamintojų AB „Ekranas“ bankrotas (žr. 2.2.15 pav.). Sektoriaus atstovų nuomone, buvusių ir išlikusių didžiųjų gamyklų darbuotojų kvalifikacija nebeatitinka šiandieninių rinkos poreikių ir tai kelia rimtą grėsmę inžinerinės pramonės ateičiai. Tikėtina, kad dėl kvalifikuotos darbo jėgos stygiaus ir brangimo, o taip pat aštrėjančios konkurencijos su Azijos ir kitų, konkurencingesnių VRE šalių gamintojais (pvz., transporto pramonėje), masinės gamybos srityje Lietuva ateityje konkuruoti nepajėgs. Prognozuotina, kad ateityje inžinerinės pramonės sektoriuje plėtosis specializuotos, aukštą pridėtinę vertę kuriančios ir itin sudėtingos produkcijos gamyba. Šiai gamybai bus būdinga sudėtinga tiekimo grandinė, o jas daugiausia vykdys mažos ir vidutinės įmonės. Žvelgiant į ateities perspektyvas, sektoriaus atstovų nuomone, tikėtina sparti plastiko naudojimo inžinerinėje pramonėje plėtra.

Inžinerinės pramonės plėtros perspektyva artimiausiais metais išlieka palanki visų pirma dėl augančios paklausos vidaus ir

³⁸ Inžinerinės pramonės sektoriui čia priskiriami šie apdirbamosios pramonės sektoriai: metalo pramonė (kodas pagal Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių – DJ), mašinų ir įrangos pramonė (kodas DK), elektronikos pramonė (kodas DL) bei transporto pramonė (kodas DM). Toliau pateikiama tik šių veiklų statistika. Dėl ribotos statistikos inžinerinei pramonei įprastai priskiriamas Metalų atliekų ir laužo perdirbimo sektorius (DN-37.1) nėra įtraukiamas, o inžinerinei pramonei įprastai nepriskiriamas Įstaigos ir įrangos kompiuterių gamybos sektorius (DL-30) – nėra atskiriamas.

užsienio rinkose, atskiroms sritims suteikto prioriteto valstybiniame lygmenyje.³⁹ Tačiau šią perspektyvą į teigiamą arba neigiamą pusę gali pakreipti dvi pagrindinės kliūtys. Pirmoji jų – žemas darbo našumas. 2005 m. duomenimis metalo pramonės bei mašinų ir įrangos pramonės darbo našumas buvo mažesnis nei vidutiniškai šalyje, o visos inžinerinės pramonės darbo našumas buvo bene 6 kartus mažesnis nei vidutiniškai ES-25.⁴⁰ Antra, visai inžinerinei pramonei būdingas kvalifikuotos darbo jėgos stygius. Todėl, atsižvelgiant į šiuos rizikos veiksnius, galima tvirtinti, kad inžinerinės pramonės plėtros tempai labiausiai priklausys nuo vietos ir užsienio gamintojų investicijų į gamybos modernizavimą ir darbo jėgos kvalifikaciją apimčių. Jei jos bus didelės, užimtųjų skaičius nedidės arba didės nežymiai (žr. 2.2.15 pav. pateikiamą prognozę), tačiau jo struktūroje augs kvalifikuotos darbo jėgos dalis – taigi kokybiško pirminio ir ypač tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa.

2.2.15 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Fokusuotoje diskusijoje dalyvavusių sektoriaus atstovų nuomone, nepriklausomai nuo sektoriaus augimo tempų, paklausiausi išliks įvairių profilių inžinieriai, lemiantys sektoriaus įmonių konkurencingumą ir gamybos apimčių savalaikį įvykdymą. Siekiant didesnio inžinerinės pramonės ir visos šalies ūkio konkurencingumo, šios profesijos darbuotojų kvalifikacija turi atitikti Europos rinkų reikalavimus. Kitos, ne mažiau paklausios profesijos sektoriuje yra: pramonės įrengimų operatoriai, staklininkai, staklių derintojai, šaltkalviai, šaltkalviai-remontininkai, šaltkalviai-surinkėjai, suvirintojai, tekintojai, su vandens tiekimo montavimu, eksploatavimu ir priežiūra, o taip pat plastiko technologijomis susijusios ir kitos panašios profesijos. Dėl tinkamos materialinės bazės profesinio mokymo įstaigose stokos ir žemo populiarumo, minėtų profesijų atstovai šiuo metu ruošiami nepakankamai ir nekokybiškai.

³⁹ LR Vyriausybės 2007 m. vasario 7 d. nutarime Nr. 166 „Dėl prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros krypčių patvirtinimo“ kaip tarp prioritetiniai moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, skirti Lietuvos pramonės tarptautiniam konkurencingumui didinti, be kitų išskirta mechatronika ir lazerinės technologijos.

⁴⁰ Išimtį sudaro tik Medicinos, tikslųjų ir optinių prietaisų, įvairių tipų laikrodžių gamybos (DL-33) veikla, kurios darbo našumas daugiau mažiau atitinka ES-25 vidurkį. Šaltinis: asociacijos LINPRA pateikta medžiaga.

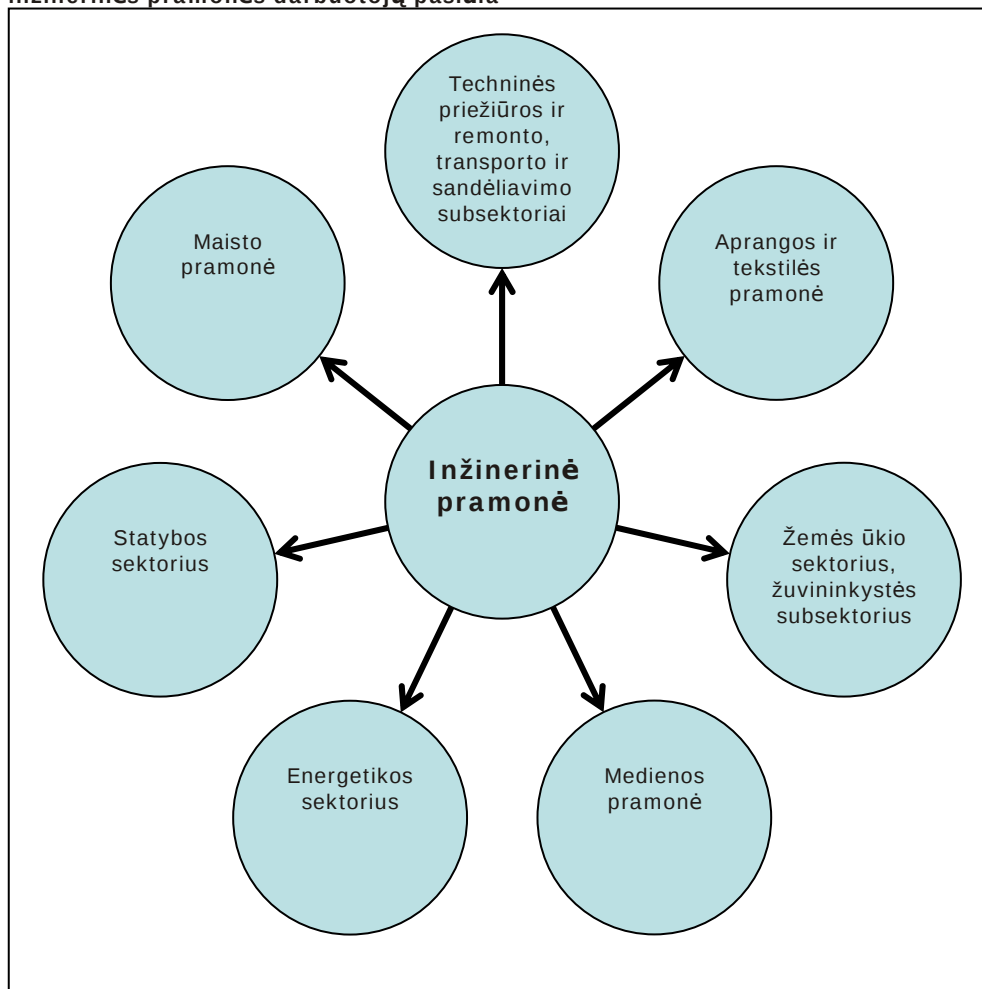
Apsisprendžiant dėl sektorinių praktinio mokymo centrų inžinerinei pramonei skaičiaus būtina atsižvelgti į šio ir kitų ūkio sektorių tarpusavio ryšius. Augant vidaus ir tarptautinei konkurencijai, pramonės ir kitų sektorių įmonėse siekiama didinti darbo našumą ir kuriamos produkcijos pridėtinę vertę. Tai reikalauja didesnių investicijų į gamybos įrangos modernizavimą, automatizavimą ir darbuotojų kvalifikaciją. Tokiu būdu, reikia turėti omenyje, kad inžinerinės pramonės sektoriniai praktinio mokymo centrai rengtų darbuotojus (pvz., inžinierius, operatorius, remontininkus) ne tik šiam, bet ir kitiems šalies ūkio sektoriams.⁴¹ Profesiniam mokymui imlūs ūkio sektoriai, kuriems yra labai aktuali kvalifikuotų inžinerinės pramonės darbininkų pasiūla, pavaizduoti 2.2.16 pav.

Taip pat reikėtų pastebėti, kad kvalifikuotų inžinerinės pramonės darbininkų vaidmuo šiuo atveju būtų platus, o ne siauras. Tuo norima pasakyti, kad šie darbininkai neturėtų būti traktuojami vien tik kaip gamybos priemonių (įrengimų, įtaisų, kt.) gamintojai. Iš tiesų, Lietuva sau gamina mažesnę gamybos priemonių dalį nei importuoja. Kitos, ne mažiau svarbios, kvalifikuotų inžinerinės pramonės darbininkų funkcijos yra gamybos priemonių eksploatavimas bei priežiūra. Gamybos priemonės eksploatuojantys ir jas prižiūrintys darbuotojai yra itin paklausūs ne tik daugumoje šalies apdirbamosios pramonės sektorių, tačiau ir žemės ūkio, statybos, energetikos bei kituose sektoriuose, kurių įmonės naudoja kilnojamąs ir nekilnojamąs gamybos priemones.

Taigi steigiant sektorinius praktinio mokymo centrus inžinerinei pramonei ir kitiems ūkio sektoriams, turi būti atsižvelgiama ir į technologinę profesinio mokymo pusę. Šiuo atveju, inžinerinės pramonės sektoriniai praktinio mokymo centrai, tenkintų ne tik šio, bet ir didžiosios daugumos kitų profesiniam mokymui imlių ūkio sektorių darbdavių poreikius. Tokiu būdu į profesinį mokymą inžinerinės pramonės srityje galbūt vertėtų investuoti daugiau lėšų nei kitų sektorių atveju.

⁴¹ Pavyzdžiui, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2005 m. su inžinerine pramone susijusių profesijų (metalo apdirbimo, mašinų gamybos ir giminių profesijų darbininkai, pramoninių įrenginių operatoriai, mašinų operatoriai ir surinkėjai, žemės ūkio ir kitų kilnojamųjų įrenginių operatoriai) atstovų skaičius sudarė 139,1 tūkst. arba 9,4 proc. visų šalies užimtųjų.

2.2.16 pav. Profesiniam mokymui imlūs ūkio sektoriai, kuriems yra labai aktuali kvalifikuotų inžinerinės pramonės darbuotojų pasiūla

Šaltinis: sudaryta autorių

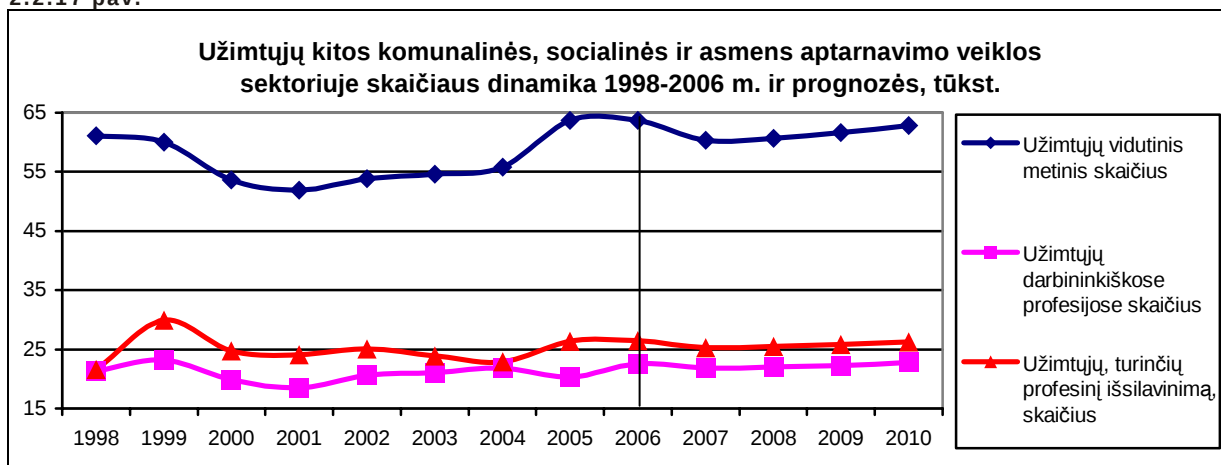
Tuo tarpu apsisprendžiant dėl būsimų sektorinių praktinio mokymo centrų kūrimo vietų, tikslinga atsižvelgti tiek į inžinerinės pramonės srityje perspektyvius Lietuvoje regionus, tiek ir į jau egzistuojančias sektoriui darbuotojus rengiančias mokymo bazes. Fokusuotos diskusijos dalyviai Vilniaus, Kauno ir Panevėžio regionuose esančias mokymo bazes įvardino kaip veikiančias ir reikalaujančias tik papildymo/atnaujinimo. O Klaipėdos, Alytaus ir Šiaulių regionus nurodė kaip potencialias specializuotų sektorinių praktinio mokymo centrų kūrimo vietas. Atsižvelgiant į realią situaciją ir sektoriaus atstovų pageidavimus, siūlytina centrų kūrimui rinktis būtent išvardintus regionus, numatant jų specializaciją priklausomai nuo vietos paklausos ir esančios mokymo bazės.

Kitos komunalinės, socialinės ir asmens aptarnavimo veiklos sektorius

Labai nevienalytis, tačiau užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičiumi reikšmingas kitos komunalinės, socialinės ir asmens aptarnavimo veiklos sektorius analizuojamu laikotarpiu augo lėtai: 1998-2006 m. pridėtinė vertė augo dukart lėčiau nei vidutiniškai šalyje (apie 30 proc.); 2000-2005 m. darbo našumas nors ir padidėjo 28,5 proc., tačiau 2005 m. tesudarė 64 proc. šalies ūkio vidurkio; užimtųjų skaičius 1998-2006 m. išaugo vos 4 proc., o darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą – beveik ketvirtadaliu.

Kaip minėta, kitos komunalinės, socialinės ir asmens aptarnavimo veiklos sektorius yra labai fragmentuotas⁴², todėl ir bendra sektoriaus plėtra yra sunkiai prognozuojama. Ko gero atskirų subsektorių plėtrą šiame sektoriuje sąlygos skirtingi veiksniai. Nuotėkų ir atliekų šalinimo, sanitarinių sąlygų užtikrinimo ir panašios veiklos, kuriai skiriama apie 30 proc. visų MI, plėtrą labiausiai lems ES aplinkosauginių ir kitų reikalavimų įgyvendinimas. Kitų, niekur kitur nepriskirtų, narystės organizacijų veiklos plėtra sietina su stiprėjančiais šalies įmonės ir darbuotojus atstovaujančių organizacijų gebėjimais ir augančiu interesų atstovavimo poreikiu. Poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veiklos, kurią pasiekia daugiausiai (36 proc.) sektoriaus MI, ir investicijoms neimlios (7 proc. MI) kitos aptarnavimo veiklos, apimančios kirpimą, grožio ir kitas susijusias paslaugas, plėtra daugiausiai priklausys nuo vartojimo lygio kilimo „variklio“ – bendro šalies ūkio augimo.

2.2.17 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Užimtųjų skaičius sektoriuje artimiausioje ateityje turėtų išlikti stabilus. Tai rodo tiek prognozės (žr. 2.2.17 pav.), tiek užimtųjų struktūros palyginimas su ES vidurkiu.⁴³ Nežymius užimtųjų skaičiaus svyravimus tikriausiai gali lemti nekvalifikuotos darbo jėgos emigracijos procesai. Tačiau darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičiaus dinamiką, taigi – ir profesinio mokymo paklausą, tai neturėtų neigiamai paveikti. Be to, esamą profesinio mokymo paklausos lygį sektoriuje išlaikys ne tik aukščiau minėti atskirų veiklų plėtros veiksniai, bet ir visam sektoriui būdinga didelė natūrali darbuotojų kaita. Kitos komunalinės, socialinės ir asmens aptarnavimo veiklos sektorius yra vienas „seniausių“ šalyje – vyresnių nei 55 m. amžiaus darbuotojų dalis sektoriuje sudaro 18 proc., kai tuo tarpu šalies vidurkis – apie 13 proc.

⁴² Pagal Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių sektorių sudaro šios veiklos: nuotėkų ir atliekų šalinimo, sanitarinių sąlygų užtikrinimo ir panaši veikla (kodas O 90); kitų, niekur kitur nepriskirtų, narystės organizacijų veikla (kodas O 91); poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veikla, apimanti kiną, teatrą, radiją ir televiziją, koncertus, muges ir atrakcionus, bibliotekas, muziejus, sporto klubų veiklą, azartinius lošimus ir kitas veiklas (kodas O 92); bei kita aptarnavimo veikla, apimanti skalbimą ir valymą, kirpimą ir grožio paslaugas, laidojimo, fizinės gerovės užtikrinimo ir kitą, niekur kitur nepriskirtą, aptarnavimo veiklą (kodas O 93).

⁴³ EUROSTAT 2005 m. duomenimis, kitos komunalinės, socialinės ir asmens aptarnavimo veiklos sektoriaus darbuotojai sudarė apie 4,3 proc. visų Lietuvos užimtųjų, tuo tarpu atitinkamas vidurkis ES-15 buvo 4.9 proc.

Didžiausia sektoriuje profesinio mokymo paklausa prognozuojama nuotėkų ir atliekų šalinimo, sanitarinių sąlygų užtikrinimo ir panašioje veikloje bei kitoje aptarnavimo veikloje. **Nuotėkų ir atliekų šalinimo, sanitarinių sąlygų užtikrinimo ir panašios veiklos** atveju didžiosios dalies darbuotojų profesinis mokymas gali būti vykdomas elektros, dujų ir vandens tiekimo sektoriui skirtame sektoriniame praktinio mokymo centre. Tuo tarpu **kita aptarnavimo veikla**, apimančios kirpimą, grožio ir kitas susijusias paslaugas, yra itin imli rankų darbui, todėl – tiek pirminiam, tiek tęstiniam profesiniam mokymui.

Kitos aptarnavimo veiklos, apimančios kirpimą, grožio ir kitas susijusias paslaugas, fokusuotoje diskusijoje dalyvavę veiklos atstovai tvirtino, kad šalyje auga šių paslaugų poreikis, tačiau įmonių plėtrą bene labiausiai stabdo darbuotojų kultūros ir kvalifikacijos stoka. Atstovų teigimu, darbdaviai yra patys priversti kelti savo darbuotojų kvalifikaciją ir tuo yra suinteresuoti. Tačiau darbdavių įvardinta „netobula teisinė sistema“, nesudaranti galimybių sumažinti darbdavio investicijų į mokymą riziką (kuomet apmokyti darbuotojai palieka įmonę), apsunkina sklandžią jų įmonių veiklą.

Diskusijoje išsakytos veiklos atstovų nuomonės atskleidžia tendencijas, kad praktiniam profesiniam mokymui imliausios bus kirpėjos, manikiūrininkės ir pedikiūrininkės profesijos. Dėl medžiagų, įrankių bei įrangos brangumo, imlumo laikui ir veiklos specifikos (tai rankų darbu grįstas amatas, kurio reikia išmokti) šių profesijų atstovų paruošimas reikalauja atitinkamų sąlygų, kurias galėtų pasiūlyti įsteigtas sektorinis praktinio mokymo centras. Tuo tarpu kosmetikės, kosmetologės, masažistės, fitneso trenerio ir kitų panašių profesijų atstovams būtinos medicinos žinios, todėl jie rengiami kolegijose. Be to, darbdaviai kai kurių iš pastarųjų profesijų atstovų kvalifikaciją yra linkę tobulinti patys, nes, pasak diskusijoje dalyvavusiu veiklos atstovų, kiekvienas grožio paslaugų centras dirba pagal savo specifiką (su tam tikromis medžiagomis, technologijomis).

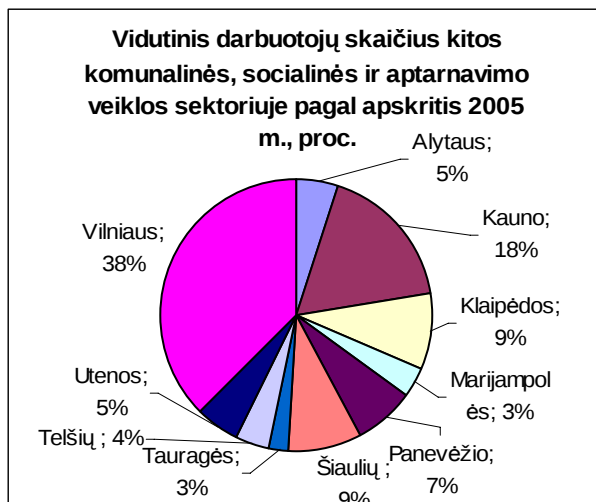
Fokusuotos diskusijų grupės rezultatai leidžia teigti, kad kuriamas grožio paslaugų sektorinis praktinio mokymo centras turėtų būti orientuotas į visą įvaizdžio kūrimą, t.y. apimtų ne tik kirpyklų ir kai kurias grožio salonų teikiamas paslaugas, bet ir floristų (švenčių, apeigų organizavimas), išvaizdos dizainerių, sporto klubų veiklos organizatorių ir kitas susijusias profesijas. Tokiu būdu platus profesijų ratas sudarytų sąlygas geriau tenkinti nevienalytės veiklos darbdavių poreikius bei užtikrintų pakankamą tiek pirminio, tiek tęstinio profesinio mokymo klientų srautą. Be to, siekiant aukštesnės paslaugų kokybės, veiklos darbuotojams nuolat keliama reikalavimai tobulinti savo kvalifikaciją, kas turėtų užtikrinti pakankamą centro klientų srautą.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2005 m. didžiausias kitos komunalinės, socialinės ir aptarnavimo veiklos sektoriaus⁴⁴ darbuotojų skaičius buvo Vilniaus (38 proc.) ir Kauno (18 proc.) regionuose (žr. 2.2.18 pav.). Atsižvelgiant į duomenis

⁴⁴ Detalesnė informacija pagal sektoriaus veiklas nėra prieinama.

bei veiklos atstovų nuomonę, sektorinį praktinio mokymo centrą kitai aptarnavimo veiklai, apimančiai kirpimą, grožio ir kitas susijusias paslaugas, tikslinga kurti viename iš šių regionų.

2.2.18 pav.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2.2.3. Mažų, profesiniam mokymui imlių sektorių grupė

Mažų, profesiniam mokymui imlių sektorių grupę sudaro du skirtingi energetikos bei viešbučių ir restoranų sektoriai.

Energetikos sektorius

Elektros, dujų ir vandens tiekimo sektorius (toliau – energetikos sektorius) yra vienas svarbiausių valstybės strateginių sektorių. Pirma, Lietuvos, kaip ir kitų Baltijos bei Vidurio ir Rytų Europos valstybių narių, ekonomikos kur kas intensyviau naudoja energiją, palyginti su senosiomis ES narėmis.⁴⁵ Antra, sektoriaus įmonės veikia natūralios monopolijos sąlygomis ir yra labai reguliuojamos. Todėl sektoriaus perspektyvos priklauso ne tik nuo atskirų įmonių plėtros strategijų, bet ir nuo išorės veiksnių (pvz., Lietuvos-Rusijos santykių). Tokiu būdu iškilus problemoms energetikoje, tai skaudžiai pajustų kiti šalies ekonomikos sektoriai.

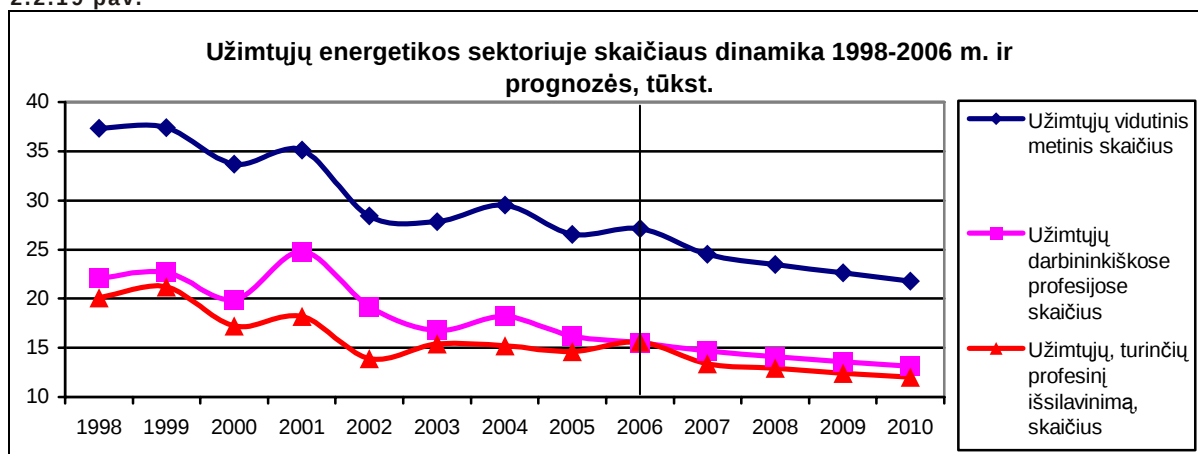
Energetikos sektoriuje tebevykstanti restruktūrizacija ir įmonių privatizacija lemia intensyvios sektoriaus plėtros tendencijas – produktyvumo lygio augimą ir užimtųjų skaičiaus mažėjimą: 1998-2006 m. sektoriuje sukurta pridėtinė vertė augo 40 proc.; sektoriaus užimtųjų ir darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius minėtu laikotarpiu sumažėjo atitinkamai 28 proc. (10 tūkst.) ir 22,5 proc. (4,5 tūkst.); tuo tarpu darbo našumas sektoriuje 2000-2005 m. augo daugiau nei 4 kartus sparčiau nei šalyje (atitinkamai 126 proc. ir 31 proc.) ir 2005 m. sudarė net 167 proc. šalies vidurkio.

Vertinant sektoriaus plėtros perspektyvas, būtina atkreipti dėmesį į dvi prieštaringas tendencijas. Viena vertus, šalies ūkio plėtra didins

⁴⁵ Hansa bankas, *Makroekonomikos apžvalga. Baltijos šalių regionas: energetikos sektoriaus apžvalga*, Vilnius, 2006 m. gruodis, p. 9.

energijos poreikį.⁴⁶ Kita vertus, ES politika dėl energijos vartojimo efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių naudojimo bei neišvengiamas energijos kainų kilimas sąlygos energijos vartojimo efektyvumo didinimą.⁴⁷ Šiuo metu pastarasis Lietuvoje yra gerokai mažesnis nei išsivysčiusiose šalyse.⁴⁸ Minėtos tendencijos tikriausiai lems nuolat mažėjančią apžvelgiamo sektoriaus dalį šalies ūkio sukuriamame BVP, tačiau ir nuolat augančias investicijas į sektorių. Energetikos sektoriui tenka kur kas daugiau investicijų nei vidutiniškai šalyje: 2005 m. santykinės (mln. litų, tenkantys 1 tūkst. užimtųjų) MI buvo 5,7 karto, o TUI – 5,85 karto didesnės nei vidutiniškai šalyje. Augančios investicijos byloja ir apie sektoriuje dar labiau didėsią darbo našumą. Šią intensyvią plėtrą galėtų nebent apriboti tokie rizikos veiksniai kaip šalies energetinė priklausomybė nuo Rusijos ar kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas.

2.2.19 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

Augant investicijoms, didėjant darbo našumui energetikos sektoriuje nuosekliai mažėja užimtųjų skaičius. Sektorių pirmiausiai palieka nekvalifikuota ar žemesnę kvalifikaciją turinti darbo jėga. 2006 m. atlikta sektoriaus analizė parodė, kad sektoriaus įmonėse pradinį ir vidurinį išsilavinimą turinčių darbuotojų skaičius mažėja, o profesinio mokymo sistemos ir universitetų absolventų skaičius auga.⁴⁹ Be to, darbuotojų skaičiaus mažėjimą skatina ir sektoriui būdinga itin stipri natūrali kaita: Lietuvos statistikos departamento duomenimis 15,4 proc. sektoriaus darbuotojų 2006 m. buvo vyresni nei 55 m., kai šalyje – 13,2 proc. Atsižvelgiant į sektoriaus plėtros tendencijas bei darbo jėgos dinamiką, galima prognozuoti, kad ateityje darbuotojų skaičius mažės (žr. 2.2.19 pav.), tačiau kokybiškų pirminio ir ypač tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa išliks tokia pati arba nežymiai didės.

⁴⁶ Pavyzdžiui, Nacionalinėje energetikos strategijoje (patvirtintoje LR Seimo 2007 m. sausio 18 d. nutarimu Nr. X-1046) prognozuojama, „kad numatytas šalies ūkio modernizavimas lems sparčius elektros energijos poreikio augimo tempus, o jos dalis galutinės energijos struktūroje didės pagal visus scenarijus ir visose ūkio šakose. Per laikotarpį iki 2025 m. pagal pagrindinį scenarijų elektros energijos poreikiai ūkio šakose kasmet padidės vidutiniškai 3,7%.“

⁴⁷ Žr. Nacionalinę energijos vartojimo efektyvumo didinimo 2006–2010 metais programą (patvirtinta LR Vyriausybės 2006 m. gegužės 11 d. nutarimu Nr. 443).

⁴⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos energetikos instituto duomenimis, šalies maisto pramonės energijos suvartojimo efektyvumas yra 2-2.5 karto mažesnis nei atitinkamas Norvegijos rodiklis. Šaltinis: V.Titareno, R.Rudzkis, N.Titova, *Lietuvos ekonomikos perspektyvos*. DnbNord bankas, 2006, p. 118.

⁴⁹ Viešosios politikos ir vadybos institutas, *Magistrantūros ir Lietuvos ūkio poreikių atitikimas*. Vilnius, 2006, p. 71-72.

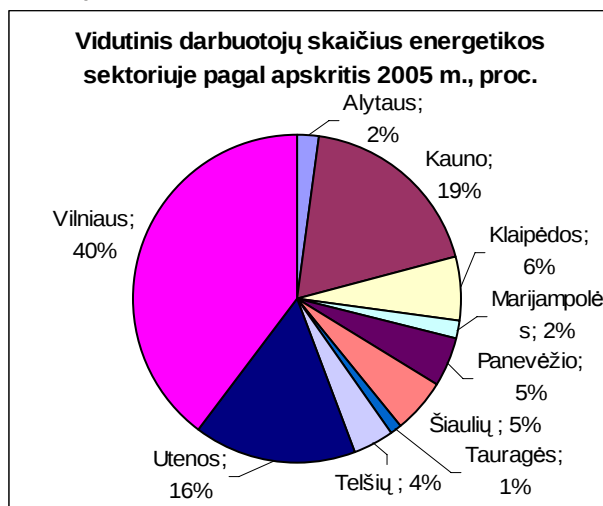
Giluminiai interviu su sektoriaus darbdavių asociacijomis bei fokusuota diskusijų grupė atskleidė skirtingą sub-sektorių poreikį praktinio profesinio mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo paslaugoms. **Dujų subsektoriaus** darbdaviai dėl reguliarios privalomos darbuotojų atestacijos turi įsteigę savo kvalifikacijos tobulinimo centrą. Šiame centre šiuo metu dirbantys kompetentingi specialistai, subsektoriaus atstovų teigimu, pilnai tenkina praktinio darbuotojų profesinio mokymo poreikius. Lietuvos elektros energetikos asociacija VŠĮ "Respublikinis energetikų rengimo centrą" nurodė kaip pilnai **elektros subsektoriaus** specialistų praktinio profesinio mokymo poreikius tenkinančią įstaigą. Tuo tarpu **vandens bei šilumos tiekimo subsektorių** atstovai, dalyvavę fokusuotoje diskusijoje, įvardino visą eilę problemų, susijusių su sektoriaus darbuotojų dabartiniu profesiniu mokymu ir kvalifikacijos tobulinimu. Diskusijos metu išsakyti teiginiai apie žemą į įmones ateinančių darbuotojų praktinio pasiruošimo lygį (kas sukelia pavojų įrengimų techninei būklei ir pačių darbuotojų saugai) ir egzistuojančios profesinio mokymo sistemos neatitikimą darbdavių poreikiams pagrindžia praktinio profesinio mokymo svarbą bei poreikį šiuose subsektoriuose. Pasak subsektorių atstovų, darbdaviams aktualus tiek pirminis, tiek tęstinis mokymas. Mažėjant subsektorių darbuotojų skaičiui, didėjant darbo našumui bei diegiant naujas technologijas, ypač aktualus plataus profilio, apimančio įvairias funkcijas, specialistų rengimas. Darytina prielaida, kad būtent tokie specialistai turėtų būti rengiami pirminio mokymo metu, o tęstinis mokymas galėtų būti labiau specializuotas. Atkreiptinas dėmesys, kad dėl privalomo darbuotojų stažavimo bei reguliarios darbuotojų atestacijos tęstinis mokymas šiuose subsektoriuose yra privalomas pagal LR įstatymus.

Diskusijos metu buvo aptartos paklausiausios ir darbuotojų rengimo prasme sudėtingiausios, ilgiausiai trunkančios bei brangiausiai kainuojančios vandens ir šilumos tiekimo subsektorių profesijos. **Vandens tiekimo subsektoriaus**, nuo kurio ekonomiškai neatsiejama ir aukščiau aptarta **nuotėkų valymo veikla**, darbdaviams aktualus šių profesijų atstovų profesinis mokymas: elektrikai, energetikos technikai, šaltkalviai–remontininkai, suvirintojai bei tekintojai. **Šilumos tiekimo subsektoriaus** darbdaviams taip pat nepakanka daugelio profesijų atstovų: remonto darbų specialistų; konstrukcijų suvirintojų; katilų, slėginių indų, vamzdynų, keliamųjų kranų ir kt. įrangos priežiūros meistrų; dujų turbinų technikų; dujų kompresorių operatorių ir kt. Kai kurių profesijų atstovų (pvz., santechnikų) rengimas yra aktualus abiem subsektoriams. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad dėl subsektoriuose vykstančios didelės technologijų kaitos susiduriama su problema, kuomet rinkoje nėra atitinkamai parengtų specialistų: pvz. statomiems naujiems biokuro katilams ar naujoms termofikacinėms elektrinėms numatoma didelė kvalifikuotų katilų operatorių, katilų turbinų operatorių bei elektrotechninio personalo paklausa.

Atsižvelgiant į stambiausių energetikos sektoriaus įmonių, energetikos sektoriui specialistus rengiančių profesinio mokymo įstaigų bei energetikos darbuotojų (žr. 2.2.20) koncentraciją, siūlytina sektorinio praktinio mokymo centrą kurti viename iš Pietryčių Lietuvos regionų (Vilnius, Elektrėnai ir/arba Kaunas, galbūt Utena). Be to, steigiant centrą būtina atsižvelgti į tai, kad nemažos dalies subsektorių atstovų įvardintų profesijų atstovų (suvirintojai, operatoriai, šaltkalviai-remontininkai ir kt.) rengimas

turi ir privalo būti derinamas su pasiūla kituose sektoriniuose praktinio mokymo centruose. Pavyzdžiui, galbūt suvirintojų, šaltkalvių-operatorių pirminis mokymas galėtų būti atliekamas inžinerinės pramonės sektoriniame praktinio mokymo centre. Tuo tarpu šių profesijų atstovų kvalifikacija būtų tobulinama ir specializacija didinama energetikos (vandens ir šilumos tiekimo) sektoriniame praktinio mokymo centre.

2.2.20 pav.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Viešbučių ir restoranų sektorius

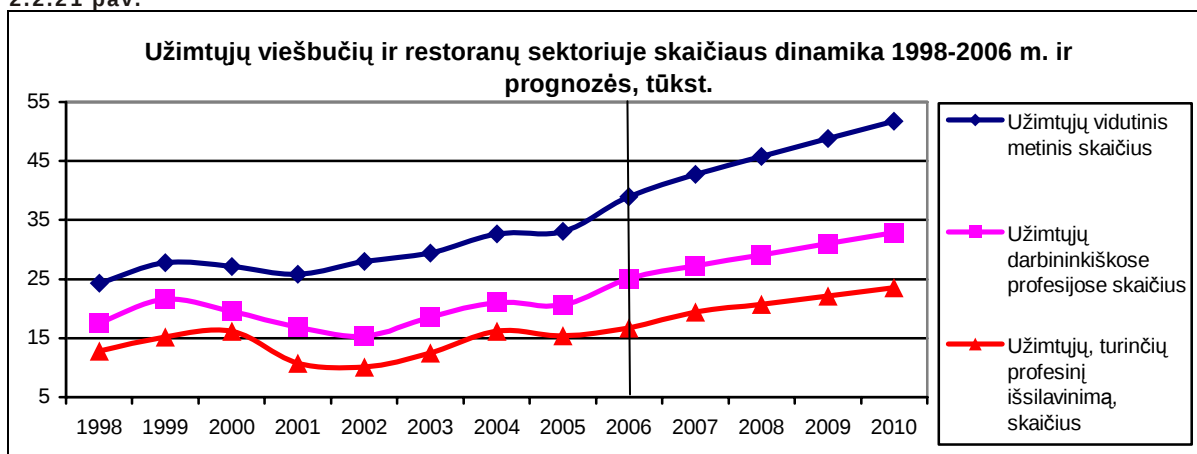
Dėsninga, kad ypač rankų darbui imliam viešbučių ir restoranų sektoriui būdinga ekstensyvi, o ne intensyvi plėtra: 1998-2006 m. sukurta pridėtinė vertė išaugo vos 22 proc.; sektoriaus užimtųjų ir darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius minėtu laikotarpiu padidėjo atitinkamai 61 proc. (apie 15 tūkst.) ir 31 proc. (apie 4 tūkst.); tačiau darbo našumas minėtu laikotarpiu santykinai sumažėjo penktadaliu ir 2005 m. sudarė 69 proc. paslaugų sektorių ir 66 proc. šalies ūkio vidurkio.

Viešbučių ir restoranų sektoriaus plėtros perspektyva artimiausiais metais išliks palanki. Tai rodo keli veiksniai. Pirmia, gerėja šalies ekonominė situacija: auga vietos gyventojų pajamos, keičiasi jų vartojimo pokyčiai (pvz., mažiau išlaidų skiriama maistui ir daugiau – viešbučių ir ypač kavinių bei restoranų paslaugoms). Ši tendencija yra ypač naudinga įmonių, darbuotojų skaičiumi ir apyvartos apimtimis sektoriuje „dominuojančiam“ restoranų subsektoriui. Antra, dėl palankių turizmo ir verslo sąlygų⁵⁰ vis labiau didėja užsienio svečių apsilankymų skaičius: pavyzdžiui, Statistikos departamento duomenimis, 2004-2006 m. sausio-rugsėjo mėn. užsienio svečių visose kolektyvinio apgyvendinimo įstaigose skaičius išaugo ketvirtadaliu. Trečia, plėtrą taip pat skatina sektoriaus įmonėse diegiamos naujos technologijos, keliančios aptarnavimo kokybę, bei žymi 2007-2013 m. ES struktūrinė parama turizmui.

⁵⁰ Turizmo srityje, auga Lietuvos patrauklumas: šalis neseniai įstojo į ES, yra santykinai lengvai pasiekama ir anksčiau ji nebuvo lankyta daugumos ES piliečių. Be to, šalies patrauklumą didina pingančios aviakompanijų paslaugos. Verslo sąlygų srityje, stiprėja Lietuvos ir kitų ES valstybių narių ekonominiai ryšiai, kas lemia didėjantį užsienio verslo partnerių apsilankymų skaičių šalyje.

Tačiau ilgalaikė sektoriaus plėtros perspektyva priklausys nuo to, kaip bus išspręsti keli rizikos veiksniai. Vienas pagrindinių – itin žemas, palyginti su kitų šalių atitinkamais sektoriais, darbo našumas.⁵¹ Žemą darbo našumą sąlygoja tiek bendros, tiek šaliai specifinės priežastys: didelė sezoninio ar darbo ne visą darbo dieną dalis; nepakankamas sektoriaus įmonių investicinis aktyvumas⁵²; ir dėl didelės emigracijos bei darbuotojų kaitos⁵³ kylantis sektoriaus atstovų vis dažniau linksniuojamas kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Kitas rizikos veiksnys yra nepakankamas dėmesys turizmo sektoriaus plėtotės politikai. Artimų turizmo rinkų konkurencija rodo, kad neskirdami deramo dėmesio šalies įvaizdžio formavimui, infrastruktūros plėtojei, palankių sąlygų SVV sudarymui ir kitoms sritims galime netekti didelės dalies turizmo pajamų. Pavyzdžiui, 2005 m. Eurostat duomenimis, Lietuvoje apsilankė 0,64 mln. svečių, tuo tarpu Estijoje – net 1,45 mln. Galiausiai, ne mažiau svarbus veiksnys, kurį fokusuotos diskusijos metu akcentavo sektoriaus atstovai, yra žemas aptarnavimo kultūros lygis šalyje.

2.2.21 pav.

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis sudaryta autorių

EUROSTAT 2005 m. duomenimis, Lietuvos VR sektoriuje dirbančių užimtųjų dalis nuo visų šalies užimtųjų (2,2 proc.) yra beveik 2 kartus mažesnė nei vidutiniškai ES-25 (4,1 proc.). Remiantis ūkio struktūrų supanašėjimo prielaida, užimtųjų skaičius Lietuvos VR sektoriuje turėtų sparčiai didėti. Tai patvirtina ir parengtos statistinės prognozės (žr. 2.2.21 pav.). Diegiant naujas technologijas, augant paslaugų kokybės reikalavimams, siekiant spręsti plėtros problemas (ypač žemą darbo našumą) sektoriuje ir toliau ypač trūks kvalifikuotos darbo jėgos. Šie veiksniai ir didelė

⁵¹ Pavyzdžiui, EUROSTAT 2003 m. duomenimis (naujesni neprieinami) Lietuvos viešbučių ir restoranų sektoriaus darbo našumas buvo beveik 7 kartus mažesnis nei vidutiniškai ES-25 – atitinkamai 2,7 ir 18,7 tūkst. EUR sukurtos pridėtinės vertės (veikusiomis kainomis) vienam darbuotojui. Be to, 2005 m. viešbučių ir svečių namų numerių užimtumas Lietuvoje buvo beveik 41%, kai išsivysčiusiose šalyse šis rodiklis dažniausiai viršija 60 proc. (šaltinis: V.Titarenko, R.Rudzkis, N.Titova, *Lietuvos ekonomikos perspektyvos*. DnbNord bankas, 2006, p. 150).

⁵² Pavyzdžiui, 2006 m. santykinės, 1 tūkst. sektoriaus užimtųjų tenkančios, MI ir TUI sektoriuje buvo atitinkamai 2,1 ir 3,9 karto mažesnės nei vidutiniškai šalyje. Tuo tarpu sektoriaus įmonės pagal visų įsipareigojimų dydžio santykį su turto verte buvo vienos labiausiai prasiskolinusių šalyje – tai rodo, kad jų galimybės didinti investicijas yra ribotos.

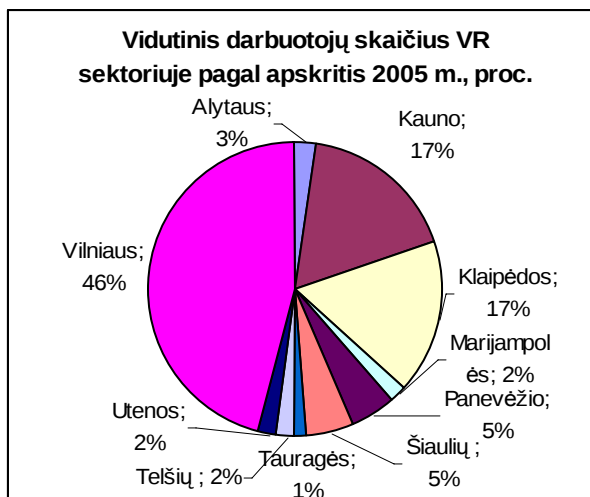
⁵³ Darbininkiškų profesijų grupėje darbuotojų kaita viršija 30 proc. Tuo tarpu ES šalių duomenimis, apie 50 proc. išėjusių iš darbo visiškai palieka turizmo sektorių. Šaltinis: Profesinio mokymo metodikos centras, *Viešbučių ir restoranų sektoriaus studija*, Vilnius, 2004.

darbuotojų kaita sektoriuje lems didelę kokybiško pirminio ir ypač tęstinio profesinio mokymo paklausą.

Fokusuotoje diskusijoje dalyvavę sektoriaus atstovai tvirtino, kad sektoriaus įmonėms trūksta visų pagrindinių profesijų darbuotojų: virėjų, padavėjų, barmenų, kambarinių, indų plovėjų. Daugumai šių profesijų užtektų kokybiško tęstinio profesinio mokymo. Tuo tarpu diskusijos metu vienbalsiai sutarta, kad praktinio pirminio profesinio mokymo požiūriu sudėtingiausias, ilgiausiai trunkantis ir brangiausiai kainuojantis yra virėjo profesijos atstovų rengimas. Šios profesijos darbuotojai turi turėti tiek gerus vadybinius (pvz., darbo organizavimo, tiekimo proceso valdymo), tiek specialybės (maisto gaminimo) įgūdžius. Galiausiai, specifinės įrangos daugiausiai reikia būtent šios profesijos atstovų mokymui. Sektoriaus atstovai taip pat akcentavo, kad rengiant tiek virėjus, tiek kitų profesijų atstovus, ne mažesnis dėmesys nei specialybės dalykam turi būti skiriamas aptarnavimo kultūros kėlimui.

Didžiausia viešbučių ir restoranų sektoriuje dirbančių darbuotojų koncentracija yra Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos regionuose (žr. 2.2.22 pav.). Todėl, vadovaujantis ekonomine logika, viešbučių ir restoranų sektoriui darbuotojus rengiantį sektorinį praktinio mokymo centrą(-us) tikslinga būtų steigti būtent minėtuose regionuose.

2.2.22 pav.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2.2.4. Šalies ūkiui aktualios profesinio mokymo pasiūlos problemos

Tiek interviu, tiek fokusuotų diskusijų metu dauguma profesiniam mokymui imlių sektorių, subsektorių ar veiklų atstovų akcentavo kelias jiems aktualias profesinio mokymo pasiūlos problemas:

- profesinio mokymo programų nelankstumas;
- tinkamų priemonių darbininkiškų profesijų patrauklumui didinti trūkumas; ir
- prastai koordinuojamas atskirų darbininkiškų profesijų grupių atstovų profesinis mokymas.

Kiekvieną šių problemų aptariame atskirai.

Pirma, Lietuvoje teikiamos profesinio mokymo programos yra nelanksčios arba teikiamos nelanksčiai ir todėl nesugeba patenkinti sparčiai besikeičiančios darbo rinkos dalyvių poreikių. Dėl itin dinamiškos Lietuvos ūkio plėtros ir pokyčių darbo rinkoje, profesinio mokymo programos turėtų būti kur kas lankstesnės nei jos būtų esant stabiliai darbo rinkai. Nelankstumo problema apima du svarbius aspektus:

1. profesinio mokymo programose yra apribotos specializacijų pasirinkimo galimybės;
2. stokoama galimybių įgyti profesinę kvalifikaciją dalimis.

Šiuo metu visos profesinio mokymo programos susideda iš standartizuotos (bendrosios) dalies ir specializacijų dalies. Tačiau interviu ir fokusuotų diskusijų grupių metu išryškėjo, kad praktikoje profesinio mokymo įstaigos dėl nepakankamų išteklių ar kitų priežasčių negali pasiūlyti platesnio specializacijų pasirinkimo besimokantiems. Tai riboja besimokančiųjų pasirinkimo galimybes ir mažina profesinio mokymo patrauklumą potencialiems klientams.

Galimybių įgyti profesinę kvalifikaciją dalimis šiuo metu Lietuvoje nėra. Modulinės profesinio mokymo programos numatoma įteisinti 2007 m., o modulinio mokymo sistema turėtų pradėti veikti nuo 2009 m. Modulinio mokymo diegimas profesinio mokymo sistemoje būtų didelis žingsnis į priekį siekiant profesinio mokymo sistemą labiau pritaikyti prie Lietuvos darbo rinkos sąlygų. Darbdaviai ir besimokantys besidomintys profesiniu mokymu turėtų didesnę galimybių spektrą ir pasirinkimo laisvę.

Trumpuoju laikotarpiu profesinio mokymo paslaugų teikėjai galėtų didinti specializacijų pasirinkimą besimokantiejiems. Atkreiptinas dėmesys, kad profesinio mokymo sistema neturėtų būti „aklai“ derinama prie dabartinių ūkio poreikių. Lietuvos ūkis, o ir visa pasaulinė ekonomika sparčiai vystosi ir neabejotinai ateityje vyks tolesni žymūs technologiniai ar kt. pokyčiai rinkoje, kurie darys didelę įtaką profesiniam mokymui. Profesinio mokymo programos turi išlaikyti pakankamą lankstumą.

Antra, tinkamų priemonių darbininkiškų profesijų patrauklumui didinti trūkumas prisideda prie darbo rinkoje paklausių, tačiau prestižą praradusių ar neįgijusių darbininkiškų profesijų atstovų stygiaus šalyje. Svarbiausios priemonės darbininkiškų profesijų patrauklumui didinti yra profesinio mokymo kokybės kėlimas, darbo sąlygų atitinkamų profesijų atstovams gerinimas ir profesinio orientavimo sistemos stiprinimas. Sklandžiai veikianti profesinio orientavimo sistema padėtų užtikrinti, kad naujomis kokybiško mokymosi galimybėmis būtų aktyviai naudojamosi, o kvalifikaciją įgiję asmenys surastų savo vietą darbo rinkoje ten, kur darbo sąlygos jiems būtų palankiausios. Pasak sektorių atstovų, esama profesinio orientavimo sistema, kitų efektyvių priemonių trūkumas nesudaro prielaidų atskirų profesijų patrauklumui didinti. Ribotas daugelio profesijų (pvz., vairuotojų, virėjų, inžinerinės, maisto pramonės ir kitų specialistų) patrauklumas gali labai skaudžiai atsiliiepti atitinkamų šalies ūkio sektorių plėtrai ateityje. Todėl darbininkiškų profesijų įvaizdžiui visuomenėje gerinti rekomenduotina skirti didesnę dėmesį ir finansinius resursus nei skiriami šiuo metu. Šioje srityje sėkmingai gali būti pritaikyta užsienio šalių gera praktika. Pavyzdžiui Švedijoje profesinio mokymo ir atskirų darbininkiškų profesijų patrauklumui didinti šiuo

metu yra taikoma visa eilė priemonių, pavyzdžiui: plataus masto nacionaliniai ir tarptautiniai įvairių profesijų atstovų meistriškumo konkursai; kelis dešimtmečius profesinio mokymo sistemoje diegiamas verslumo ugdymas sudarant galimybes mokiniams realizuoti savo idėjas įsteigtose realiai veikiančiose įmonėse; automobilių sportas, naudojamas kaip priemonė pritraukti mokinius į su transporto sektoriumi susijusias profesijas.

Galiausiai, išskirtina prastai koordinuojamo atskirų darbininkiškų profesijų grupių atstovų profesinio mokymo problema. Ne tik profesinio mokymo įstaigos ir darbdaviai ar jų atstovai nepakankamai kalbasi apie profesinio mokymo poreikius, bet ir atskirų sektorių atstovai, kurie yra suinteresuoti tų pačių profesijų specialistų rengimu arba kvalifikacijos tobulinimu, tarpusavyje nederina savo iniciatyvų, kuriomis siekiama spręsti profesinio mokymo problemas. Kaip parodė atskirų profesiniam mokymui imlių sektorių analizė, įmanoma kompleksiškai analizuoti kokių darbininkiškų profesijų atstovai kokius ir kurių ūkio sektorių poreikius tenkins ir atsižvelgiant į šios analizės rezultatus planuoti profesinio mokymo procesą. Ypač svarbu glaudžiai bendradarbiauti planuojant investicijas į profesinio mokymo infrastruktūrą. Kad pastarosios valstybei ir kitiems investuotojams atsipirktų, profesinio mokymo paslaugos turi išnaudoti visą savo projektinį pajėgumą, o tai dažniausiai įmanoma pasiekti orientuojantis į daugelio suinteresuotų klientų poreikius.

3. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Lietuvos ūkio struktūra ir profesinio mokymo sistema

Pagrindinis šio tyrimo tikslas yra ištirti profesinio mokymo paklausos lygį ir nustatyti, kuriuose ūkio sektoriuose egzistuoja didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa. Tai atlikta taikant tyrimo metodų – kiekybinių duomenų interpretacijos, statistinių prognozių, interviu ir fokusuotų diskusijų grupių – papildomumo principą. Šiame skyriuje apibendrinamos svarbiausios tyrimo išvados. Iš pradžių pateikiama bendra ūkio kaitos ir profesinio mokymo paklausos apžvalga. Tuomet pristatomos indikatyvios išvados ir rekomendacijos dėl to, kokius sektorinius praktinio mokymo centrus ir kur steigti. Skyriaus pabaigoje pateikiamos kitos pagrindinės rekomendacijos, skirtos esamai profesinio mokymo sistemai tobulinti.

Šiuo metu Lietuvoje darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausa yra didelė. Tai lemia žemų-vidutinių technologijų dominavimas šalies pramonėje ir stabilus kai kurių profesiniam mokymui imlių sektorių augimas. Atliktas tyrimas rodo, kad ateityje profesinį išsilavinimą įgijusių asmenų paklausa taip pat išliks labai didelė, nors paklausos pobūdis pasikeis. Tai lems kelios šiuo metu aiškiai pastebimos tendencijos.

Pirma, šalies ūkio struktūra labai lėtai keičiasi. Bene didžiausias darbo jėgos judėjimas vyksta iš žemės ūkio į statybos, prekybos sektorius. Žinioms imlūs paslaugų sektoriai, kurie sukuria didžiausią aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų paklausą, auga labai lėtai. Didžiausią profesinio mokymo paslaugų paklausą kūrę sektoriai išlaiko stiprias pozicijas šalies ekonomikoje. Tačiau nepaisant lėtos ūkio struktūros kaitos, svarbiausiuose ekonomikos sektoriuose jau prasidėjo rimti kokybiniai pokyčiai (žr. žemiau), lemiantys profesinio mokymo paklausos pobūdžio kaitą.

Antrasis, paklausos pobūdį lemsiantis veiksnys, yra poreikis didinti produktyvumą ir pereiti prie aukštesnės pridėtinės vertės produktų gamybos ir paslaugų teikimo. Tai lemia (lems) darbuotojų trūkumas, darbo užmokesčio augimas ir poreikis išsaugoti tarptautinį konkurencingumą. Diegiant naujas technologijas, modernizuojant gamybos ir paslaugų teikimo procesus reikės perkvalifikuoti ir/ar nuolat kelti darbuotojų kvalifikaciją. Vadinas, kokybiniai pokyčiai konkurencingiausiuose šalies ūkio sektoriuose ir įmonėse lems labai didelį tęstinio mokymo paklausos augimą.

Būtina profesinio mokymo paslaugų paklausos augimo sąlyga yra radikalus mokymo (ypač praktinio mokymo) kokybės pagerėjimas. Priešingu atveju, neatitikimas tarp siūlomų profesinio mokymo paslaugų (kokybės prasme) ir jų poreikio šalies darbo rinkoje dar labiau išaugs. Todėl stiprus praktinio mokymo paslaugų kokybės

kėlimas yra viena iš pagrindinių priežasčių⁵⁴, kodėl reikia investuoti ir steigti sektorinius praktinio mokymo centrus.

Atsižvelgiant į šias ūkio plėtros tendencijas, analizėje nustatėme, kokių sektorių praktinio mokymo centrų šalyje labiausiai reikia. Profesinio mokymo paslaugų paklausos analizė parodė, kad praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa, taigi – ir sektorių(-ių) praktinio mokymo centro(-ų) steigimo poreikis, yra didelė statybos, transporto, inžinerinės pramonės, medienos, energetikos sektoriuose; vidutinė – maisto ir gėrimų pramonės, lengvosios pramonės, žemės ūkio, viešbučių ir restoranų sektoriuose; maža – prekybos sektoriuje bei kirpimo, grožio ir susijusių paslaugų veikloje. Sektorių praktinio mokymo centrų poreikis nėra aktualus tik pašto ir telekomunikacijų subsektoriui; kai kurioms komunalinės, socialinės ir asmens aptarnavimo veiklos sektoriaus veikloms (kitų, niekur nepriskirtų, narystės organizacijų veikla; poilsio organizavimo, kultūrinė ir sportinė veikla); bei energetikos sektoriui priskirtiniams elektros ir dujų subsektoriams.

Žemiau esančioje 3.1 lentelėje pateikiame išvadas ir rekomendacijas dėl sektorių praktinio mokymo centrų steigimo: ūkio sektorių, kuriems jie būtų steigiami; paklausių profesijų ir/ar profesijų grupių, kurių atstovai juose būtų rengiami; regionų, kuriuose yra didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa bei efektyviausiai veikiančios valstybinės profesinio mokymo įstaigos; bei sektorių praktinio mokymo centrų tarpusavio ryšių.

Atkreiptinas dėmesys, kad lentelėje pateikiamos išvados bei rekomendacijos yra indikatyvios. Jos remiasi prielaidomis ir apribojimais, kurie yra pateikiami paklausos analizės metodikoje. Svarbiausia prielaida, vertinant praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausą (sektorių(-ių) praktinio mokymo centro(-ų) steigimo poreikį), yra ši – profesinio mokymo paklausa augs jei didės jo kokybė. Tuo tarpu pagrindiniai apribojimai yra du. Pirma, išvados ir rekomendacijos taip pat remiasi esamos situacijos analize ir negali įvertinti visų galimų ateities plėtros tendencijų. Pavyzdžiui, įmonių orientavimasis į aukštų technologijų diegimą, naujų produktų kūrimą bei technologinio ir netechnologinio pobūdžio inovacijas ateityje gali lemti naujų specializacijų ar net profesijų atsiradimą, taigi – ir didesnį praktinio mokymo poreikį. Antra, specifinės išvados apie atskiruose ūkio sektoriuose paklausias profesijas ir /ar profesijų grupes, kurių atstovai būtų rengiami sektoriuose praktinio mokymo centruose, remiasi tik vienu interviu ir fokusuotų diskusijų grupių tyrimo metodu, o ne metodų papildomumo principu. Todėl šioms išvadoms gali būti būdingi visi minėto tyrimo metodo trūkumai, apibrėžti paklausos analizės metodikoje.

⁵⁴ Kita priežastis yra poreikis efektyviau naudoti turimus resursus. Tačiau tai išsamiau nagrinėta studijoje „Pasirengimas optimaliai profesinio rengimo infrastruktūros plėtrai“, Viešosios politikos ir vadybos institutas, Vilnius, 2005.

3.1 lentelė.

Nr.	Sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Sudėtingų, ilgai trunkančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis ir tendencijos	Paklausios profesijos ir/ar profesijų grupės, kurių atstovai būtų rengiami sektoriniame(-uose) praktinio mokymo centre(-uose)	Paklausos analizėje nustatytas(-i) regionas(-ai), kuriame(-uose) yra didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa	Pasiūlos analizėje nustatytas(-i) regionas(-ai), kuriame(-uose) yra efektyviausiai veikiančios valstybinės profesinio mokymo įstaigos *	Kiti profesiniam mokymui imlūs sektoriai, kuriems būtų aktualios centre(-uose) planuojamos ruošti paklausios profesijos ir/ar profesijų grupės
Stambių, profesiniam mokymui imlių ūkio sektorių praktinio mokymo centrai						
1.	Prekybos sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Sudėtingų, ilgai trunkančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis sektoriuje yra mažas. Todėl investicijų į praktinio mokymo įrangą poreikis – minimalus ir būdingas tik nebent finansinėms sąnaudoms (įrangai, technologijoms, medžiagoms) imlesnėms tęstinio profesinio mokymo paslaugoms. Dėl investicijų į darbo našumo didinimą labiau turėtų augti būtent tęstinio, o ne pirminio, profesinio mokymo paslaugų paklausa.	- Pardavėjai/prekybos konsultantai; - Kitos, žemesnės kvalifikacijos darbuotojų (pvz., kasininkų) profesijos; - Kita.	Vilnius, Kaunas.	Šiauliai, Panevėžys.	Aktualus bemaž visiems profesiniam mokymui imliems ir kitiems šalies ūkio sektoriais, kuriuose pagaminama produkcija yra prekiaujama.
2.	Statybos sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis sektoriuje yra didelis. Tiek pirminio, tiek ypač tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausos augimą skatins šios sektoriaus plėtrai palankios tendencijos: auganti statybos darbų paklausa; žymi ES parama infrastruktūrai; naujų rinkų iškilimas ir esamų rinkų plėtra ne tik Vilniaus, bet ir kituose šalies regionuose; teigiami pokyčiai verslo reglamentavimo srityje.	- Apdailininkai; - Kranininkai; - Tinkuotojai; - Plytelių klojėjai; - Betonuotojai; - Mūrininkai; - Dažytojai; - Technologinės įrangos operatoriai ir prižiūrėtojai (specializacija); - Suvirintojai (specializacija); - Kita.	Vilnius, Kaunas, Klaipėda.	Vilnius, Kaunas, Alytus, Kupiškis.	- Energetika (bendra inžinierių tinklų sritis); - Medienos pramonė.
3.	Transporto sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis	Įvairių profilių vairuotojai (vairuotojai-ekspeditoriai,	Vilnius, Kaunas, Klaipėda.	Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Panevėžys, Marijampolė,	- Maisto pramonė; - Prekyba.

Nr.	Sektorinis (-iai) praktinio mokymo centras (-ai)	Sudėtingų, ilgai trunkančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis ir tendencijos	Paklausios profesijos ir / ar profesijų grupės, kurių atstovai būtų rengiami sektoriniame (-uose) praktinio mokymo centre (-uose)	Paklausos analizėje nustatytas (-i) regionas (-ai), kuriame (-uose) yra didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa	Pasiūlos analizėje nustatytas (-i) regionas (-ai), kuriame (-uose) yra efektyviausiai veikiančios valstybinės profesinio mokymo įstaigos *	Kiti profesiniam mokymui imlūs sektoriai, kuriems būtų aktualios centre (-uose) planuojamos ruošti paklausios profesijos ir / ar profesijų grupės
	iai) praktinio mokymo centras (-ai)	techninės priežiūros ir remonto bei transporto ir sandėliavimo sektoriuose yra didelis. Tiek pirminio, tiek tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa subsektoriuose auga dėl: bendro šalies ekonominio augimo ir didėjančių krovinių pervežimų apimčių; sparčiai augančio transporto priemonių skaičiaus; kur kas senesnio nei vidutiniškai ES automobilių parko; didėjančių ES paramos infrastruktūrai srutų; NVS ir Balkanų rinkų liberalizavimo.	prekių pristatymo automobilio vairuotojai, krautuvo vairuotojai); - Automobilių mechanikai; - Kėbulo, važiuoklės remonto specialistai; - Ardytojai-surinkėjai; - Riedmenų remonto šaltkalviai, visų lokomotyvų mašinistai ir jų padėjėjai; - Elektrikai ir elektronikos inžinieriai (specializacija); - Šaltkalviai (specializacija); - Suvirintojai (specializacija); - Kita.		Utena.	
4.	Žemės ūkio sektorinis (-iai) praktinio mokymo centras (-ai)	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis sektoriuje yra vidutinis. Sektoriui intensyviai plečiantis, vykstant ūkių konsolidacijai ir besivystant perspektyvioms „nišinėms“ ūkio šakoms, pirminio profesinio mokymo paslaugų paklausa išliks ribota, tuo tarpu tęstinio – sparčiai augs. Didžiausia tęstinio profesinio mokymo paklausa tikėtina būtent stambiuose ir specializuotuose ūkiuose, kurie lemia sektoriuje vykstančią intensyvią plėtrą ir yra imliausi kvalifikuotai darbo jėgai.	- Plataus profilio žemės ūkio darbininkai; - Žuvų augintojai; - Jūros žvejybos specialistas; - Žemės ūkio technikos specialistai; - Gyvulininkystės/galvininkystės specialistai; - Miškininkysės, dekoratyvinės sodininkystės, aplinkotvarkos, kraštovaizdžio specialistai; - Technologinės įrangos operatoriai ir prižiūrėtojai (specializacija); - Kita.	Šiauliai, Vilnius, Kaunas, Klaipėda ir Panevėžys.	Kaunas, Klaipėda, Panevėžys.	- Maisto pramonė (maistinių kultūrų specifika); - Medienos pramonė (medienos auginimas, priežiūra ir ruošą).
Vidutinių, profesiniam mokymui imlių ūkio sektorių praktinio mokymo centrai						
5.	Inžinerinės pramonės	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis	- Įvairių profilių inžinieriai; - Elektrikai ir elektronikai;	Vilniuje, Kaune, Panevėžyje esančios	Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Alytus (pagrindinių metalų	- Energetika; - Lengvoji pramonė;

Nr.	Sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Sudėtingų, ilgai trunkančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis ir tendencijos	Paklausios profesijos ir/ar profesijų grupės, kurių atstovai būtų rengiami sektoriniame(-uose) praktinio mokymo centre(-uose)	Paklausos analizėje nustatytas(-i) regionas(-ai), kuriame(-uose) yra didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa	Pasiūlos analizėje nustatytas(-i) regionas(-ai), kuriame(-uose) yra efektyviausiai veikiančios valstybinės profesinio mokymo įstaigos *	Kiti profesiniam mokymui imlūs sektoriai, kuriems būtų aktualios centre(-uose) planuojamos ruošti paklausios profesijos ir/ar profesijų grupės
	sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	sektoriuje yra didelis. Ateityje inžinerinėje pramonėje plėtojantis specializuotos, aukštą pridėtinę vertę kuriančios ir itin sudėtingos produkcijos gamybai augs tiek pirminio, tiek ypač tęstinio profesinio mokymo paklausa. Profesinio mokymo paslaugų paklausos augimą ypač skatins sektoriaus svarba šalies ūkiui. Darbo našumo ir kuriamos produkcijos pridėtinės vertės didinimas reikalauja didesnių investicijų į gamybos įrangos modernizavimą, automatizavimą ir darbuotojų kvalifikaciją. Tokiu būdu sektoriui priskirtinų profesijų atstovai (pvz., gamybos priemonių gamintojai, eksploatuotojai, prižiūrėtojai) būtų rengiami ne tik šiam, bet ir daugeliui apdirbamosios pramonės ir kitų šalies ūkio sektorių.	• Pramonės įrengimų operatoriai; • Staklininkai, staklių ir kitų įrengimų derintojai-mechanikai; • Šaltkalviai, šaltkalviai-remontininkai, šaltkalviai-surinkėjai; • Suvirintojai; • Tekintojai; • Su įvairių (pvz., vandens, plastiko) technologinių įrengimų montavimu/diegimu, eksploatavimu ir priežiūra susijusios profesijos; • Kita.	praktinio mokymo bazės reikalautų tik papildymo/atnaujinimo. Kiti potencialūs regionai yra Klaipėda, Šiauliai, Alytus.	ir metalo gaminių gamybos subsektoriui).	• Maisto pramonė; • Medienos pramonė; • Statyba; • Variklinių transporto priemonių pardavimas, techninė priežiūra ir remontas bei transportas ir sandėliavimas. • Žemės ūkis; Minėtų profesijų atstovams specializacija (siauros, pvz., maisto pramonės įrengimų/maisto gaminių specifikos, žinios) galėtų būti suteikiama kitų sektorių praktinio mokymo centruose.
6.	Kirpimo, grožio ir susijusių paslaugų sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis veikloje yra mažas. Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa augs dėl augančios šalies ekonomikos, taigi – ir augančio vartojimo, teigiamų vartojimo pokyčių (mažiau išlaidų tenka maistui, daugiau – laisvalaikiui, įvairioms paslaugoms).	• Kirpėjos; • Manikiūrininkės ir pedikiūrininkės; • Floristės; • Išvaizdos dizainerės; • Sporto klubų veiklos organizatoriai; • Kita.	Vilnius, Kaunas.	Vilnius, Kaunas, Alytus.	• Viešbučiai ir restoranai.
7.	Lengvosios pramonės	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis	• Siuvėjai; • Audėjai;	Kaunas, Vilnius.	Kaunas, Klaipėda, Šiauliai.	• Medienos pramonė (baldu gamybos

Nr.	Sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Sudėtingų, ilgai trunkančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis ir tendencijos	Paklausios profesijos ir/ar profesijų grupės, kurių atstovai būtų rengiami sektoriniame(-uose) praktinio mokymo centre(-uose)	Paklausos analizėje nustatytas(-i) regionas(-ai), kuriame(-uose) yra didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa	Pasiūlos analizėje nustatytas(-i) regionas(-ai), kuriame(-uose) yra efektyviausiai veikiančios valstybinės profesinio mokymo įstaigos *	Kiti profesiniam mokymui imlūs sektoriai, kuriems būtų aktualios centre(-uose) planuojamos ruošti paklausios profesijos ir/ar profesijų grupės
	sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	sektoriuje yra vidutinis. Dėl augančio įmonių dėmesio darbo produktyvumui ir aukštesnės pridėtinės vertės produktų kūrimui, tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa sparčiai auga. Pirminio profesinio mokymo paslaugų paklausos augimas tikėtinas labiau kapitalui imlioje ir daugiau investicijų susilaukiančioje tekstilės pramonėje nei labiau darbui imlioje drabužių siuvimo, kailių išdirbimo pramonėje.	- Sukirpėjai; - Mezgėjai; - Audėjai; - Šaltkalviai-elektrikai (specializacija); - Technologinės įrangos operatoriai ir prižiūrėtojai (specializacija); - Kita.			subsektorius).
8.	Maisto ir gėrimų pramonės sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis sektoriuje yra vidutinis. Paklausa maža didžiausiam pieno perdirbimo subsektoriuje. Bet kurio plėtos scenarijaus atveju darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius sektoriuje nebeturėtų augti. Tai ypač pristabdys pirminio profesinio mokymo paklausą, kuri išliks pavieniuose pramonės subsektoriuose (pvz., mėsos perdirbime). Įmonėms didinant darbo našumą, didžiausia paklausa, tikėtina, bus tęstinio profesinio mokymo paslaugoms ir ypač toms, kuriose suteikiamos naujų pramonės įrengimų valdymo žinios bei įgūdžiai.	- Maisto produktų ir gėrimų technologai; - Skerdikai, mėsos išpjaušytojai; - Fasuotojai, pakuotojai, markiruotojai; - Malūnininkai, granuliuotojai bei smulkintojai (malėjai); - Kepėjai ir konditeriai; - Technologinės įrangos operatoriai ir prižiūrėtojai (specializacija); - Kita.	Didieji šalies regionai: Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Panevėžys, Šiauliai.	Kaunas, Utena.	Viešbučiai ir restoranai.
9.	Medienos pramonės	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis	Plataus profilio staklininkai-staliai (specializacija);	Kaunas.	Kaunas, Klaipėda, Šiauliai.	- Statyba; - Lengvoji pramonė.

Nr.	Sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Sudėtingų, ilgai truncančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis ir tendencijos	Paklausios profesijos ir/ar profesijų grupės, kurių atstovai būtų rengiami sektoriniame(-uose) praktinio mokymo centre(-uose)	Paklausos analizėje nustatytas(-i) regionas(-ai), kuriame(-uose) yra didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa	Pasiūlos analizėje nustatytas(-i) regionas(-ai), kuriame(-uose) yra efektyviausiai veikiančios valstybinės profesinio mokymo įstaigos *	Kiti profesiniam mokymui imlūs sektoriai, kuriems būtų aktualios centre(-uose) planuojamos ruošti paklausios profesijos ir/ar profesijų grupės
	sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	sektoriuje yra didelis. Labiausiai tikėtina, kad dėl ateities tendencijų (augančios produkcijos paklausos, naujų gamyklų statybos, optimistinių didžiųjų kompanijų planų, investicijų į darbo našumo didinimą ir aukštesnės pridėtinės vertės produkcijos gamybą) medienos ir medinių dirbinių gamybos sektoriuje labiausiai augs tęstinio, o baldų gamybos sektoriuje – tiek pirminio, tiek tęstinio profesinio mokymo paklausa.	• Apdailininkai; • Baldų surinkėjai; • Automatikos įrangos elektrikai (specializacija); • Technologinės įrangos operatoriai ir prižiūrėtojai (specializacija); • Kiti baldų gamybos bei medienos perdirbimo proceso specialistai.			
Mažų, profesiniam mokymui imlių ūkio sektorių praktinio mokymo centrai						
10.	Energetikos (įskaitant nuotėkų ir atliekų šalinimo veiklą) sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis sektoriuje yra didelis. Tebesitęsianti sektoriaus restruktūrizacija ir įmonių privatizacija, energijos vartojimo efektyvumo didinimas lemia augančias investicijas į įrangos modernizavimą, automatizavimą ir darbuotojų kvalifikaciją. Dėl augančių investicijų pirminio ir ypač tęstinio profesinio mokymo paslaugų paklausa ateityje augs.	• Elektrikai (specializacija); • Energetikos technikai (specializacija(?); • Santechnikai; • Šaltkalviai-remontininkai (specializacija); • Suvirintojai (specializacija); • Tekintojai (specializacija); • Katilų, slėginių indų, vamzdinių, keliamųjų kranų ir kt. įrangos operatoriai (specializacija); • Kita.	Vilnius, Kaunas, Utena.	-	• Statyba.
11.	Viešbučių ir restoranų sektorinis(-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis veikloje yra vidutinis. Praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa sektoriuje augs dėl: gerėjančios šalies	• Virėjai; • Padavėjai; • Barmenai; • Kambarinės; • Indų plovėjai; • Kita.	Vilnius, Kaunas, Klaipėda.	Vilnius, Klaipėda, Alytus.	• Maisto pramonė; • Kita aptarnavimo veikla, apimanti kirpimo, grožio ir susijusias paslaugas.

Nr.	Sektorinis (-iai) praktinio mokymo centras(-ai)	Sudėtingų, ilgai trunkančių ir brangiai kainuojančių praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos lygis ir tendencijos	Paklausios profesijos ir / ar profesijų grupės, kurių atstovai būtų rengiami sektoriniame (-uose) praktinio mokymo centre(-uose)	Paklausos analizėje nustatytas (-i) regionas (-ai), kuriame (-uose) yra didžiausia praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausa	Pasiūlos analizėje nustatytas (-i) regionas (-ai), kuriame (-uose) yra efektyviausiai veikiančios valstybinės profesinio mokymo įstaigos *	Kiti profesiniam mokymui imlūs sektoriai, kuriems būtų aktualios centre (-uose) planuojamos ruošti paklausios profesijos ir / ar profesijų grupės
		ekonominės situacijos (teigiamų vartojimo pokyčių, kuomet mažiau išlaidų skiriama maistui ir daugiau, pavyzdžiui, kavinių bei restoranų paslaugoms); didėjančio užsienio svečių apsilankymų skaičiaus; naujų technologijų diegimo; ir žymios ES paramos turizmo plėtrai.				

* Duomenys pateikiami remiantis visų valstybinių profesinio mokymo įstaigų veiklos efektyvumo analize, vertinant bendruosius ir įstaigos nurodyto prioritetinio sektoriaus rodiklius. **Bendrieji rodikliai:** didelis bendras mokyklos mokinių skaičius (masto ekonomijos galimybės); mažas vienam mokiniui mokytis (per metus) tenkančių lėšų kiekis; mažos mokinių nubyrimo apimtys; didelės iš mokymo veiklos uždirbtų pajamų apimtys. **Pasirinkto sektoriaus rodikliai:** didelis sektoriaus specialybių absolventų skaičius; didelis pagal specialybę įsidarbinusių (sektoriaus) absolventų skaičius; didelis kvalifikaciją tobulinusių sektoriaus darbuotojų skaičius; didelė profesinę kvalifikaciją 2006 m. ne trumpiau nei 40 ak. val. tobulinusių sektoriaus profesijos mokytojų dalis.

Šaltinis: sudaryta autorių

Atlikta praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos analizė leidžia pateikti kitas pagrindines rekomendacijas, kurios galėtų būti aktualios profesinio mokymo programų, standartų rengėjams ir vertintojams, darbdaviams, panašaus tipo tyrimų užsakovams ir autoriams:

- Lietuvoje teikiamos profesinio mokymo programos yra nelanksčios arba teikiamos nelanksčiai ir todėl nesugeba patenkinti sparčiai besikeičiančios darbo rinkos dalyvių poreikių. Pirma, profesinio mokymo programose yra apribotos specializacijų pasirinkimo galimybės. Antra, stokojama galimybių įgyti profesinę kvalifikaciją dalimis. Nors galimybių įgyti profesinę kvalifikaciją dalimis šiuo metu Lietuvoje nėra (modulinio mokymo sistema turėtų pradėti veikti tik nuo 2009 m.), trumpuoju laikotarpiu rekomenduojama bent didinti specializacijų pasirinkimą besimokantiejiems. Galimybės įgyti siauresnę kvalifikaciją, o vėliau – ir įgyti kvalifikaciją dalimis ne tik sudarytų sąlygas geriau tenkinti besikeičiančius darbdavių poreikius, bet ir padidintų šių paslaugų vartotojų skaičių;
- Tinkamų priemonių darbininkiškų profesijų patrauklumui didinti trūkumas prisideda prie darbo rinkoje paklausų, tačiau prestižą praradusių ar neįgijusių darbininkiškų profesijų atstovų stygiaus šalyje. Pasak apklaustų sektorių atstovų, esama profesinio orientavimo sistema, kitų efektyvių priemonių trūkumas šiuo metu nesudaro prielaidų atskirų profesijų patrauklumui didinti. Ribotas daugelio profesijų patrauklumas gali labai skaudžiai atsilepti atitinkamų šalies ūkio sektorių plėtrai ateityje. Todėl darbininkiškų profesijų įvaizdžiui visuomenėje gerinti rekomenduotina skirti didesnę dėmesį ir finansinius resursus nei skiriami šiuo metu. Šioje srityje sėkmingai gali būti pritaikyta užsienio šalių gera praktika.
- Galiausiai, išskirtina prastai koordinuojamo atskirų darbininkiškų profesijų grupių atstovų profesinio mokymo problema. Ne tik profesinio mokymo įstaigos ir darbdaviai ar jų atstovai, bet ir atskirų sektorių atstovai nepakankamai kalbasi apie profesinio mokymo poreikius. Kaip parodė atskirų profesiniam mokymui imlių sektorių analizė, įmanoma kompleksiskai analizuoti, kokių darbininkiškų profesijų atstovai kokius ir kurių ūkio sektorių poreikius tenkins ir atsižvelgiant į šios analizės rezultatus planuoti profesinio mokymo procesą. Kad investicijos į profesinio mokymo infrastruktūrą valstybei ir kitiems investuotojams atsipirktų, profesinio mokymo paslaugos turi išnaudoti visą savo projektinį pajėgumą, o tai dažniausiai įmanoma pasiekti tik glaudžiai bendradarbiaujant ir orientuojantis į daugelio suinteresuotų klientų poreikius.

II. PROFESINIO RENGIMO PASIŪLOS ANALIZĖ

4. PASIŪLOS ANALIZĖ

2007 m. pradžioje Lietuvoje veikė 78 valstybinės profesinio mokymo įstaigos. Būdamos pagrindinės šalies profesinio mokymo paslaugų teikėjos, valstybinės profesinės mokyklos 2006 m. vykdė naujų mokinių priėmimą (mokyti) pagal maždaug 140 skirtingų akredituotų profesinio mokymo programų. Gan nemažas realizuojamų mokymo programų skaičius rodo sąlyginai didelę mokymo paslaugų pasiūlą, tačiau po visą Lietuvos teritoriją išsibarsčiusios mokymo įstaigos, konkuruodamos dėl mokinių, turi skirtingas galimybes asmeniui suteikti darbo rinkoje paklausų profesinį išsilavinimą. Be pastarojo nemažiau svarbus ir kvalifikacijos tobulinimo (tęstinio mokymosi) paslaugų teikimas, kuris yra paplitęs ES narėse-senbuvėse, o Lietuvoje įgyja vis didesnį populiarumą.

Tęstinio mokymosi paslaugos tampa ypatingai aktualios verslo įmonėse dirbantiems asmenims. Šalies darbo rinkai esant pakankamai dinamiškai bei griežtėjant darbdavių reikalavimams, potencialūs profesinio mokymo paslaugų vartotojai vis daugiau dėmesio skiria gaunamų paslaugų kokybei. Įgyti profesinį išsilavinimą (1) ar tobulinti profesinę kvalifikaciją (2) pasirenkę asmenys yra laisvi pasirinkti įstaigą – paslaugų teikėją. Todėl planuojant sektorinių praktinio mokymo centrų kūrimo procesą ir turint ribotas finansines galimybes, yra svarbu nustatyti vietas, kuriose įkurtas centras galėtų garantuoti: 1) gausiausius paslaugų vartotojų srautus, 2) didžiausią profesinio mokymo paslaugų teikimo pažangą ir 3) maksimalų investicijos ekonominį efektą. Darant prielaidą, kad (Lietuvos atveju) dėl pakankamai gero prieinamumo išvardintiems aspektams esminės įtakos neturi profesinio mokymo įstaigos lokalizacijos vieta, analizuojant įstaigų galimybes buvo svarbu įvertinti jų veiklos rodiklius bei išskirti prioritetines reikalingų kurti centrų veiklos sritis – planuojamus aptarnauti ūkio sektorius.

4.1. Valstybinių profesinio mokymo įstaigų vertinimas ir atranka

Valstybinės profesinio mokymo įstaigos (toliau – PMĮ) buvo vertinamos siekiant (paeiliui): 1) nustatyti PMĮ tinkamumą sektorinio praktinio mokymo centro (toliau tekste – SPMC) kūrimo požiūriu; 2) sudaryti PMĮ, kuriose potencialiai kurtini SPMC sąrašus (eiles), įstaigas grupuojant pagal jų anketose nurodytus prioritetinius ūkio sektorius; 3) įvertinti PMĮ veiklos efektyvumą (joms konkuruojant grupėse suskirstytose pagal ūkio sektorius) ir nustatyti kiekvienos įstaigos reitingą; 4) sudaryti potencialių SPMC kūrimo projektų vykdytojų sąrašą.

Vertinant buvo naudojama tik šių šaltinių informacija: 1) Švietimo ir mokslo ministerijos bei kitų valstybės institucijų oficiali

informacija ir dokumentai; 2) Specialiai vertinimui PMĮ užpildytos anketos⁵⁵ (žr. 3 priedą); 3) Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės pateikta informacijoje.

Vertinant PMĮ buvo atlikti du vertinimo etapai: 1) tinkamumo kurti SPMC vertinimo etapas; 2) PMĮ veiklos efektyvumo vertinimo etapas.

PMĮ tinkamumo kurti SPMC vertinimas buvo atliekamas vadovaujantis tinkamumo rodiklių vertinimo lentele.

Tinkamumo kurti
sektorinį
praktinio
mokymo centrą
vertinimas

4.1.1 lentelė. Tinkamumo rodikliai

<i>Tinkamumo rodikliai</i>	<i>Vertinimas</i>		<i>Paiškinimas</i>
	<i>Taip</i>	<i>Ne</i>	
1. PMĮ išreiškė poreikį steigti centrą	☐	☐	PMĮ pateikė užpildytą anketą

Šaltinis: sudaryta autorių

Profesinio
mokymo įstaigos
veiklos
efektyvumo
vertinimas

Šiame etape buvo vertinamos tik tos PMĮ, kurios pateikdamos užpildytą nustatytos formos anketą išreiškė poreikį kurti centrą. Išreiškusius poreikį kurti centrą PMĮ pagal jų nurodytą prioritetinį ūkio sektorių (ar sektorius) buvo priskirtos analogišką sektorių kaip prioritetinį nurodžiusių įstaigų grupei pagal 4.2.2. lentelę.

4.1.2 lentelė. Profesinio mokymo įstaigos priskyrimas sektoriaus įstaigų grupei

<i>Statybos sektorius</i>	<i>Medienos ir baldų pramonės sektorius</i>	<i>Transporto ir sandėliavimo</i>	<i>Metallų ir metallų gaminių gamybos sektorius</i>	<i>X sektorius</i>	<i>Y sektorius</i>
PMĮ pavadinimas PMĮ pavadinimas PMĮ pavadinimas ...	PMĮ pavadinimas PMĮ pavadinimas PMĮ pavadinimas ...	PMĮ pavadinimas PMĮ pavadinimas PMĮ pavadinimas ...	PMĮ pavadinimas PMĮ pavadinimas	PMĮ pavadinimas	PMĮ pavadinimas

Šaltinis: sudaryta autorių

Sugrupavus pirmojo vertinimo etapo kriterijus atitinkančias PMĮ, buvo atliktas kiekvienos įstaigos veiklos efektyvumo vertinimas, atsižvelgiant į 4.1.3 lentelėje aprašytus vertinimo rodiklius.

4.1.3 lentelė. Veiklos efektyvumo rodiklių vertinimo lentelė

<i>Veiklos efektyvumo rodikliai</i>	<i>Vertinimas</i>	<i>Paiškinimas</i>
1. Pagal prioritetinio sektoriaus programas parengtų absolventų skaičiaus aspektas	Pagal prioritetinio sektoriaus programas 2006 m. parengtų absolventų skaičius	Sukurto SPMC perspektyvumą ir jo teikiamų paslaugų paklausą lems mokyklos prioritetinio sektoriaus situacija ir perspektyvos, taip pat sektoriuje dirbančių specialistų kvalifikacijos kėlimo poreikis ir naujų aukštos kvalifikacijos

⁵⁵ Pagal G.Huges, „The FAS/ESRI Occupational Forecasting Model for Ireland.“ Project publication, *Forecasting Education and Training Needs in Transition Economies: Lessons from the Western European Experience*, 1999, 75-94.

Veiklos efektyvumo rodikliai	Vertinimas	Paaiškinimas
2. Pagal įgytą profesiją prioritetiniame sektoriuje įsidarbinančių absolventų skaičiaus aspektas	Pagal įgytą profesiją 2006 m. prioritetiniame sektoriuje įsidarbinusių absolventų skaičius	specialistų poreikis. Todėl kuriant SPMC prioritetą rekomenduojame teikti toms PMĮ, kurios kryptingai ir nuosekliai veikia tenkindamos vieno ar kelių sektorių poreikius, o jų absolventai pasižymi aukštu įsidarbinimo pagal suteiktą specialybę reitingu.
3. Mokinių nubyrėjimo aspektas	Nubyrėjusių mokinių dalis 2006 m.	Investuojant prioritetą rekomenduojame skirti toms mokykloms, kurios pasižymi mažesniu analizuojamo sektoriaus profesijos mokinių nubyrėjimu.
4. Bendro mokyklos mokinių skaičiaus aspektas	Mokykloje besimokančių asmenų skaičius 2006 m.	Atliktų tyrimų pagrindu darant išvadą, kad jau optimizuotos arba tiesiog didelės mokyklos veikia efektyviau, investuojant prioritetą rekomenduojame skirti toms profesinėms mokykloms, kurios pasižymi didžiausiu mokinių skaičiumi.
5. Vienam mokiniui mokytis (per metus) skiriamų lėšų apimčių aspektas	Vienam mokiniui mokytis 2006 m. vidutiniškai skirta suma	Mokyklos veiklos efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo vienam specialistui parengti skiriamos sumos dydžio. Rekomenduojame investuoti į tas mokymo įstaigas, kurios jau dabar pasižymi mažiausia vienam mokiniui (per metus) mokytis skiriama suma.
6. Tobulinusių kvalifikaciją verslo įmonių darbuotojų skaičiaus aspektas	Tobulinusių kvalifikaciją asmenų skaičius 2006 m.	Netgi jei dabar egzistuojanti PMĮ specialistus rengia perspektyviam sektoriui, atsižvelgiant į verslo darbdavių elgesio tendencijas darytina prielaida, kad ne vien sektoriaus specifiška lemia teikiamų paslaugų paklausą. Verslininkams nesant suinteresuotiems „ieškoti“ reikalingų paslaugų, pastarųjų pardavimų rodiklius taip pat lemia kryptingas paslaugų teikėjų elgesys, sąlygojamas: 1. gebėjimo pritraukti siūlomų paslaugų pirkėjus; 2. gebėjimo prisitaikyti prie rinkos, kuri lemia paklausos pokyčius. Todėl ieškant būdų užtikrinti netgi perspektyvaus sektoriaus SPMC gyvybingumą, rekomenduojama investicijas nukreipti į tas PMĮ, kurios aukštai vertintinos pagal paslaugų pardavimo verslo darbdaviams ir privatiems asmenims aspektą.
7. Tobulinusių profesinę kvalifikaciją profesijos mokytojų aspektas	Tobulinusių profesinę kvalifikaciją profesijos mokytojų dalis nuo visų sektoriaus profesijos mokytojų skaičiaus 2006 m.	Aukštos kvalifikacijos profesijos mokytojų buvimas arba reguliarus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo kursų organizavimas atskleidžia ne vien PMĮ siekį turėti itin kvalifikuotą personalą, bet ir pastangas nuolat gerinti teikiamų paslaugų kokybę, neatsilikant nuo šalies ūkio raidos ir atskiruose sektoriuose atsirandančių poreikių. Dėl šios priežasties investuoti rekomenduojama į tas mokymo įstaigas, kurios pasižymi didele profesinę kvalifikaciją keliančių atskiro sektoriaus profesijos mokytojų dalimi.
8. PMĮ mokymo veiklos pajamų aspektas	Iš mokymo veiklos PMĮ uždirbtų lėšų kiekis 2001-2006 m.	Siekiant, kad investicijos atsipirktų, taip pat akcentuojant reikšmingo ekonominio efekto ir socialinės naudos kompromiso būtinybę, SPMC rekomenduojame kurti ne reguliariai daug paslaugų parduodančių, o reguliariai didesnes pajamas uždirbančių PMĮ bazę.

Šaltinis: sudaryta autorių

PMĮ veiklos efektyvumo vertinimas buvo atliekamas pildant PMĮ potencialo vertinimo (EXCEL formato) lentelę (žr. 6 priedą), įstaigas joje vertinant sugrupuotas pagal jų pateiktoje anketoje pasirinktą prioritetinį visoms bendrą sektorių. PMĮ kiekvienoje grupėje buvo vertinamos visos įstaigas reitinguojant pagal kiekvieną kriterijų atskirai. PMĮ įvertinus pagal visus iš pasirinktų kriterijų, visi gauti rodikliai buvo sumuojami, tokiu būdu nustatant galutinį PMĮ reitingą grupėje. Atlikus vertinimą buvo sudaryta grupės PMĮ eilė, įstaigas sąrašė (atsižvelgiant į įvertinimą pagal atskirus kriterijus sumą) surašant didėjančia tvarka. Įvertinus valstybinių profesinio mokymo įstaigų veiklos rodiklius buvo sudarytas potencialių SPMC kūrimo projektų vykdytojų sąrašas (žr. 4.1.4 lentelę).

4.1.4 lentelė. Potencialių projektų vykdytojų sąrašas

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas
1.	Alytaus profesinio rengimo centras
2.	Bukiškių žemės ūkio mokykla
3.	Joniškio žemės ūkio mokykla
4.	Kauno buitinių paslaugų ir verslo mokykla
5.	Kauno maisto pramonės mokykla
6.	Kauno statybininkų mokykla
7.	Kauno statybininkų rengimo centras
8.	Klaipėdos siuvimo ir paslaugų verslo mokykla
9.	Klaipėdos statybininkų mokykla
10.	Klaipėdos turizmo mokykla
11.	Kupiškio technologijos ir verslo mokykla
12.	Kuršėnų politechnikos mokykla
13.	Marijampolės profesinio rengimo centras
14.	Panevėžio prekybos ir paslaugų verslo mokykla
15.	Šiaulių profesinio rengimo centras
16.	Šilutės žemės ūkio mokykla
17.	Ukmergės technologijų ir verslo mokykla
18.	Utenos regioninis profesinio mokymo centras
19.	Viešoji įstaiga Alantos technologijos ir verslo mokykla
20.	Viešoji įstaiga Kauno paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras
21.	Viešoji įstaiga Klaipėdos laivų statybos ir remonto mokykla
22.	Viešoji įstaiga Panevėžio profesinio rengimo centras
23.	Viešoji įstaiga Vilniaus statybininkų rengimo centras
24.	Vilkijos žemės ūkio mokykla
25.	Vilniaus geležinkelio transporto ir verslo paslaugų mokykla
26.	Vilniaus paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centras
27.	Vilniaus siuvėjų ir automechanikų mokykla
28.	Vilniaus technologijų ir verslo profesinio mokymo centras
29.	Vilniaus turizmo ir prekybos verslo mokykla

Šaltinis: sudaryta autorių

Į aukščiau pateiktą potencialių projektų vykdytojų sąrašą patenkančių kiekvienos atskiros (sektoriaus) grupės įstaigų skaičius buvo nustatomas atsižvelgiant į atitinkančiame sektoriuje dirbančiųjų skaičių. Sektoriaus dirbančiųjų skaičius buvo nustatytas vadovaujantis Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės pateiktais šalies užimtųjų statistiniais duomenimis, sektorius pagal tai grupuojant į didelius, vidutinius ir mažus (žr. 5 priedą): 1) mažų sektorių grupei buvo priskirti tie sektoriai, kuriuose 2005 m. duomenimis dirbo iki 20 tūkst. asmenų; 2) vidutinių sektorių grupei buvo priskirti tie sektoriai, kuriuose 2005 m. duomenimis dirbo 20-40 tūkst. asmenų; 3) didelių sektorių grupei buvo priskirti tie sektoriai, kuriuose 2005 m. duomenimis dirbo daugiau nei 40 tūkst. asmenų.

Atsižvelgiant į sektoriaus dydį, iš kiekvienos atskiros (sektoriaus) grupės sąrašo į potencialių projektų vykdytojų sąrašą PMĮ buvo įtrauktos tokiu būdu: 1) mažo sektoriaus atveju buvo įtrauktos 2 pirmąsias grupės sąrašo pozicijas užimančios įstaigos; 2) vidutinio sektoriaus atveju – 3 pirmąsias grupės sąrašo pozicijas užimančios įstaigos; 3) didelio sektoriaus atveju – 4 pirmąsias sąrašo pozicijas užimančios įstaigos.

Sudarant potencialių projektų vykdytojų sąrašą išimtis buvo pritaikyta toms PMĮ, kurios nepateko į aukščiau nurodytą grupės

įstaigų skaičių, tačiau jų reitingavimo įvertinimas buvo toks pats, kaip paskutiniosios į prioritetinio sektoriaus įstaigų sąrašą patekusios įstaigos arba jos ir grupės sąraše pirmosios įstaigos įvertinimas skyrėsi ne daugiau 10 balų (žr. 6 priedą).

4.1.5 lentelė. Potencialių projektų vykdytojų sąrašas (tęsinys)

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas
30.	Mažeikių politechnikos mokykla
31.	Tauragės profesinio rengimo centras
32.	Viešoji įstaiga Telšių regioninis profesinio mokymo centras
33.	Visagino technologijos ir verslo profesinio mokymo centras

Šaltinis: sudaryta autorių

Dar keturios PMĮ į sąrašą buvo įtrauktos (žr. 4.1.5 lentelę) todėl, kad Lietuvos 2007–2013 metų Europos sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje (konvergencijos tikslui įgyvendinti) yra įvardintas ilgalaikis Lietuvos regionų išsivystymo netolygumų mažinimo poreikis, kuris turėtų būti tenkinamas naudojant 2007–2013 metų ES struktūrinę paramą. Siekiant skirtumų tarp didžiųjų miestų ir kitų regioninių centrų, tarp miesto ir kaimo mažinimo, šios strategijos įgyvendinimas remsis Lietuvos nacionalinės regionų plėtros politikos suformuluotomis veiklos kryptimis: sustiprinti penkis regioninius ekonominės plėtros centrus ir du didelį potencialą turinčius subcentrus. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje išskirti penki regioniniai centrai - Alytus, Marijampolė, Tauragė, Telšiai ir Utena su aplink juos esančiomis teritorijomis, o nuo 2007 metų – ir 2 papildomi regioniniai centrai - Mažeikiai ir Visaginas su aplink juos esančiomis teritorijomis, kurie bus plėtojami siekiant didinti šalies ekonominę ir socialinę sanglaudą ilguoju laikotarpiu. Dėl šių priežasčių į potencialių projektų vykdytojų sąrašą yra įtrauktos, vertinant įstaigų rodiklius atkritusios, profesinio mokymo įstaigos Mažeikiuose, Tauragėje, Telšiuose ir Visagine. Tuo tarpu strategijoje išskirtuose Alytaus ir Marijampolės centruose esančios profesinio mokymo įstaigos buvo įvertintos aukštais balais, todėl į potencialių projektų vykdytojų sąrašą (žr. 4.1.4 lentelę) yra įtrauktos bendra tvarka.

III. SEKTORINIŲ PRAKTINIO MOKYMO CENTRŲ KŪRIMO PROJEKTŲ IDĖJŲ PATEIKIMAS IR VERTINIMAS

Švietimo ir mokslo ministerijai 4.1.4 ir 4.1.5 lentelėse įvardintas įstaigas patvirtinus potencialiomis SPMC kūrimo projektų vykdytojomis, joms bus pasiūlyta pateikti centro kūrimo projekto idėją. Pastarosios aprašas turės būti rengiamas pildant nustatytos formos šabloną (žr. 4 priedą), kuris sąraše esančioms 33 profesinio mokymo įstaigoms bus pateiktas kartu su kvietimu dalyvauti projektų idėjų konkurse. Pastarojo vykdymas yra reikalingas tam, kad pačios PMĮ, vadovaudamosi SPMC kūrimo koncepcijos nuostatomis, pateiktų centro kūrimo viziją ir įrodytų savo pasirengimą bei gebėjimus dalyvauti SPMC tinklo kūrimo procese. Tik geriausiai įvertintos PMĮ bus įtrauktos į planuojamos parengti Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtros programos įgyvendinimo priemonių planą.

Įstaigų pateiktų projektų idėjų vertinimą organizuos Viešosios politikos ir vadybos institutas. Projektų atranką atliks Švietimo ir mokslo ministerijos paskirta atrankos komisija. Įstaigos bus vertinamos vertintojams pildant SPMC kūrimo projekto idėjos aprašymo vertinimo formą.

5.1. lentelė. SPMC kūrimo projekto idėjos aprašymo vertinimo forma

Pareiškėjo pavadinimas: Prašoma paramos suma:	Projekto pavadinimas: Projekto įgyvendinimo vieta: Projekto trukmė:		
Kriterijai	Maksima- lus balas	Skiriamas balas	Nuoroda į idėjos aprašymo formą
1. Projekto svarbumas (aktualumas)	45		
1.1. Projekto poreikio pagrindimas: konkretus, logiškas, paremtas aiškiai aprašyta problema, pagrįstas sektoriaus darbdavių poreikių tyrimais bei (jei įmanoma) statistika	20		5 skyrius
Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:			
1.2. Veiklos atitikimas tikslinių grupių poreikiams, projekto poveikis tikslinėms grupėms	10		7 skyrius
Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:			
1.3. Projekto pridėtinė vertė (nauda) ir įtaka šalies švietimo sistemai	15		8 skyrius
Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:			
2. Projekto rezultatai ir pasekmės	25		
2.1. Aiškūs ir išmatuojami projekto rezultatai	5		10 skyrius
Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:			
2.2. Rezultatų (situacijos pokyčių) atitikimas poreikiui	10		7 skyrius
Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:			
2.3. Atitikimas sektorinių praktinio mokymo centrų kūrimo koncepcijai	10		6 skyrius
Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:			

3. Projekto metodika	10		
3.1. Projekto įgyvendinimo plano optimalumas	5		
<i>Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:</i>			
3.2. Projekto struktūros aiškumas ir nuoseklumas	5		5, 6, 7, 8 skyriai
<i>Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:</i>			
4. Projekto finansiniai ir veiklos vykdymo pajėgumai	10		
4.1. Pareiškėjo ir partnerių vaidmuo įgyvendinant numatytas veiklas	5		10 skyrius
<i>Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:</i>			
4.2 Pareiškėjo ir partnerių pasirengimas įgyvendinti projektą	5		9 skyrius
<i>Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:</i>			
5. Projekto biudžeto ir išlaidų efektyvumas	10		
5.1 Aiškumas ir detalumas	5		10 skyrius
<i>Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:</i>			
5.2 Išlaidų pagrįstumas ir realumas	5		10 skyrius
<i>Vertintojo komentarai, pasiūlymai ir skiriamų balų pagrindimas:</i>			
Maksimalus balas	100		
Vertintojo rekomendacija ir išvados			

Šaltinis: sudaryta autorių

1 PRIEDAS. PROFESINIŲ MOKYMO PASLAUGŲ PAKLAUSOS TYRIMŲ APŽVALGA

1.1. Profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimai užsienio šalyse

1.1.1 Airija⁵⁶

Airijoje profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimus atlieka Mokymo ir užimtumo tarnyba bei Ekonominių ir socialinių tyrimų institutas. Jų tikslas yra pateikti rekomendacijas sprendimų priėmėjams, kokių priemonių reikėtų imtis, kad darbuotojų pasiūla darbo rinkoje ateityje atitiktų paklausą. Prognozės pateikiamos nacionaliniu lygiu 8 artimiausiems metams.

Pagrindinis kintamasis, kurį siekiama įvertinti, yra kiek atskirų profesijų grupių užimtųjų prognozuojamais metais dirbs šalyje. Analizę sudaro 3 etapai:

1. prognozuojamas bendras metinis užimtumo lygis atskiruose sektoriuose (taikomas vidutinio laikotarpio makroekonominis modelis);
2. prognozuojama, kokią dalį užimtųjų tais pačiais metais sektoriuose sudarys atskirų profesijų grupių darbuotojai. Remiamasi 20 metų duomenimis apie sektorių struktūrą pagal profesijų grupes ir jų vertinimu. Labiausiai tikėtini pokyčiai apskaičiuojami naudojant statistinius metodus: geometrinę ekstrapoliaciją, linijinę ir pusiau logaritminę regresiją ir t.t.
3. remiantis pirmo ir antro etapo rezultatais apskaičiuojama, kiek kiekvienos iš profesijų grupių darbuotojų prognozuojamais metais dirbs šalyje: prognozuojamas užimtųjų skaičius sektoriuje dauginamas iš prognozuojamos tam tikros profesijų grupės darbuotojų dalies tame sektoriuje – gaunama, kiek tos profesijų grupės žmonių dirbs sektoriuje; atskirų sektorių prognozės sudedamos ir nustatoma kiek tos profesijų grupės žmonių reikės šalyje prognozuojamais metais.

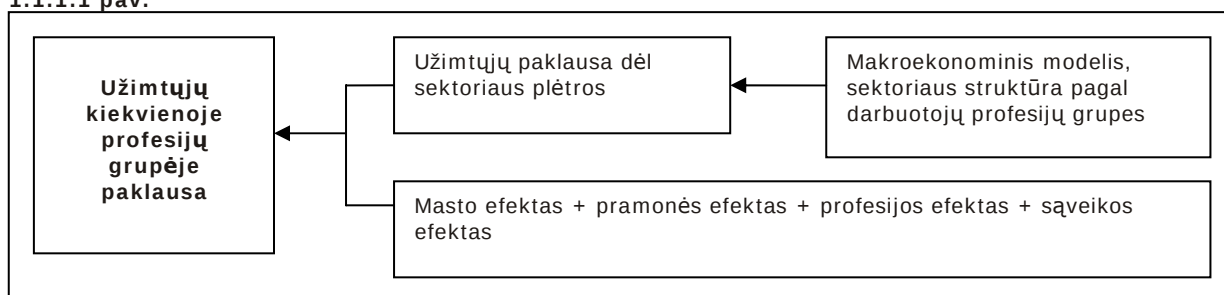
Svarbiausi duomenys yra užimtųjų sektoriuose struktūra pagal profesijų grupes. Duomenys gaunami gyventojų surašymo metu, taip pat iš Darbo jėgos tyrimų bei kas ketvirtį atliekamų Nacionalinių namų ūkių tyrimų. Interpretuojant prognozavimo metu gautus duomenis atliekama *dalies pokyčio* (angl. shift-share) analizė. Jos metu stengiamasi įvertinti, kokie veiksniai lemia atskirų profesijų grupių užimtumo lygio pokyčius. Remiantis pastarųjų 20 metų istorinių duomenų analize išskiriami 4 tipų užimtumo kaitą lemiantys veiksniai:

⁵⁶ Pagal G.Huges, „The FAS/ESRI Occupational Forecasting Model for Ireland.“ Project publication, *Forecasting Education and Training Needs in Transition Economies: Lessons from the Western European Experience*, 1999, 75-94.

1. masto efektas – pokyčius lemia bendras ekonomikos augimas ar nuosmukis. Konkrečiame sektoriuje užimtumas išauga (nusmunka) tuo pačiu mastu kaip visoje šalyje;
2. pramonės efektas – pokyčius lemia užimtųjų skaičiaus santykio pasikeitimas tarp sektorių. Sektoriuje užimtumas išauga dėl technologinių pokyčių, gamybos vystymosi, santykinų kainų pokyčio;
3. profesijos efektas – pokyčius lemia sektoriaus struktūros pagal profesijų grupes pasikeitimas. Šį pasikeitimą lemia organizaciniai pokyčiai, darbo jėgos restruktūrizavimas, kurį taip pat sąlygoja technologiniai pokyčiai;
4. sąveikos efektas – pokyčius lemia kiti, prie anksčiau išvardintų efektų nepriskiriami veiksniai.

Apibendrinant, Airijoje rengiamose užimtųjų skaičiaus pagal profesijų grupes prognozėse naudojami kintamieji pateikti žemiau esančiame 1.1.1.1 pav.

1.1.1.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Ankstesnių Airijos tyrimų vertinimas iš esmės yra pozityvus. Tačiau užimtųjų paklausos prognozių tikslumas skyrėsi priklausomai nuo profesijų imlumo kvalifikacijai: aukštos kvalifikacijos reikalaujančiose profesijų grupėse užimtųjų paklausa prognozuota ganėtinai tiksliai; žemesnės kvalifikacijos reikalaujančiose profesijų grupėse užimtųjų paklausa prognozuota žemesnė nei ši buvo iš tikrųjų. Tai visų pirma lėmė prasta šalies ekonominė padėtis kuomet prognozės buvo atliekamos.

1.1.2 Australija⁵⁷

Paklausos analizės modelis buvo sukurtas 2003 m. įmonės Access Economics. Atnaujintas 2004 m. Tyrimo užsakovas Australijos Federacijos švietimo, mokslo ir mokymo departamentas. Prognozės pateikiamos iki 2010 m. tiek nacionaliniu, tiek federaciniu lygmeniu. Jų tikslas – nustatyti valstybės finansuojamų profesinio mokymo paslaugų paklausą ir jos priklausomybę nuo mokesčio už mokslą kaitos. Profesinio mokymo paslaugų paklausa prognozuojama mokinių ir valandų⁵⁸ skaičiumi.

Profesinio mokymo paslaugų paklausa prognozuojama tokia seka:

1. Naudojant ekonometrinį modeliavimą ir rodiklius (pridėtinė vertė ir jos struktūra, infliacija, palūkanų normos, valiutos

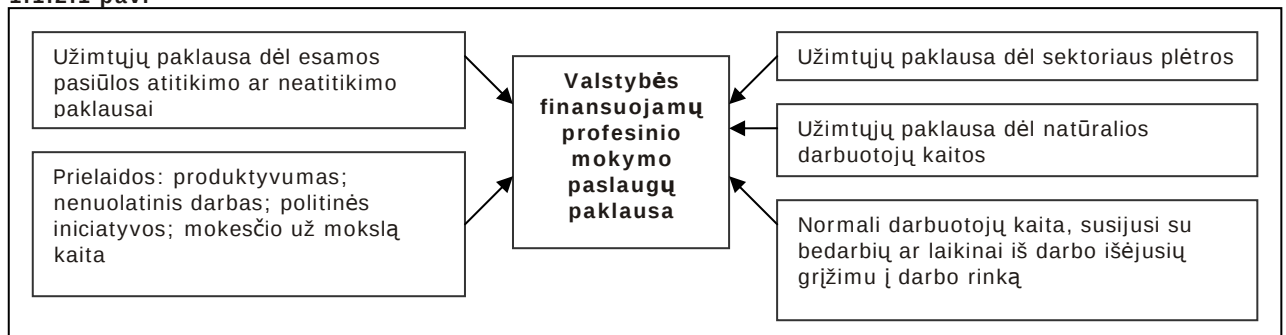
⁵⁷ Pagal Access Economics Pty Ltd., *Future Demand for Vocational Education and Training*, Commonwealth of Australia, 2004.

⁵⁸ Valandų skaičius leidžia išmatuoti mokymo apimčių kaitą (mažiau ar daugiau modulių, tenkančių vienam mokiniui; mažiau ar daugiau mokinių mokosi visą dieną arba pusę dienos).

- kurso kaita, importo-eksporto mastai, technologinė kaita) prognozuojama pagrindinių kintamųjų (vidaus vartojimas, investicijos, bendras užimtųjų skaičius) kaita;
- Užimtųjų skaičiaus kaita pagal sektorius prognozuojama remiantis esamo užimtųjų skaičiaus ir sektoriaus plėtros tendencijų analize (pvz., mažėja eksportas – mažėja ir užimtumas);
 - Remiantis istoriniais duomenimis, produktyvumo ir ekonomikos struktūros pokyčiais, atliekamas alternatyvus užimtumo augimo vertinimas, koreguojantis užimtųjų kaitos prognozę;
 - Naudojant gyventojų surašymo duomenis įvertinama kokią dalį sektoriuje sudaro kiekvienos profesijų grupės užimtieji. Remiantis tuo, užimtųjų sektoriuje prognozė yra perskaičiuojama į užimtųjų pagal profesijų grupes prognozę ir gaunamas bendras užimtųjų kaitos pagal profesijas skaičius;
 - Užimtųjų skaičiaus kaita profesijų grupėje leidžia paskaičiuoti darbuotojų, ateinančių dirbti į tam tikrą profesiją, skaičių. Jį skaičiuojant atsižvelgiama į išeinančių į pensiją skaičių bei normalią darbuotojų kaitą, susijusią su bedarbių ar laikinai iš darbo išėjusių grįžimu į darbo rinką. Naudojant surašymo duomenis (užimtieji ir išeinantieji į pensiją pagal amžių) įvertinamas vidutinis išeinančių į pensiją lygis pagal profesijas, naudojant darbo jėgos mobilumo apklausos duomenis – normalios darbuotojų kaitos lygis pagal profesijas;
 - Profesinio mokymo veikla suskirstoma pagal profesijas ir 4 veiklos grupes: naujos mokymosi vietos naujiems/esamiems darbuotojams; sugrįžtantieji (bedarbiai, nedirbantys); tęstinis mokymas.
 - Įvertinamos prielaidos: produktyvumo augimas (kylantys reikalavimai kvalifikacijai); nenuolatinio arba darbo ne visu etatu augimo tendencija (daugiau žmonių turi būti apmokyta duotam darbo vienetui); politinės iniciatyvos; mokestis už mokslą ir jo kaita.
 - Naujos mokymosi vietos palyginamos su darbuotojų, ateinančių dirbti į tam tikrą profesiją, skaičiaus prognoze; kitos 3 veiklos sritys – su užimtųjų kaitos profesijų grupėse prognoze. Tuomet nustatoma profesinio mokymo paslaugų paklausa kiekvienoje profesijų grupėje.

Apibendrinant, profesinio mokymo paslaugų paklausos prognozėje naudojami kintamieji pateikti žemiau esančiame 1.1.2.1 pav.

1.1.2.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Vertinant taikomą profesinio mokymo paslaugų paklausos prognozavimo modelį siekiama tobulinti šiuos veiksniai: pavyzdžiui, į modelį įtraukti ir aukštojo mokslo sistemą, kas leistų nuosekliau suprasti profesinio mokymo paklausą profesijų grupės

lygmenyje; giliau išnagrinėti kaip įvairios politinės iniciatyvos (pvz., mokymo programų patvirtinimas) paveikė paklausą; įvertinti tęstinio mokymo paslaugų paklausą atskirai naujiems darbuotojams ir jau dirbantiems.

1.1.3 Čekija⁵⁹

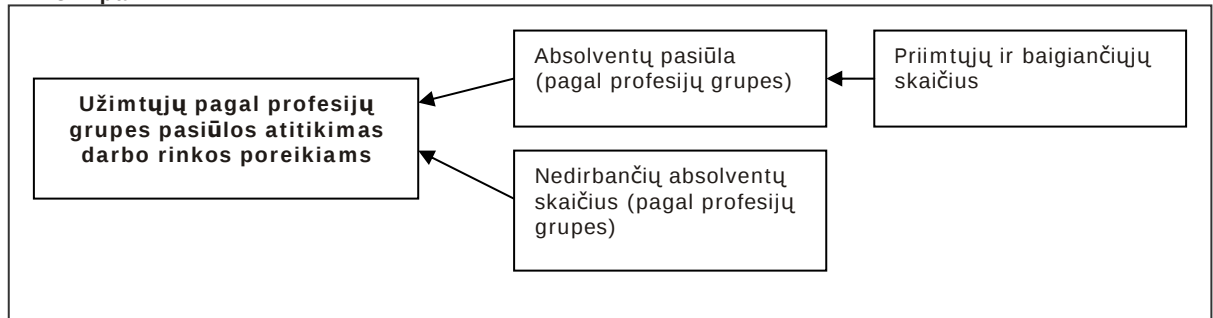
Šiuo metu Čekijoje nuolatinės darbo rinkos poreikių pagal profesijų grupes ir išsilavinimo lygį prognozės nėra atliekamos. Vykdamas PHARE (1997) ir Čekijos darbo ir socialinių reikalų ministerijos (1997) projektą „Techninė pagalba Čekijos Respublikos užimtumo ir nedarbo prognozavimo studijų metodams“, sukurti keli galimi būdai prognozuoti užimtumą ir nedarbą, naudojant turimus statistinius duomenis. Kiekvienu atveju atsižvelgiant į kurio nors vieno nepriklausomo kintamojo (pvz.: demografiniai svyravimai, nedarbo lygis, absolventų nedarbo lygis ir kt.) reikšmės pokyčius ir naudojant kiekybinius prognozavimo metodus rengiamos priklausomo kintamojo (darbo jėgos paklausos) pokyčių prognozės. Mokymo paslaugų prognozės nebuvo atliekamos (projektas koncentravosi į visuotinio užimtumo lygio tyrimą).

Čekijoje užimtųjų pagal profesijų grupes pasiūlos ir darbo rinkos poreikių atitikimui tirti šiuo metu taikomas tik vienas modelis. Jis naudojamas esamai situacijai nustatyti, o ne ateities poreikiams prognozuoti. Taigi yra skirtas švietimo biudžeto planavimui. Šiame modelyje naudojama priėmimo į mokyklas statistika ir duomenys apie nedirbančius absolventus. Priėmimo į mokyklas statistiką visos šalies mastu renka Informacijos ir švietimo institutas prie Švietimo, jaunimo ir sporto ministerijos. Šią statistiką sudaro informacija apie studentų skaičių skirtinguose švietimo lygmenyse, mokyklų tipuose ir profesijų grupėse, įskaitant priimtųjų ir baigiančiųjų skaičių. Duomenis apie užregistruotus nedirbančius absolventus pagal profesijų grupes renka ir du kartus per metus skelbia Darbo ministerija. Absolventu laikomas asmuo, niekur nedirbęs nuo mokymo įstaigos baigimo arba neturintis didesnės nei dviejų metų darbo patirties. Darbo ir Švietimo ministerijos du kartus per metus apskaičiuoja ir kiekvienoje profesijų grupėje palygina santykinius mokyklų absolventų ir registruotų nedirbančių mokyklos absolventų skaičius. Tokiu būdu apskaičiuojamas užimtųjų pagal profesijų grupes pasiūlos atitikimo darbo rinkos poreikiams indikatorius. Šiuo metu jokios prognozės remiantis šiuo indikatoriumi nėra atliekamos, tačiau lyginant keletą tokių tyrimų duomenis galima būtų stebėti užimtųjų pagal profesijų grupes paklausos tendencijas ir, galbūt, pateikti jų kaitos prognozes.

Apibendrinant, Čekijoje užimtųjų pagal profesijų grupes pasiūlos atitikimo darbo rinkos poreikiams analizėje naudojami kintamieji pateikti žemiau esančiame 1.1.3.1 pav.

⁵⁹ Pagal Münich, Daniel et al, „Country Overview of Data and Methods for Forecasting of Qualification and Training Needs of the Labour Market in the Czech Republic“ in *Forecasting Education and Training Needs in Transition Economies: Lessons from the Western European Experience*, 1999, 113-138.

1.1.3.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Čekijoje nuolatinės darbo rinkos poreikių pagal profesijų grupes ir išsilavinimo lygį prognozės nėra atliekamos dėl kelių priežasčių: nestabilios pereinamojo laikotarpio ekonomikos; netikrumo dėl ateities reformų švietimo sistemoje; santykinai trumpų prieinamos statistikos laiko eilučių.

1.1.4 Lenkija⁶⁰

Lenkijoje kol kas nėra formalios visuotinai priimtose mokymo poreikių prognozavimo metodologijos. Siekiant prognozuoti užimtųjų pagal profesijų grupes paklausą šalyje taikomi bandomieji modeliai, naudojantys ir kiekybinius, ir kokybinius duomenis.

Vienas naujausių bandomųjų mokymo prognozavimo modelių, naudotas „Tyrimų komiteto – Lenkija XXI a.“ studijoje, remiasi lyginamąja ekstrapoliacija⁶¹. Tyrėjai analizavo ES šalių užimtumo lygio ir darbo jėgos struktūros pokyčius 1984-1993 metais. Remdamiesi šia analize jie apskaičiavo užimtumo lygio augimo koeficientus pagal ūkio šakas ir profesijų grupes, lyginant su bendrojo užimtumo lygio augimu. Šiuos koeficientus autoriai pritaikė prognozuodami užimtumo lygio augimą pagal ūkio šakas ir profesijų grupes Lenkijoje, laikotarpiui iki 2010 metų. Tokia metodika vertinama kontraversiškai ir susilaukia daug kritikos.

Mokymo poreikiams trumpuoju laikotarpiu prognozuoti kuriami nauji modeliai. Sėkmingiausias iš jų – Profesijų trūkumo ir pertekliaus stebėsenos modelis, naudojamas profesinio mokymo paslaugų turiniui ir kokybei pritaikyti prie besikeičiančių ekonomikos ir darbo rinkos poreikių. Modelyje naudojami šie informacijos šaltiniai:

- darbo ieškančiųjų, darbą siūlančiųjų ir absolventų stebėseną (pagal profesijų grupes);
- darbo rinkos poreikių stebėseną (arba apklausa) pagal ūkio šakas ir profesijų grupes;
- informacijos apie darbo ieškančiųjų ir jų siūlančiųjų privačiose įdarbinimo agentūrose analizę;

⁶⁰ Pagal Kabaj, Mieczysław, „Country Overview of Data and Methods for Forecasting of Qualification and Training Needs of the Labour Market in Poland” in *Forecasting Education and Training Needs in Transition Economies: Lessons from the Western European Experience*, 1999, 153-166.

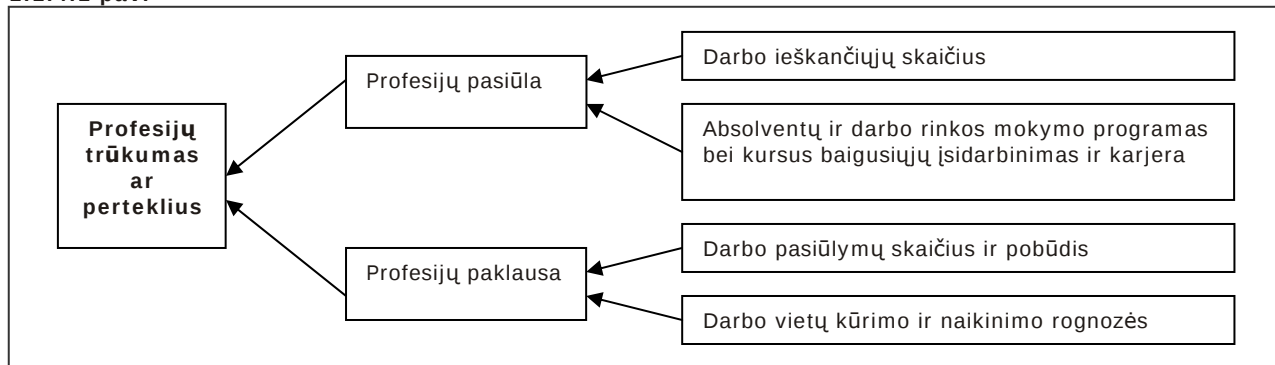
⁶¹ Ekstrapoliacija – pažintinė operacija, kurios metu vienos reiškinių dalies tyrimo išvados perkeliama, taikoma kitai reiškinių daliai paaiškinti.

- absolventų (pagal mokymo įstaigas), mokymo kursus ir darbo rinkos mokymo programas baigusių asmenų įsidarbinimo bei karjeros stebėseną;
- duomenys apie prognozuojamų kurti ir naikinti darbo vietų įmonėse skaičių vietiniu ir regioniniu lygmenimis, gaunami kasmet atliekant vietinių įmonių apklausą.

Dauguma šios informacijos gaunama iš kai kurių Viešosios įdarbinimo tarnybos ir mokymo įstaigų. Šiame modelyje taip pat pasitelkiama informavimo ir konsultavimo centrų bei tyrimų institutų ir centrų informacija ir atliekamos darbo skelbimų periodinėje spaudoje turinio analizės duomenys. Profesijų trūkumo ir pertekliaus pilotinis stebėsenos modelis buvo taikomas keturiose vietinėse ir dviejose regioninėse darbo rinkose. Stebėsenos modelio rezultatai buvo sėkmingi ir tikimasi, kad Darbo ir socialinės politikos ministerija artimiausiu laiku rekomenduos taikyti šį metodą visose šalies Viešosiose įdarbinimo tarnybose.

Apibendrinant, svarbiausi kintamieji, naudojami Lenkijos profesijų trūkumo ir pertekliaus stebėsenos modelyje, pavaizduoti 1.1.4.1 pav.

1.1.4.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

1.1.5 Olandija⁶²

Darbuotojų poreikio darbo rinkoje prognozes Olandijoje atlieka Švietimo ir darbo rinkos tyrimų centras. Darbo rinkos poreikių tyrimuose remiamasi prielaida, kad esant tobulai informacijai darbuotojų paklausa ir pasiūla darbo rinkoje susiderina savaime. Todėl atliekant prognozes darbo rinkos dalyviams (tiek darbuotojams, tiek darbdaviams) siekiama suteikti informaciją apie darbo jėgos poreikius ateityje. Švietimo ir darbo rinkos tyrimų centras paprastai pateikia vidutinio laikotarpio (5 metų) prognozes nacionaliniu lygmeniu. Jos atnaujinamos kas dvejus metus.

Pagrindinis klausimas, į kurį stengiamasi atsakyti prognozuojant darbo rinkos poreikius Olandijoje, yra: kiek laisvų darbo vietų pagal profesijų grupes ir pagal išsilavinimą bus prognozuojamu laikotarpiu.

Darbo jėgos poreikį lemiantys kintamieji skiriami į tris grupes:

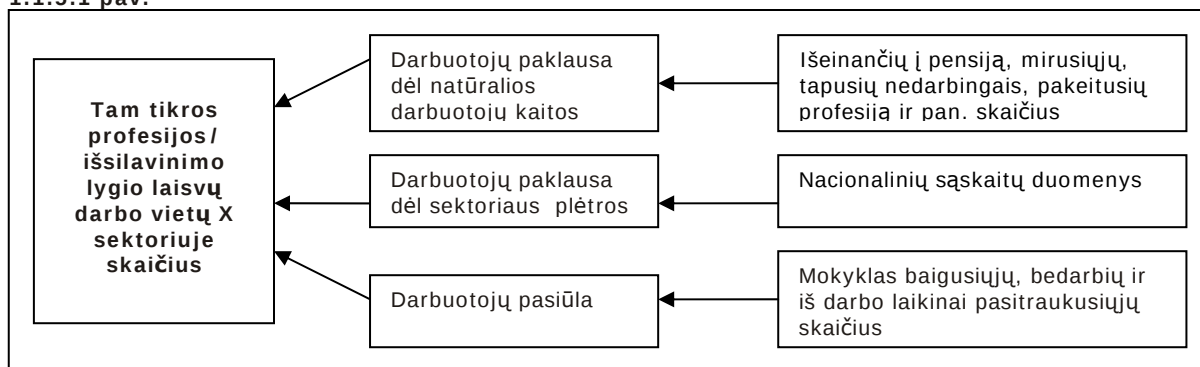
⁶² Andries de Grip, „Country Report on Labour Market Forecasting in the Netherlands.“ Project publication, *Forecasting Education and Training Needs in Transition Economies: Lessons from the Western European Experience*, 1999, 43-53.

1. *Paklausą dėl plėtros*, kurią sudaro tam tikros profesijų grupės ar tam tikro išsilavinimo darbuotojų užimtumo lygio pokyčiai. Užimtumo lygio kaita pirmiausia prognozuojama ūkio sektorių lygmeniu (prognozes remiantis nacionalinių sąskaitų duomenimis pateikia Nyderlandų ekonominės politikos analizės biuras, metodai nepateikiami). Kadangi atskirų profesijų grupių darbuotojų poreikis sektoriuose auga nevienodai, prognozės ekonominiuose sektoriuose transformuojamos į prognozes pagal profesijų grupes, o po to ir pagal išsilavinimo lygį. Vertinant darbo vietų paklausą dėl plėtros pagrindiniai naudojami duomenys yra ekonominio sektoriaus struktūra pagal profesijų grupes, vertinant tam tikro išsilavinimo darbuotojų paklausą – ekonominio sektoriaus struktūra pagal darbuotojų išsilavinimą.
2. *Paklausą dėl kaitos*, kurią lemia esamų darbuotojų išėjimas į pensiją, neįgalumo įgijimas, profesijos pakeitimas. Paklausai dėl kaitos įvertinti pagrindiniai naudojami duomenys yra tam tikros profesijų grupės ar tam tikro išsilavinimo darbuotojų grupės struktūra pagal amžių ir lytį.
3. *Pasiūlą*, kurią sudaro mokyklas baigusiujų, bedarbių ir iš darbo laikinai pasitraukusiųjų, bet į darbo rinką grįžtančių, skaičius.

Prognozuojant daugiausia naudojami kiekybiniai duomenys. Dauguma jų gaunama iš Nyderlandų statistikos departamento atliekamo Olandų darbo jėgos tyrimo. Taip pat naudojamos Nyderlandų ekonominės politikos analizės biuro pateikiamomis užimtumo sektorių lygmeniu prognozėmis. Kiekybiniai metodai taikomi kiekybinės analizės išvadoms patikslinti tik tuomet, kai gauti rezultatai yra itin išskirtiniai arba kai rodo intuityviai neįtikimą sektoriaus raidą, arba kai žinoma informacija apie veiksnius, kurie ateityje neišvengiamai pakeis sektoriaus vystimąsi, pavyzdžiui, tam tikros planuojamos politinės iniciatyvos.

Apibendrinant, Olandijoje rengiamose užimtųjų skaičiaus pagal profesijų grupes, išsilavinimo lygį prognozėse naudojami kintamieji pateikti žemiau esančiame 1.1.5.1 pav.

1.1.5.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Darbo rinkos prognozių vertinimai atliekami reguliariai. Švietimo ir darbo rinkos tyrimų centro atliekamas darbuotojų poreikio darbo rinkoje prognozės bendrai vertinamos kaip kokybiškos ir ganėtinai tikslios. Tačiau vertinime taip pat pažymima, kad darbuotojų paklausos dėl sektoriaus plėtros prognozės tikslumas sumažėjo arba bent nepagerėjo. Vertintojų manymu, tai galėjo lemti pasikeitimai ekonominių veiklų klasifikacijoje ir (ar) profesijų

grupių skaičiaus padidėjimas, palyginti su ankstesnėmis prognozėmis.

1.1.6 Prancūzija⁶³

Nuo 1962-ųjų iki 9 dešimtmečio darbo rinkos paklausai prognozuoti nacionaliniu lygmeniu Prancūzija naudojo tik kiekybiniais metodais grįstą makroekonominę užimtumo ir mokymo prognozavimo metodiką. Šiuo metu taikomas prognozavimo požiūris siekia nustatyti ryšius tarp užimtųjų struktūros ir mokymo sistemos, iš dalies autonominių, bet taip pat tarpusavyje susijusių procesų, bei derinti kiekybinius ir kokybinius metodus. Ekonominio prognozavimo instituto rengiamos nacionalinio lygmens prognozės remiasi 10 metų duomenimis ir rengiamos 10 metų laikotarpiui. Jos skirtos Švietimo ministerijai planuojant mokymo paslaugų pasiūlą. Rengiamos ir atskirų sektorių ar regioninio lygmens prognozės, kurios: (1) remiasi kokybiniais metodais (interviu); (2) daromos trumpesniai 2-3 m. laikotarpiui.

Nacionalinio lygmens užimtųjų paklausos prognozei naudojama užimtųjų statistika (darbo vietų skaičius pagal profesijų grupes, išsilavinimą, gauto diplomo tipą, specialybę). Prognozės daromos remiantis trimis modeliais. Prognozuojant užimtųjų paklausą atskiruose sektoriuose naudojamas makroekonominis DIVA modelis. Prognozės rengiamos šia seka:

1. Remiantis importo-eksporto kiekybiniais įvertinimais pateikiamos pridėtinės vertės augimo prognozės (tarptautinis makroekonominis lygmuo);
2. Remiantis šia prognoze bei ekonominėmis hipotezėmis prognozuojama šalies eksporto paklausa pagal ekonomines veiklas (Prancūzijos makroekonominis lygmuo);
3. Kiekvienoje ekonominėje veikloje prognozuojamas pagamintos produkcijos ir importo balansas. Prognozės atliekamos ekspertams nustatant atskirų veiklų augimo ar mažėjimo tendencijas ir priskiriant joms atitinkamus koeficientus;
4. Galiausiai remiantis ankstesnių etapų rezultatais prognozuojama užimtųjų paklausa pagal atskirus sektorius;
5. Ekspertai tikrina scenarijus ir atlieka prielaidų, kuriomis daromi šie scenarijai, korekcijas.

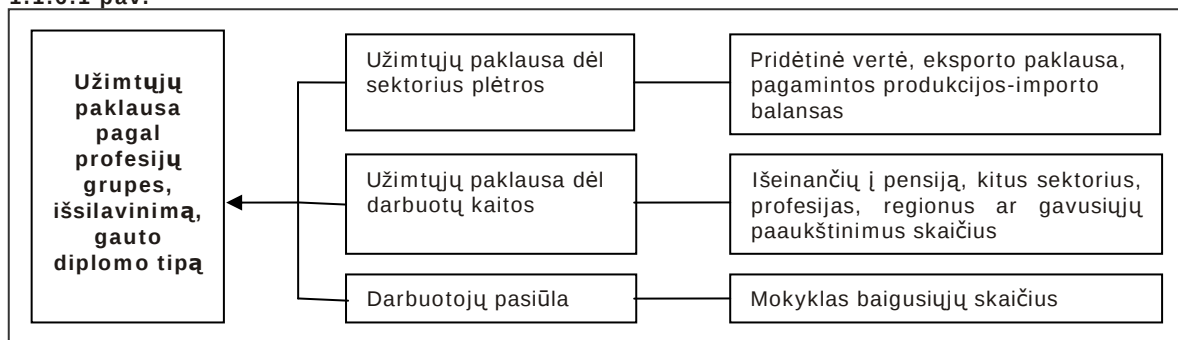
Prognozuojant užimtųjų paklausą pagal atskiras profesijų grupes naudojamas CALIFE modelis, kuris susieja 36 ekonomines veiklas su 18 profesijų grupių. Prognozė remiasi užimtųjų skaičiaus pagal sektorius prognoze. Prognozėje naudojami ekonometriniai metodai, kurie papildomi ekspertų atliekamais atskirų sektorių vertinimais.

Tuo tarpu GESPER modelis, remdamasis apklausų duomenimis, įvertina darbuotojų kaitą (išėjusių į pensiją, kitus sektorius, profesijas, regionus ar gavusių paaukštinimus skaičių, mokyklas baigusiujų skaičių) ir tikslina darbuotojų poreikio pagal profesijų grupes prognozes.

⁶³ Pagal Giffard A. et al., „Forecasting Methodology for Qualification and Training Needs in France“, Project publication, *Forecasting Education and Training Needs in Transition Economies: Lessons from the Western European Experience*, 1999, 55-74.

Apibendrinant, užimtųjų skaičiaus pagal profesijų grupes, išsilavinimą, gauto diplomo tipą kaitos prognozėje naudojami kintamieji pateikti žemiau esančiame 1.1.6.1 pav.

1.1.6.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Siekiant didesnio prognozių patikimumo taikomas toks požiūris: siekiama pateikti kelis pasirinkimus, tuomet analizuoti naują informaciją ir, galiausiai, – pasirinkti geriausią scenarijų. Vien tik matematinis/mechaninis prognozavimas vertinamas neigiamai dėl jam būdingų techninių problemų (pvz., daroma neteisinga prielaida, kad individai visuomet liks dirbti darbo vietoje, kuriai buvo parengti ir nemigruos sektoriaus viduje ar tarp sektorių) bei netikrumo vykstant ekonominiams, socialiniams, technologiniams ir organizaciniais pokyčiams. Reikalavimas, kad švietimo pasiūla tiksliai atitiktų įmonių poreikius, taip pat vertinamas prieštaringai, nes: (1) trumpuoju laikotarpiu įmonių poreikius sunku išmatuoti; (2) ilguoju laikotarpiu šie poreikiai nuolat kinta ir jų neįmanoma atitikti. Pagrindinė idėja yra suteikti asmenims kokybišką bendrą pirminę kvalifikaciją, kurią dirbdami ir naudodamiesi tęstinio mokymo paslaugomis jie galėtų pritaikyti besikeičiantiems įmonės poreikiams.

1.1.7 Slovėnija⁶⁴

Slovėnijoje mokymo poreikį sistemiskai fiksuoja tik Slovėnijos darbo birža, vykdydama kasmetinius įdarbinimo plano tyrimus. Regioniniu mastu metodologiškai reikšmingus mokymo poreikių tyrimus atlieka Maribore įsikūręs Žmogiškųjų išteklių plėtros fondas. Poreikių tyrimai naudojami švietimo politikos priemonėms planuoti ir naujoms mokymo programoms kurti.

Darbo biržos įdarbinimo plano tyrimai:

1. Visos šalies įmonės, kuriose dirba bent trys darbuotojai ir socialinės kompanijos ar organizacijos, kuriose dirba ne mažiau kaip 10 darbuotojų kasmet pildo paruoštus klausimynus.
2. Klausimynų pagrindu sukurta kasmet atnaujinama duomenų bazė, kurią sudaro duomenys apie: darbuotojų skaičių ankstesniais ir (planuojamą) artimiausiais metais, pagal išsilavinimo lygį (naudojant šalies kodavimo sistemą); planuojamą darbuotojų išėjimą į pensiją; darbą pagal kontraktus ir viršvalandžius; planuojamus priimti darbuotojus ir stažuotojus pagal profesines kvalifikacijas (naudojant šalies

⁶⁴ Pagal Luzar, Duzanka and Suzana Gerzina, „Initial Short Report on Methods, Used for Forecasting Training Needs on the Regional / Local Level in Slovenia“ in *Forecasting Education and Training Needs in Transition Economies: Lessons from the Western European Experience*, 1999, 139-152.

kodavimo sistema); dirbančius asmenis su negalia; specifinę profesinę kvalifikaciją turinčių darbuotojų trūkumą; atleistų iš darbo darbuotojų skaičių ir šios problemos sprendimo būdus.

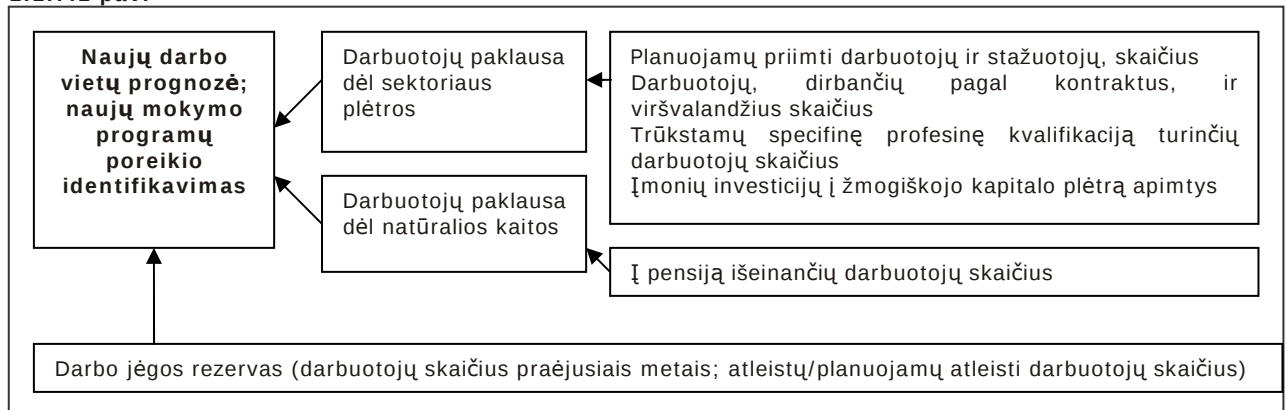
3. Naudojantis surinkta statistine informacija artimiausiems metams prognozuojamas darbo ir stažuotės vietų skaičius pagal profesinę kvalifikaciją ir įgytą formalų išsilavinimą.

Žmogiškųjų išteklių plėtros fondo atliekami mokymo poreikių tyrimai Podravje regione:

1. Anketavimo ir interviu būdu iš daugiau kaip 6000 didesnių nei 2 darbuotojus turinčių įstaigų ir įmonių surenkama informacija apie darbuotojų žinias ir įgūdžius, reikalingus skirtingoms kompanijoms; kompanijų investicijos į žmogiškųjų išteklių plėtrą; žmogiškųjų išteklių strategijas bei planuojamą laisvų darbo vietų skaičių.
2. Kiekybinė informacija, gauta anketavimo metu, sisteminama statistinių kompiuterinių programų pagalba ir kokybinė informacija, gauta tiek anketavimo, tiek interviu metu, analizuojama pagal ekonominės veiklos rūšis tiek viso regiono, tiek skirtingų jo vietovių mastu.
3. Nustatomi atotrūkiai tarp reikiamų ir turimų žinių ir įgūdžių įmonėse ir įstaigose, mokymo programų pasiūlos trūkumai, įmonių ateities strategijos, įmonių įdarbinimo planai, vietinių darbdavių darbuotojų poreikiai ir pateikiamos rekomendacijos dėl Regiono plėtros kryptių.
4. Rezultatai: naujų darbo vietų prognozė pagal profesijų grupes ir išsilavinimo lygmenis artimiausiems metams; specifinių darbo rinkos poreikių skirtinguose regiono ūkio sektoriuose prognozė; naujų mokymo programų ir kitų projektų žmogiškųjų išteklių srityje kūrimas. Prognozės pateikiamos artimiausiems 1-5 metams.

Apibendrinant, svarbiausi kintamieji, naudojami Slovėnijos naujų darbo vietų ir mokymosi programų poreikio prognozėse, pavaizduoti 1.1.7.1 pav.

1.1.7.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Slovėnijoje atliekamų darbo rinkos poreikių prognozių vertinimas nustatė, kad šios tinkamai nepanaudoja prieinamos statistinės ir kitos informacijos. Siekiant ištaisyti šį trūkumą šalyje bandoma patobulinti prognozavimo metodologiją regioniniame lygmenyje. Metodologija tobulinama sekant Prancūzijoje regioniniame lygmenyje atliekamų prognozių pavyzdžiu. Tikima, kad bus rastas būdas kaip suderinti skirtingų institucijų surinktus duomenis.

1.1.8 Suomija⁶⁵

Suomijoje darbo rinkos prognozes rengia Nacionalinė švietimo taryba. Prognozavimo metodologija buvo rengiama 1995-1999 m. Projektas buvo remiamas Švietimo ministerijos ir Europos socialinio fondo. Prognozės rengiamos nacionaliniu mastu vidutiniam (artimiausiems 5 metams) ir ilgajam laikotarpiui (artimiausiems 10 metų). Parengtos prognozės yra naudojamos kaip vienas iš sprendimų priėmimo įrankių, planuojant pirminio profesinio mokymo paklausą ir numatant, kiek jaunuolių priimti į konkrečias profesinio mokymo programas.

Suomijoje prognozės rengiamos dviem etapais. Pirmajame etape pateikiamos prognozės pagal tris scenarijus: spartus ūkio augimas, vidutiniškas augimas ir lėtas augimas (stagnacija). Šie scenarijai rengiami naudojant ekonometrinius metodus ir šiuos 1970-1995 m. duomenis: statistinius duomenis, atspindinčius ūkio ir darbo rinkos kaitą (sukurta pridėtinė vertė, produktyvumo, užimtųjų skaičiaus kaita) bei gyventojų surašymo duomenis (gyventojų užimtumas, išsilavinimas, profesijų grupė, sektorius, kuriame dirbama). Kiekvienas iš scenarijų rengiamas tokia seka:

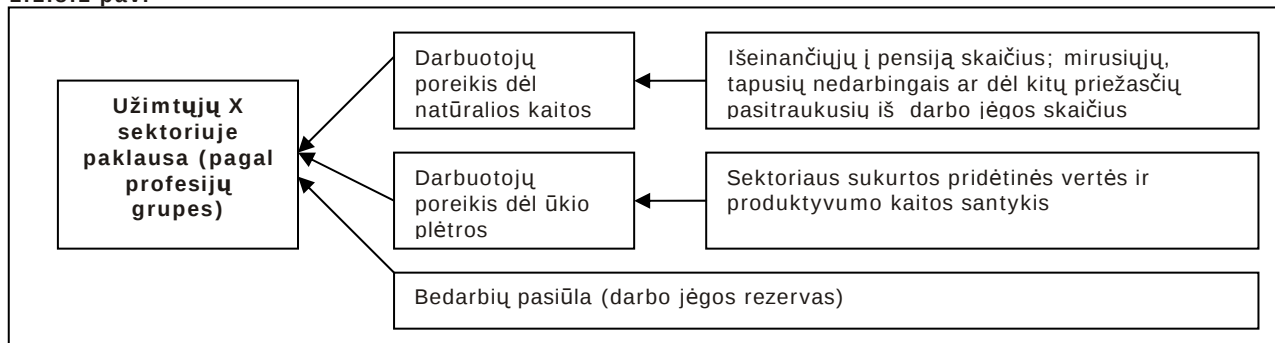
1. Remiantis minėtais trim scenarijais parengiamos BVP prognozės;
2. Tada BVP augimo prognozės išskaidomos į prognozuojamą sukurtos pridėtinės vertės pokytį kiekviename iš sektorių atitinkamu laikotarpiu;
3. Pateikiamos produktyvumo augimo atskirame ūkio sektoriuje prognozės;
4. Kadangi sukurta pridėtinė vertė = produktyvumas x užimtųjų skaičius, tai pirmųjų dviejų kintamųjų prognozės leidžia pateikti užimtųjų skaičiaus kiekviename sektoriuje pokyčio prognozes;
5. Prie užimtųjų pokyčio prognozės (pagal sektorius) pridedamas skaičiai, parodantys, kiek darbuotojų reikės papildomai dėl natūralios užimtųjų kaitos (išėjimo į pensiją, ankstyvos mirties ir pan.) bei koks yra darbo jėgos rezervas (bedarbių skaičius);
6. Prognozuojama užimtųjų skaičiaus kaita išskaidoma pagal profesijų grupes, t.y. nustatoma, kiek iš visų naujų darbuotojų reikės konkrečios profesijų grupės atstovų.

Antrajame etape vertinami gauti rezultatai. Iš pradžių tyrimą atlikę ekspertai įvertina, kuris iš trijų scenarijų yra labiausiai tikėtinas ir kokie išoriniai šokai galėtų pakeisti prognozuojamas kaitos tendencijas. Tada suburiama išorinių ekspertų grupė, kurią sudaro darbdavių švietimo sistemos, profsajungų ir kitų suinteresuotų pusių atstovai. Ši grupė dar kartą peržiūri ir pakoreguoja pirmajame etape gautus rezultatus.

Apibendrinant, užimtųjų skaičiaus konkrečiame sektoriuje paklausos prognozėse naudojami kintamieji pateikti žemiau esančiame 1.1.8.1 pav.

⁶⁵ Pagal National Board of Education, „Demand for Educated Labour in Finland by the Year 2010 and the Dimensioning of Education and Training“, Helsinki, Finland, 2000.

1.1.8.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Nacionalinė švietimo taryba siekia toliau tobulinti užimtųjų skaičiaus konkrečiame sektoriuje paklausos prognozavimo metodą: pavyzdžiui, siekiama koreguoti sektorių ir profesijų grupių klasifikacijas; prognozavimo modelyje atsižvelgti į darbuotojų judėjimą tarp profesijų grupių; tobulinti skaičiavimo modelio techninį įgyvendinimą ir jo pritaikymą darbo rinkos poreikiams regioniniame lygmenyje prognozuoti; stiprinti ryšius tarp kiekybinio ir kokybinio paklausos prognozavimo.

1.1.9 Švedija⁶⁶

Švedijoje darbo rinkos poreikių prognozes rengia Švedijos statistikos tarnyba ir Nacionalinė darbo rinkos administracija, o taip pat kelios kitos institucijos, kurioms ši funkcija nėra priskirta įstatymais. Prognozės naudojamos švietimo ir kitų viešosios politikos priemonių planavimui, o taip pat rinkos dalyvių informavimui apie darbo rinkos situaciją ir tendencijas. Dauguma prognozių atliekama nacionaliniu mastu trumpam (artimiausiems 1-3 m.), vidutiniam (3-9 m.) ar ilgam laikotarpiui (10-20 m.) ir yra nuolat atnaujinamos.

Švedijos statistikos tarnyba ilgalaikes prognozes (artimiausiems 20 metų) rengia nuo 1972 metų, vidutinio laikotarpio prognozes (8 metams) – nuo 1999 metų, o trumpo laikotarpio prognozes – nuo 1959 metų. Visos paklausos prognozės atliekamos pagal švietimo programų grupes ir dažniausiai remiasi kiekybiniais metodais.

Ilgalaikės paklausos prognozės yra rengiamos keliais etapais, kurie pateikiami 1.1.9.1 lentelėje.

⁶⁶ Pagal Lindskog, Magnus, „Forecasting and responding to qualification needs in Sweden“, Contribution from the project „Qualification Needs in OECD Countries – Identification, Analysis and Interpretation“, September, 2003.

1.1.9.1 lentelė.

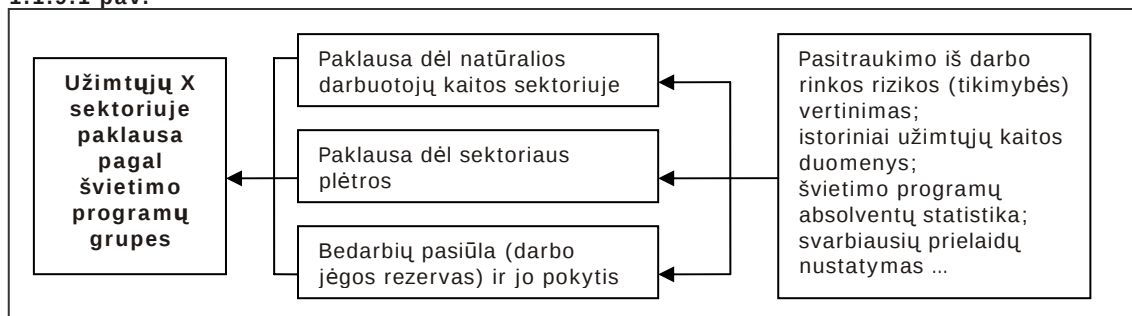
Nr.	Žingsnis	Žingsnio aprašymas
1.	Gyventojų ir darbo jėgos apklausos	Prognozuojamas bendras užimtųjų skaičius 20 metų į priekį. Ši prognozė remiasi gyventojų skaičiaus prognoze (kuri paremta prielaidomis apie gimstamumo, migracijos ir vidutinės gyvenimo trukmės lygį) ir darbo jėgos užimtumo lygio prognoze (kuri paremta prielaidomis apie užimtumo ir nedarbo lygį).
2.	Ekonomikos plėtros prognozės	Atliekamos ekonomikos plėtros prognozės 20 metų pagal ekonometrinius modelius privačiam ir viešajam sektoriui. Atsižvelgiama į demografinius ir užimtųjų skaičiaus pokyčius.
3.	Užimtųjų skaičiaus pagal 40 ūkio sektorių prognozės	Užimtumo prognozės pagal ūkio sektorius 20 metų pagal skaičiavimus 1 ir 2 žingsniuose.
4.	Išsilavinimo struktūros pagal ūkio sektorius prielaidų nustatymas	Prielaidos dėl 100 švietimo programų grupių išsidėstymo pagal 40 ūkio sektorių. Remiamasi istoriniais duomenimis, daromos prielaidos dėl ūkio sektorių struktūrinių pokyčių. Išsilavinimo struktūrai pagal sektorius prognozuojamos 2 alternatyvos: alternatyva A, kuriai būdingas aukštas nedarbo lygis ir aukštesni nei būtina darbdavių reikalavimai užimtųjų išsilavinimui bei alternatyva B, kuriai būdinga kur kas mažesnė laisvos darbo jėgos pasiūla.
5.	Darbo jėgos paklausos pagal švietimo programų grupes nustatymas	Modelis pateikia prognozę apie darbo rinkos paklausą maždaug 50 švietimo programų grupių artimiausiems 20 metų.

Šaltinis: sudaryta autorių

Vidutinės trukmės paklausos prognozėse prognozuojamas užimtųjų skaičius pagal 42 ūkio sektorius ir 94 švietimo programų grupes (tačiau rezultatai skelbiami pagal žymiai mažesnę grupių skaičių), atsižvelgiant į natūralią darbuotojų kaitą ir istorinį užimtųjų skaičiaus atskiruose ūkio sektoriuose ir švietimo programų grupėse pokytį. Užimtųjų pokyčiai nustatomi stebint istorinius duomenis. Tuo tarpu natūralios darbuotojų kaitos skaičiavimai remiasi atskirų darbo jėgos grupių rizikos (ar tikimybės) pasitraukti iš darbo rinkos vertinimu, tai yra atsižvelgiama į sektorių, asmenų amžių, lytį ir įgyto išsilavinimo lygmenį. Prognozėse, vertinant užimtųjų pasiūlos ir paklausos balansą, taip pat atsižvelgiama į darbo jėgos rezervą – pateikiami nedarbingų asmenų pagal švietimo programų grupes skaičiavimai ir prognozės. Svarbiausios prognozės prielaidos yra šios: darbo jėgos pasiskirstymas tarp švietimo programų grupių kiekviename sektoriuje nekinta; darbuotojų judėjimas iš darbo rinkos į nedarbą vyksta tik dėl natūralios darbuotojų kaitos (išėjimo į pensiją).

Švedijos statistikos tarnybos rengiamose vidutinės trukmės prognozėse naudojami kintamieji apibendrinami 1.1.9.1 pav.

1.1.9.1 pav.

Šaltinis: sudaryta autorių

Trumpalaikės paklausos prognozės remiamasi reprezentatyvia darbdavių apklausa. Darbdavių prašoma įvertinti dabartinę

darbuotojų pasiūlą (gera / subalansuota / trūkumas) ir pateikti prognozę koks bus darbuotojų poreikis 1 ir 3 metų perspektyvoje (didės / nesikeis / mažės).

Nacionalinė darbo rinkos administracija tiria darbo rinkos poreikius ne pagal švietimo programų grupes (švedišką ISCED atitikmenį), bet pagal profesijų grupes (švedišką ISCO atitikmenį). Rengiamos ilgalaikės ir trumpalaikės prognozės.

Ilgalaikės paklausos prognozės (artimiausiems 12-13 metų) atliekamos nereguliariai, siekiant nustatyti darbo jėgos paklausą atskiriems sektoriams ir (ar) profesijoms (2002 – 2003 m. atlikti tyrimai sveikatos apsaugos, statybos sektoriams ir mokytojų profesijai). Šios prognozės rengiamos įvertinus natūralią darbuotojų kaitą (dėl išėjimo į pensiją) ir atsižvelgiant į prielaidas apie darbo jėgos poreikio tendencijas. Darbo jėgos poreikiai vertinami pagal sektorius ir (ar) profesijas. Naudojama turtinga oficiali statistika (reguliariai atliekama daug apklausų, naudojami darbo rinkos institucijų duomenys ir kt.), tačiau taip pat atliekami interviu su sektorinių organizacijų atstovais ir darbdaviais.

Trumpalaikės paklausos prognozės naudojamos darbo rinkos politikos priemonių planavimui ir atliekamos reguliariai. Paklausos prognozės rengiamos 200 skirtingų profesijų ir remiasi reprezentatyviomis darbdavių apklausomis, kurios tiria darbo jėgos ir įdarbinimo situaciją per praėjusius metus ir prašo įvertinti tendencijas 2 metams į priekį. Apklausos atliekamos vietiniame lygmenyje pagal Nacionalinės darbo rinkos administracijos sukurtą metodiką. Remiantis šia metodika ir vietinių apklausų rezultatais kiekvienai profesijai nustatomas darbo jėgos trūkumo indeksas, matuojamas nuo 1 (ryškus darbo jėgos perviršis) iki 5 (ryškus trūkumas). Indeksas gaunamas išvedus vietinių darbo rinkos tarnybų atliktų konkrečios profesijos vertinimų svorinį vidurkį.

Atliktas darbo rinkos poreikių prognozių pagal ūkio sektorius vertinimas parodė, kad jų tikslumas yra ganėtinai žemas. Tuo tarpu darbo rinkos poreikių prognozės pagal švietimo programų grupes ir profesijas vertinamos kaip patikimesnės.

1.2. Profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimai Lietuvoje

Specialūs profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimai Lietuvoje nėra atliekami. Artimiausi jiems savo tikslais ir taikomais metodais yra užimtumo ir darbo jėgos poreikių tyrimai. Šioje srityje santykinai didžiausią įdirbį turi Lietuvos darbo birža ir Profesinio mokymo metodikos centras.

Lietuvos darbo biržos tyrimai

Lietuvos darbo birža nuo 1995 m. kasmet atlieka Lietuvos darbo rinkos poreikių prognozes pagal metodiką, parengtą kartu su Švedijos nacionalinės darbo rinkos tarybos ekspertais. Pagrindinis prognozavimo šaltinis yra reprezentatyvi anketinė darbdavių apklausa. Apklausos imtis sudaroma atsižvelgiant į ekonominę įmonės veiklą ir dirbančių joje skaičių. Remiantis apklausos duomenimis bei ekonominių ir demografinių rodiklių analize prognozuojamos darbo rinkos poreikių tendencijos. Pagal tyrimo rezultatus Lietuvos darbo birža parengia „Įsidarbinimo galimybių barometrą“ tiek nacionaliniu, tiek regioniniu (apskričių) lygiu. „Įsidarbinimo galimybių barometras“ nurodo, kurių profesijų darbuotojų paklausa artimiausiais metais bus didelė, ribota ar

maža. Lietuvos darbo biržos prognozių paskirtis yra informacinė, t.y. suteikti reikiamą informaciją besirenkantiems profesiją ar ieškantiems darbo⁶⁷. Tuo tarpu sprendimų dėl profesinio mokymo paslaugų teikimo priėmėjams ši informacija nėra pakankama, nes pagal vienerių metų prognozes koreguoti teikiamų profesinio mokymo paslaugų apimtį netikslinga.

Profesinio mokymo metodikos centro tyrimai

2000 m. Profesinio mokymo metodikos centras bendradarbiaudamas su ekspertais iš Airijos sukūrė darbuotojų skaičiaus kaitos ir mokymo poreikių atskiruose ūkio sektoriuose prognozavimo metodiką. Taikydamas šią metodiką, Profesinio mokymo metodikos centras 2000-2004 m. parengė 4 ūkio sektorių studijas, kuriose nagrinėjo užimtumo pokyčius tuose sektoriuose⁶⁸.

Užimtumo prognozavimo metodikos pagrindą šiose studijose sudaro kiekybiniai (sektoriaus įmonių apklausa paštu) ir kokybiniai (giluminiai interviu su didžiausių/lyderiaujančių sektoriaus įmonių atstovais) metodai. Apklausų ir interviu metu darbdaviai atsakinėjo į klausimus apie planuojamus darbo jėgos poreikius, personalo kaitą, užimtumo tendencijas, modernios technologijos naudojimą, trukdžius verslo vystymuisi ir t.t.

Taip pat rengiant studijas buvo atliekama statistinių duomenų analizė, leidžianti nustatyti sektorių plėtros tendencijas. Pagrindiniai nagrinėti makroekonominiai rodikliai buvo sektoriuje sukurta pridėtinė vertė bei apyvartos apimtis. Pagal šiuos rodiklius prognozuojant užimtųjų skaičiaus pokytį buvo naudoti ekonometriniai modeliai (regresinės faktorinės lygtys).

Vertinant sektorių plėtrą papildomai buvo atlikta susijusios literatūros apžvalga, nagrinėjamos atitinkamų sektorių plėtros tendencijos užsienio šalyse bei analizuojami teisiniai dokumentai, galintys turėti įtakos sektorių vystymuisi.

Pagrindinis kiekvienos iš studijų rezultatas yra veiksniai, kurie lems nagrinėtų ūkio sektorių raidą, identifikavimas bei užimtųjų skaičiaus kaitos tuose sektoriuose prognozė artimiausiems penkeriems metams. Prognozuojamas darbuotojų skaičius pagal profesijų grupes, tačiau pastarosios yra gana plačios, pavyzdžiui, nurodomas administracijos, specialistų, technikų ir pan. skaičius. Be to, Profesinio mokymo metodikos centras atliko tik 4 ūkio sektorių studijas, todėl jų rezultatus sudėtinga panaudoti siekiant nustatyti optimalias profesinio mokymo paslaugų apimtis visuose ūkio sektoriuose.

Darbo rinkos ir socialinių tyrimų instituto tyrimai

Įvairius darbo rinkos ir užimtumo tyrimus taip pat atlieka Darbo rinkos ir socialinių tyrimų institutas⁶⁹. Šio instituto atliekamos darbo jėgos paklausos analizėse pagrindinis tyrimų metodas yra sociologinės apklausos. Tačiau dauguma Darbo rinkos ir socialinių tyrimų instituto tyrimų yra nukreipti ne į ateities tendencijų prognozavimą, bet į retrospektyvų situacijos vertinimą. Kitaip tariant, analizuojama situacija darbo rinkoje, tiriant problemas ir

⁶⁷ Lietuvos darbo biržos interneto svetainė (www.ldb.lt).

⁶⁸ Profesinio mokymo metodikos centro parengtos studijos: Mažmeninės prekybos sektoriaus studija (2000 m.): Informacinių technologijų sektoriaus studija (2004 m.), Mechanikos ir elektronikos sektoriaus studija (2004 m.), Viešbučių ir restoranų sektoriaus studija (2004 m.).

⁶⁹ Darbo rinkos ir socialinių tyrimų instituto tyrimai (<http://www.dsti.lt/tyrimai.html>).

pateikiant rekomendacijas dėl jų sprendimo. Tuo tarpu darbo jėgos paklausos prognozėms skiriama nedaug dėmesio.

2005 - 2006 m. Viešosios politikos ir vadybos institutas atliko tris tyrimus⁷⁰, kurių vienas iš uždavinių buvo vienu ar kitu aspektu atlikti darbo jėgos poreikių tendencijų analizę. Šiuose tyrimuose buvo derinami kiekybiniai ir kokybiniai analizės metodai. Pagrindiniai kiekybiniai metodai buvo darbdavių apklausos ir ūkio sektorių statistinių rodiklių (sukurtos pridėtinės vertės, užimtųjų skaičiaus, tiesioginių užsienio bei materialiujų investicijų) ir jų kaitos kelių paskutinių metų tendencijų interpretacija, kuri leido numatyti bendriausias ūkio sektorių vystymosi tendencijas. Svarbiausias naudotas kokybinis metodas buvo giluminiai interviu su įvairių ūkio sektorių atstovais.

Atliktuose tyrimuose buvo siekiama nustatyti, kuriuose ūkio sektoriuose įvairaus išsilavinimo darbuotojų paklausa yra didžiausia. Rezultatai pateikiami pagal ekonominės veiklos rūšis ir išsilavinimo lygį, tačiau nieko nepasakoma apie profesijas arba jų grupes. Be to, nurodomos tik bendrosios tendencijos, nepateikiant jokių kiekybinių paklausos įverčių.

⁷⁰ Viešosios politikos ir vadybos instituto atlikti tyrimai: „Lietuvos darbo rinkos mokymo ir konsultavimo sistemos restruktūrizavimas į regioninius darbo rinkos mokymo ir konsultavimo centrus siekiant profesinio mobilumo ir socialinės sanglaudos“ (2005 m.), „Pasirengimo optimaliai profesinio rengimo infrastruktūros plėtrai galimybių studija“ (2006 m.) ir „Magistrantūros ir Lietuvos ūkio poreikių atitikimas“ (2006 m.).

1.3. Profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimų santrauka

Žemiau esančioje 1.3.1 lentelėje pateikiama profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimų užsienio šalyse ir Lietuvoje santrauka, trumpai pristatanti pagrindinius tyrimų tikslą, atliekamų prognozių laikotarpį ir lygmenį, naudojamus metodus ir kintamuosius bei, jeigu yra, šių tyrimų vertinimą.

1.3.1 lentelė. Profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimų santrauka

	Airija	Australija	Čekija	Lietuva	Lenkija
Tikslas	Pateikti rekomendacijas sprendimų priėmėjams, kokių priemonių reikėtų imtis, kad darbuotojų pasiūla darbo rinkoje ateityje atitiktų paklausą	Atlikti valstybės finansuojamų profesinio mokymo paslaugų paklausos prognozę ir nustatyti jos priklausomybę nuo mokesčio už mokslą kaitos	Nustatyti esamą darbuotojų pagal profesijų grupes pasiūlos atitikimą darbo rinkos poreikiams, kuris leistų geriau planuoti švietimo biudžetą	Suteikti informaciją apie profesijų ateities perspektyvas (profesiniam konsultavimui); pateikti rekomendacijas sprendimų priėmėjams	Pritaikyti profesinio mokymo paslaugų turinį ir kokybę prie besikeičiančių ekonomikos ir darbo rinkos poreikių
Prognozių laikotarpis	8 metams	6 metams	Esama situacija	1-5 metams	Esama situacija
Daugiausia naudojami metodai	Kiekybiniai metodai: ekstrapoliacija; regresija; apklausos; dalies pokyčio analizė	Tik kiekybiniai metodai: ekonometrinis modeliavimas; istorinė analogija; apklausos; statistinė analizė	Kiekybiniai metodai – statistinė analizė	Kiekybiniai metodai: apklausos; statistinė analizė Kokybiniai metodai: interviu; fokus grupės	Kiekybiniai metodai: apklausos, statistinė analizė
Kintamieji	Sektoriaus plėtra; užimtumo kaitą lemiantys veiksniai (masto, pramonės, profesijos, sąveikos efektai)	Sektoriaus plėtra; natūrali darbuotojų kaita; normali darbuotojų kaita (susijusi su bedarbių ar laikinai iš darbo rinkos išėjusių pasiūla)	Absolventų pasiūla; Nedirbančių absolventų skaičius	Sektoriaus plėtra; natūrali darbuotojų kaita.	Profesijų pasiūla; Profesijų paklausa.
Mastas	Šalis	Šalis, federacija	Šalis	Šalis, regionas, sektorius	Regionas, vietos lygmuo
Vertinimas	Ankstesnių darbo rinkos prognozių vertinimas iš esmės yra pozityvus. Prognozuota užimtųjų paklausa buvo mažesnė nei reali visų pirma dėl nepalankios ekonominės padėties prognozavimo metu.	Nėra duomenų apie modelio vertinimą. Siekiama į modelį įtraukti aukštojo mokslo sistemą, detalizuoti politinių iniciatyvų įtaką, tęstinio mokymo paslaugų paklausą.	Darbo rinkos poreikių pagal profesijų grupes ar išsilavinimo lygį prognozės nėra atliekamos, iš dalies dėl: nestabilios ekonomikos, netikrumo dėl ateities reformų švietimo sistemoje, nepakankamos statistikos.	Specialūs profesinio mokymo paslaugų tyrimai neatliekami. Tiriamos tik bendros užimtumo ar darbo rinkos poreikių tendencijos.	Stebėsenos modelio rezultatai vertintini kaip sėkmingi. Siekiama rekomenduoti šį modelį taikyti šalies mastu.

Žr. lentelės tęsinį kitame puslapyje

1.3.1 lentelės tęsinys

	Olandija	Prancūzija	Slovėnija	Suomija	Švedija
Tikslas	Suteikti informaciją apie profesijų ateities perspektyvas (profesiniam konsultavimui)	Pateikti rekomendacijas sprendimų priėmėjams planuojant mokymo paslaugų pasiūlą	Planuoti švietimo politikos priemones ir kurti naujas mokymo programas	Planuoti pirminio profesinio mokymo paklausą ir numatyti, kiek jaunuolių priimti į konkrečias profesinio mokymo programas	Suteikti informaciją apie profesijų ateities perspektyvas (profesiniam konsultavimui); planuoti politikos priemones
Prognozių laikotarpis	5 metams	10 metų arba 2-3 metams	1-5 metams	5 arba 10 metų	Ilgo (10-20 m.), vidutinio (3-9 m.) ir trumpo (1-3 m.) laikotarpio
Daugiausia naudojami metodai	Kiekybiniai metodai: statistinė analizė; apklausos; ekonometriniai modeliai Išimtiniais atvejais (išvadoms patikrinti) taikomi kokybiniai metodai	Kiekybiniai metodai: statistinė analizė, ekonometriniai modeliai. Pagrindinis kokybinis metodas – ekspertų vertinimas; Pateikiami scenarijai	Kiekybiniai metodai: apklausos; statistinė analizė; Mokymo poreikių tyrimuose Podravje regione taip pat atliekami interviu su įmonių atstovais; rezultatai tikrinami socialinių partnerių diskusijose.	Kiekybiniai metodai: ekonometriniai modeliai; statistinė analizė Pagrindinis kokybinis metodas: išorinių ekspertų grupės vertinimas; Vertinami pateikiami scenarijai	Kiekybiniai metodai: ekonometrinis modeliavimas, istorinė analogija, apklausos. Interviu tik kaip papildomas metodas. Pateikiamos alternatyvios prognozės.
Kintamieji	Sektoriaus plėtra; natūrali darbuotojų kaita; darbuotojų pasiūla	Sektoriaus plėtra; natūrali darbuotojų kaita; darbuotojų pasiūla	Sektoriaus plėtra; natūrali darbuotojų kaita; darbo jėgos rezervas	Sektoriaus plėtra; natūrali darbuotojų kaita; Bedarbių pasiūla	Sektoriaus plėtra; natūrali darbuotojų kaita; bedarbių pasiūla
Mastas	Šalis	Šalis, regionas ar sektorius	Šalis, regionas	Šalis	Šalis
Vertinimas	Bendrai prognozės vertinamos kaip kokybiškos ir ganėtinai tikslios.	Matematinis prognozavimas ir tikslus pasiūlos-paklausos atitikimas vertinamas neigiamai. Siūloma kokybiška bendra pirminė kvalifikacija, kuri būtų pritaikoma prie darbo rinkos poreikių naudojantis tęstinio mokymo paslaugomis	Prognozės tinkamai nepanaudoja prieinamos statistinės ir kitos informacijos. Skirtingų institucijų surinktų duomenų nesuderinamumo trūkumą mėginama ištaisyti įgyvendinant bandomuosius projektus regioniniame lygmenyje.	Nėra duomenų apie modelio vertinimą. Siekiama toliau tobulinti prognozavimo metodą.	Užimtųjų paklausos pagal ūkio sektorių prognozės vertinamos kaip netikslios, pagal švietimo ar profesijų grupes – kaip labiau patikimos.

Šaltinis: sudaryta autorių

2 PRIEDAS. PAKLAUSOS ANALIZĖJE NAUDOJAMI METODAI

2.1. Kiekybinių duomenų interpretacijos metodas

Kintamieji

Šiame tyrime taikant kiekybinių duomenų interpretacijos metodą profesinio mokymo paslaugų paklausa ūkio sektoriuose vertinama pagal tris kintamuosius – ūkio sektoriaus imlumą profesiniam mokymui, jo plėtrą ir natūralią darbuotojų kaitą. Šių kintamųjų ir profesinio mokymo paslaugų paklausos ryšys nurodomas 2.1.1 paveikslėlyje. Toliau šioje dalyje detalai aptariami kiekvieno iš šių kintamųjų įvertinimui naudojami rodikliai ir statistiniai duomenys.

2.1.1 pav. Kiekybinių duomenų interpretacija. Svarbiausi kintamieji

Paklausa sektoriuje = $(PN + PE + PI) \times IP$

kur:

PN – naujų darbuotojų paklausa, kylanti dėl natūralios darbuotojų kaitos

PE – naujų darbuotojų paklausa, kylanti dėl ekstensyvios sektoriaus plėtros

PI – darbuotojų mokymo paklausa, kylanti dėl intensyvios sektoriaus plėtros

IP – imlumas profesiniam mokymui

Šaltinis: sudaryta autorių

Imlumas profesiniam mokymui:

profesinį išsilavinimą turinčių darbuotojų grupės dydis

Imlumas profesinio mokymo paslaugoms yra santykinis dydis, leidžiantis įvertinti, kuriuose ūkio sektoriuose profesinio mokymo paslaugos yra svarbiausios. Svarbą pirmiausia rodo sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, grupės dydis. Dydį galima matuoti tiek sektoriaus, tiek šalies mastu. Atsižvelgiant į tai, išskiriami trys rodikliai:

1. Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius (tūkst.);
2. Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis (proc.) nuo visų sektoriaus užimtųjų;
3. Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis (proc.) nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą.

Pažymėtina, kad pirmasis rodiklis – darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, grupės dydis absoliučiais skaičiais – itin svarbus vertinant, kuriame sektoriuje profesinės kvalifikacijos tobulinimo paslaugos yra paklausiausios. Kuo didesnė ši grupė, tuo potencialiai didesnio skaičiaus asmenų kvalifikacija turi būti keliama. Be to, papildomai bus atsižvelgiama, ar sektoriuje yra didelių įmonių,

kurios būtų pajėgios pirkti kvalifikacijos tobulinimo paslaugas savo darbuotojams praktinio profesinio mokymo centruose.

Įvertinti, kuriame sektoriuje profesinio mokymo paslaugos yra paklausiausios, padeda ne tik statiškas sektoriaus imlumo profesinio mokymo paslaugoms vaizdas, bet ir jo imlumo kaitos tendencijos. Kintant veiklos pobūdžiui sektoriuje, pavyzdžiui, pereinant prie aukštesnės pridėtinės vertės gaminių kūrimo, gali keistis sektoriaus struktūra pagal darbuotojų išsilavinimą. Darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, grupei didėjant tiek absoliučiais, tiek santykiniais dydžiais, sektoriaus imlumas profesinio mokymo paslaugoms auga, ir atvirkščiai. Siekiant įvertinti, kurių sektorių imlumas profesinio mokymo paslaugoms 1998-2005 m. augo intensyviausiai, tyrime naudojami 3 rodikliai:

1. Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičiaus pokytis 1998-2005 m. (proc.);
2. Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalies nuo visų sektoriaus užimtųjų pokytis 1998-2005 m. (procentiniais punktais);
3. Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalies nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, pokytis 1998-2005 m. (procentiniais punktais).

Imlumas
profesiniam
mokymui:

4-8 profesijų
grupių
darbuotojų
grupės dydis

Atliekamame praktinio profesinio mokymo paslaugų poreikio tyrime svarbu įvertinti šių paslaugų paklausą ne tik atsižvelgiant į esamą sektorių struktūrą pagal darbuotojų išsilavinimą, bet ir pagal profesijų grupes. Darbuotojų išsilavinimas ne visuomet atitinka jų atliekamo darbo pobūdį. Esant darbo jėgos pertekliui, darbo rinkoje veikia išstūmimo efektas – aukštesnio išsilavinimo darbuotojai „nusileidžia profesijų kopėčiomis žemyn“, dirbdami jų kvalifikacijos neatitinkantį darbą ir taip išstumdami žemesnės kvalifikacijos darbuotojus iš darbo rinkos. Tuo tarpu, trūkstant darbo jėgos, žemesnio išsilavinimo darbuotojai užima aukštesnės kvalifikacijos reikalaujančias pareigas.

Profesijos į grupes skirstomos pagal profesijų pagrindinėms užduotims atlikti reikalingų žinių ir įgūdžių lygį. Taigi profesijų grupes netiesiogiai galima sieti su išsilavinimo lygiu. Tai daroma profesijų grupes pirmiausia siejant su kvalifikacijos lygmenimis (pagal tarptautinį ISCO-88 klasifikatorių) ir pastaruosius - su išsilavinimo lygiu. Taigi sektoriaus struktūrą pagal profesijų grupes atskleidžia potencialių tam tikrą išsilavinimą turinčių darbuotojų poreikį.

Lietuvos profesijų klasifikatorius išskiria 10 profesijų grupių. Tarp jų 4-8 profesijų grupėms reikia ne aukštesnio kaip antro ISCO kvalifikacijos lygmens. Šiam kvalifikacijos lygmeniui įgyti pakanka profesinio išsilavinimo. Atsižvelgiant į tai, tyrime vertinamas sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų grupės dydis ir kaita 1998 – 2005 m. Naudojami šie rodikliai:

1. Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičius (tūkst.);
2. Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis (proc.) nuo visų sektoriaus užimtųjų;
3. Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis (proc.) nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų.

4. Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičiaus pokytis 1998-2005 m. (proc.);
5. Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalies nuo visų sektoriaus užimtųjų pokytis 1998-2005 m. (procentiniais punktais);
6. Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalies nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų pokytis 1998-2005 m. (procentiniais punktais).

Statistiniai duomenys

Darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, ir 4-8 profesijų grupių darbuotojų grupės dydžiui ūkio sektoriuje nustatyti naudojami Lietuvos Statistikos departamento duomenys apie ūkio sektorių struktūrą pagal darbuotojų išsilavinimą ir profesijų grupes.

Ūkio sektoriaus plėtra

Antroji svarbi ūkio sektoriaus charakteristika, lemianti profesinio mokymo paslaugų paklausą tame sektoriuje, yra jo plėtros pobūdis ir tempai. Dažniausiai naudojami plėtros rodikliai yra sukuriama pridėtinės vertės pokytis, taip pat užimtųjų skaičiaus ir darbo našumo kaita tam tikru laikotarpiu. Remiantis šiais rodikliais galima nustatyti sektoriaus plėtros pobūdį ir įvertinti jos poveikį profesinio mokymo paslaugų paklausai sektoriuje.

Ekstensyvi plėtra

Išskirtini du plėtros tipai: *ekstensyvi ir intensyvi*. Sektoriaus plečiasi ekstensyviai, kai pridėtinės vertės augimą daugiausia lemia didesnis tų pačių išteklių (pavyzdžiui, daugiau darbo jėgos) naudojimas. Kraštutiniu ekstensyvios plėtros atveju sukuriamą pridėtinę vertę didėja augant užimtųjų skaičiui sektoriuje, tačiau darbo našumas lieka nepakitęs arba mažėja. Kuo spartesnė ekstensyvi sektoriaus plėtra, tuo potencialiai daugiau sektoriuje reikia naujų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą.

Intensyvi plėtra

Intensyvi plėtra vyksta, kai sukuriamą pridėtinę vertę didėja dėl augančio darbo našumo. Kraštutiniu intensyvios plėtros atveju sektoriuje sukuriamą pridėtinę vertę auga didėjant darbo našumui, tuo tarpu užimtųjų skaičius neauga arba mažėja. Kuo spartesnė intensyvi plėtra, tuo potencialiai daugiau profesinės kvalifikacijos tobulinimo paslaugų reikia sektoriuje. Intensyvi plėtra sektoriuje paprastai vyksta dėl technologinių pokyčių. Pastaruosius kiekybiškai įvertinti yra sudėtinga. Tam naudojamas šalutinis indikatorius – tiesioginės užsienio ir materialinės investicijos.

Plėtros rodikliai

Profesinio mokymo paslaugų paklausa yra didžiausia tuose sektoriuose, kuriuose vyksta sparti tiek intensyvi, tiek ekstensyvi plėtra. Sektoriaus plėtros pobūdžiui ir tempams tyrime nustatyti naudojami šie rodikliai:

1. Sukurtos pridėtinės vertės pokytis 1998-2005 m. (proc.);
2. Užimtųjų skaičiaus pokytis 1998-2005 m. (proc.);
3. Darbo našumo pokytis 2000-2005 m. (proc.);
4. Tiesioginių užsienio investicijų pokytis 1998-2005 m. (proc.).
5. Materialinių investicijų pokytis 2000-2005 m. (proc.).

Ūkio sektoriai yra nevienodo dydžio, todėl santykinai maži rodiklių pokyčiai absoliučiais skaičiais gali rodyti didelius pokyčius procentais. Siekiant išskirti tuos ūkio sektoriaus, kuriuose profesinio mokymo paslaugų paklausa yra didžiausia, atsižvelgiama į šiuos rodiklius:

1. Sukurta pridėtinė vertė 2005 m. (mln. Lt.);
2. Užimtųjų skaičius 2005 m. (tūkst.);
3. Darbo našumas 2005 m. (litas);
4. Tiesioginės užsienio investicijos 2005 m. (mln. Lt.);
5. Materialinės investicijos 2005 m. (mln. Lt.)

Natūrali darbuotojų kaita

Naujų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, paklausą lemia ne tik sektoriaus plėtra, bet ir natūrali darbuotojų kaita. Ji vyksta dėl dalies darbuotojų išėjimo į pensiją, mirties, tapimo nedarbingais ir kitų priežasčių. Pagrindinis kriterijus, leidžiantis įvertinti natūralią darbuotojų kaitą sektoriuje, yra darbuotojų amžiaus struktūra. Šiame tyrime naudojamas šis natūralios darbuotojų kaitos rodiklis:

- 55 ir daugiau metų amžiaus darbuotojų dalis (proc.) nuo visų sektoriaus užimtųjų;

Jis rodo, kiek apytiksliai darbuotojų dėl senatvės pasitrauks iš sektoriaus per artimiausius dešimt metų. Toliau darant prielaidą, kad amžiaus struktūra skirtingo išsilavinimo darbuotojų grupėse yra vienoda, apskaičiuojama, kiek dėl natūralios darbuotojų kaitos sektoriuje reikės naujų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą.

Statistiniai duomenys

Tiriant profesinio mokymo paslaugų paklausą pagal ūkio sektoriaus plėtros ir natūralios darbuotojų kaitos jame mastus, naudojami Lietuvos Statistikos departamento pateikiami duomenys apie 1998-2005 m. ūkio sektorių sukurta pridėtinę vertę, užimtųjų skaičių ir jų amžių, tiesiogines užsienio investicijas ir 2000-2005 m. darbo našumą bei materialines investicijas.

Rodiklių reikšmės

Šio tyrimo tikslas - ne pateikti tikslus kiekybinius profesinio mokymo paslaugų paklausos įverčius ūkio sektoriuose, o nustatyti, kuriuose sektoriuose paklausa yra santykinai didžiausia. Atsižvelgiant į tai, analizės metu visos kiekvieno iš nurodytų statinių rodiklių reikšmės priskiriamos vienai iš trijų grupių: 1) didelis 2) vidutinis 3) mažas. Atitinkamai kaitos rodiklių reikšmės žymimos rodyklėmis. Rodyklės kryptis rodo, ar pokytis yra teigiamas ar neigiamas, be to, kuo daugiau rodyklių, tuo pokytis didesnis (žr. 2.1.2 lentelę). Toks rodiklių reikšmių klasifikavimas leidžia lengviau palyginti ūkio sektorius pagal įvairius rodiklius ir išskirti tuos, kuriuose profesinio mokymo paslaugų paklausa yra didžiausia.

2.1.2 lentelė. Kiekybinių duomenų interpretacija. Naudojami rodikliai ir jų reikšmės

Rodiklis	Lentelėje naudojamas įvertis / ženklas	Įverčio / ženklo reikšmė
Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis (proc.) nuo visų sektoriaus užimtųjų	Didelė	Ne mažiau kaip 50 proc. sektoriaus užimtųjų sudaro darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą.
	Vidutinė	Ne mažiau kaip 30 proc., bet mažiau kaip 50 proc. sektoriaus užimtųjų sudaro darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą.
	Maža	Mažiau kaip 30 proc. sektoriaus užimtųjų sudaro darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą.
Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis (proc.) nuo visų sektoriaus užimtųjų	Didelė	Ne mažiau kaip 50 proc. sektoriaus užimtųjų sudaro 4-8 profesijų grupių darbuotojai
	Vidutinė	Ne mažiau kaip 30 proc., bet mažiau kaip 50 proc. sektoriaus užimtųjų sudaro 4-8 profesijų grupių darbuotojai
	Maža	Mažiau kaip 30 proc. sektoriaus užimtųjų sudaro 4-8 profesijų grupių darbuotojai
Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis (proc.) nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą	Didelis	Sektoriuje dirbantys darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą, sudaro ne mažiau kaip 10 proc. visų profesinį išsilavinimą turinčių šalies užimtųjų
	Vidutinis	Sektoriuje dirbantys darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą, sudaro ne mažiau kaip 2 proc., bet mažiau kaip 10 proc. visų profesinį išsilavinimą turinčių šalies užimtųjų
	Mažas	Sektoriuje dirbantys darbuotojai, turintys profesinį išsilavinimą, sudaro mažiau kaip 2 proc. visų profesinį išsilavinimą turinčių šalies užimtųjų
Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis (proc.) nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų	Didelis	Sektoriuje dirbantys 4-8 profesijų grupių darbuotojai sudaro ne mažiau kaip 10 proc. visų šių profesijų grupių užimtųjų šalyje
	Vidutinis	Sektoriuje dirbantys 4-8 profesijų grupių darbuotojai sudaro ne mažiau kaip 2 proc., bet mažiau kaip 10 proc. visų šių profesijų grupių užimtųjų šalyje
	Mažas	Sektoriuje dirbantys 4-8 profesijų grupių darbuotojai sudaro mažiau kaip 2 proc. visų šių profesijų grupių užimtųjų šalyje
Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičiaus pokytis 1998-2005 m. (proc.)	↑↑↑	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius išaugo ne mažiau kaip 50 proc.
	↑↑	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius išaugo ne mažiau kaip 20 proc., bet mažiau kaip 50 proc.
	↑	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius išaugo mažiau kaip 20 proc.
	↓	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius sumažėjo mažiau kaip 20 proc.
	↓↓	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius sumažėjo ne mažiau kaip 20 proc., bet mažiau kaip 50 proc.
	↓↓↓	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius sumažėjo ne mažiau kaip 50 proc.
Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičiaus pokytis 1998-2005 m. (proc.)	↑↑↑	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičius išaugo ne mažiau kaip 50 proc.
	↑↑	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičius išaugo ne mažiau kaip 20 proc., bet mažiau kaip 50 proc.
	↑	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičius išaugo mažiau kaip 20 proc.
	↓	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičius sumažėjo mažiau kaip 20 proc.
	↓↓	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičius sumažėjo ne mažiau kaip 20 proc., bet mažiau kaip 50 proc.

	↓↓↓	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų skaičius sumažėjo ne mažiau kaip 50 proc.
Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalies nuo visų sektoriaus užimtųjų pokytis 1998-2005 m. (procentiniais punktais)	↑↑↑	Sektoriuje įdarbinamų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų išaugo ne mažiau kaip 15 procentinių punktų
	↑↑	Sektoriuje įdarbinamų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų išaugo ne mažiau kaip 5 procentinių punktų, bet mažiau kaip 15 procentinių punktų
	↑	Sektoriuje įdarbinamų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų išaugo mažiau kaip 5 procentinių punktų
	↓	Sektoriuje įdarbinamų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų sumažėjo mažiau kaip 5 procentinių punktų
	↓↓	Sektoriuje įdarbinamų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų sumažėjo ne mažiau kaip 5 procentinių punktų, bet mažiau kaip 15 procentinių punktų
	↓↓↓	Sektoriuje įdarbinamų darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų sumažėjo ne mažiau kaip 15 procentinių punktų
Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalies nuo visų sektoriaus užimtųjų pokytis 1998-2005 m. (procentiniais punktais)	↑↑↑	4-8 profesijų grupei priskiriamų darbuotojų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų išaugo ne mažiau kaip 15 proc.
	↑↑	4-8 profesijų grupei priskiriamų darbuotojų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų išaugo ne mažiau kaip 5 proc., bet mažiau kaip 15 proc.
	↑	4-8 profesijų grupei priskiriamų darbuotojų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų išaugo mažiau kaip 5 proc.
	↓	4-8 profesijų grupei priskiriamų darbuotojų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų sumažėjo mažiau kaip 5 proc.
	↓↓	4-8 profesijų grupei priskiriamų darbuotojų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų sumažėjo ne mažiau kaip 5 proc., bet mažiau kaip 15 proc.
	↓↓↓	4-8 profesijų grupei priskiriamų darbuotojų dalis nuo visų sektoriaus užimtųjų sumažėjo ne mažiau kaip 15 proc.
Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalies nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, pokytis 1998-2005 m. (procentiniais punktais).	↑↑↑	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, išaugo ne mažiau kaip 2 procentiniais punktais.
	↑↑	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, išaugo ne mažiau kaip 1, bet mažiau kaip 2 procentiniais punktais.
	↑	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, išaugo mažiau kaip 1 procentiniu punktu.
	↓	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, sumažėjo mažiau kaip 1 procentiniu punktu.
	↓↓	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, sumažėjo ne mažiau kaip 1, bet mažiau kaip 2 procentiniais punktais.
	↓↓↓	Sektoriuje dirbančių darbuotojų, turinčių profesinį išsilavinimą, dalis nuo visų šalies užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, sumažėjo ne mažiau kaip 2 procentiniais punktais.
Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalies nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų pokytis 1998-2005 m.	↑↑↑	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų išaugo ne mažiau kaip 2 procentiniais punktais.
	↑↑	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis nuo visų 4-8 profesijų grupių

(procentiniais punktais)		šalies užimtųjų išaugo ne mažiau kaip 1, bet mažiau kaip 2 procentiniais punktais.
	↑	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų išaugo mažiau kaip 1 procentiniu punktu.
	↓	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų sumažėjo mažiau kaip 1 procentiniu punktu.
	↓↓	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų sumažėjo ne mažiau kaip 1, bet mažiau kaip 2 procentiniais punktais.
	↓↓↓	Sektoriuje dirbančių 4-8 profesijų grupių darbuotojų dalis nuo visų 4-8 profesijų grupių šalies užimtųjų sumažėjo ne mažiau kaip 2 procentiniais punktais.
Sektoriaus užimtųjų skaičius	Didelis	Užimtieji sektoriuje sudaro ne mažiau kaip 10 proc. visų užimtųjų šalyje
	Vidutinis	Užimtieji sektoriuje sudaro ne mažiau kaip 2 proc., bet mažiau kaip 10 proc. visų užimtųjų šalyje
	Mažas	Užimtieji sektoriuje sudaro mažiau kaip 2 proc. visų užimtųjų šalyje
Sektoriuje 2005 m. sukurta pridėtinė vertė	Didelė	Sektoriuje sukurta ne mažiau kaip 10 proc. šalies BVP
	Vidutinė	Sektoriuje sukurta ne mažiau kaip 2 proc., bet mažiau kaip 10 proc. šalies BVP
	Maža	Sektoriuje sukurta mažiau kaip 2 proc. šalies BVP
Darbo našumas sektoriuje 2005 m.	Didelis	Darbo našumas sektoriuje yra ne mažiau kaip 50 litų.
	Vidutinis	Darbo našumas sektoriuje yra ne mažiau kaip 30, bet mažiau kaip 50 litų.
	Mažas	Darbo našumas sektoriuje yra mažiau kaip 30 litų.
Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) sektoriuje 2005 m.	Didelės	TUI sektoriuje sudaro ne mažiau kaip 10 proc. visų TUI šalyje
	Vidutinės	TUI sektoriuje sudaro ne mažiau kaip 2 proc., bet mažiau kaip 10 proc. visų TUI šalyje
	Mažos	TUI sektoriuje sudaro mažiau kaip 2 proc. visų TUI šalyje
Materialinės investicijos (MI) sektoriuje 2005 m.	Didelės	MI sektoriuje sudaro ne mažiau kaip 10 proc. visų MI šalyje
	Vidutinės	MI sektoriuje sudaro ne mažiau kaip 2 proc., bet mažiau kaip 10 proc. visų MI šalyje
	Mažos	MI sektoriuje sudaro mažiau kaip 2 proc. visų MI šalyje
Sektoriaus užimtųjų skaičiaus pokytis 1998-2005 m.	↑↑↑	Sektoriaus užimtųjų skaičius išaugo ne mažiau kaip 30 proc.
	↑↑	Sektoriaus užimtųjų skaičius išaugo ne mažiau kaip 10 proc., bet mažiau kaip 30 proc.
	↑	Sektoriaus užimtųjų skaičius išaugo mažiau kaip 10 proc.
	↓	Sektoriaus užimtųjų skaičius sumažėjo mažiau kaip 10 proc.
	↓↓	Sektoriaus užimtųjų skaičius sumažėjo ne mažiau kaip 10 proc., bet mažiau kaip 30 proc.
	↓↓↓	Sektoriaus užimtųjų skaičius sumažėjo ne mažiau kaip 30 proc.
Sektoriuje sukurtos pridėtinės vertės pokytis 1998-2005 m.	Didelis	Sukurtos pridėtinės vertės pokytis yra ne mažesnis kaip 200 proc.
	Vidutinis	Sukurtos pridėtinės vertės pokytis yra ne mažesnis kaip 50 proc., bet mažesnis kaip 200 proc.
	Mažas	Sukurtos pridėtinės vertės pokytis yra mažesnis kaip 50 proc.
Darbo našumo sektoriuje pokytis 2000 - 2005 m.	↑↑↑	Sektoriuje darbo našumo pokytis yra ne mažiau kaip du kartus didesnis nei atitinkamas šalies rodiklis.
	↑↑	Sektoriuje darbo našumas pokytis yra ne mažesnis kaip atitinkamas šalies rodiklis, bet mažiau nei du kartus didesnis.
	↑	Sektoriuje darbo našumo pokytis yra mažesnis nei atitinkamas šalies rodiklis.
	↓	Sektoriuje darbo našumo pokytis yra neigiamas ir ne didesnis nei 20 proc.
	↓↓	Sektoriuje darbo našumo pokytis yra neigiamas ir didesnis nei 20 proc.
Tiesioginių užsienio investicijų (TUI)	↑↑↑	Sektoriuje TUI pokytis yra ne mažiau kaip du kartus didesnis nei atitinkamas šalies rodiklis.

pokytis sektoriuje 1998- 2005 m.	↑↑	Sektoriuje TUI pokytis yra ne mažesnis kaip atitinkamas šalies rodiklis, bet mažiau nei du kartus didesnis.
	↑	Sektoriuje TUI pokytis yra mažesnis nei atitinkamas šalies rodiklis.
	↓	Sektoriuje TUI pokytis yra neigiamas ir ne didesnis nei 30 proc.
Materialinių investicijų (MI) pokytis sektoriuje 2000-2005 m.	↑↑↑	Sektoriuje MI pokytis yra ne mažiau kaip du kartus didesnis nei atitinkamas šalies rodiklis.
	↑↑	Sektoriuje MI pokytis yra ne mažesnis kaip atitinkamas šalies rodiklis, bet mažiau nei du kartus didesnis.
	↑	Sektoriuje MI pokytis yra mažesnis nei atitinkamas šalies rodiklis.
	↓	Sektoriuje MI pokytis yra neigiamas ir ne didesnis nei 30 proc.
	↓↓	Sektoriuje MI pokytis yra neigiamas ir didesnis nei 30 proc.

Šaltinis: sudaryta autorių

2.2. Statistinių prognozių metodas

Metodo
tikslas,
specifika ir
apribojimai

Statistinių prognozių metodo taikymo tikslas – pateikti kiekybinį potencialaus užimtųjų skaičiaus įvertį. Šis įvertis pateikimas nagrinėjant analizėje atrinktų, profesiniam mokymui imlių, ūkio sektorių (ekonominių veiklų) istorinius šių užimtumo rodiklių duomenis:

- užimtųjų vidutinis metinis skaičius;
- užimtųjų darbininkiškose profesijose⁷¹ skaičius;
- užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius.

Tyrime atliktos prognozės remiasi regresine analize. Tai yra statistinis metodas, leidžiantis tirti priklausomojo kintamojo funkcinę priklausomybę nuo nepriklausomų kintamųjų. Pagal funkcinio ryšio pavidalą skiriamos tiesinė ir netiesinė regresijos.

Pažymėtina, kad **statistinių prognozių metodas leidžia nustatyti tik bendras rodiklių kaitos tendencijas, neatsižvelgiant į galimus staigius, vidaus ar išorės veiksnių sąlygotus šalies ūkio pokyčius ateityje**. Dėl ateities neapibrėžtumo, realūs ateities ir prognozėse pateikti duomenys gali skirtis.

Ekonominis
pagrindimas:
gamybos
funkcija

Parenkant kintamuosius, kurių pagalba bus prognozuojamas potencialus užimtųjų skaičius, remtasi teoriniu gamybos funkcijos modeliu. Gamybos funkcija susieja pagamintos produkcijos kiekį su panaudoto kapitalo ir darbo kiekiu, ir yra apibūdinama formule:

$$Y = A \cdot f(K, L),$$

čia Y – realus produkcijos kiekis, pagamintas per laikotarpį (naudotas BVP);

A – skaičius, išreiškiantis bendrąją gamybos veiksnių našumą;

K – kapitalo kiekis, sunaudotas per gamybos laikotarpį;

L – dirbusių tą laikotarpį darbuotojų skaičius;

f – funkcija, susiejanti produkciją Y su kapitalo ir darbo kiekiu.

Duomenų
šaltiniai

Tyrime naudoti šie duomenys:

- Metiniai (1998–2006 m.) Lietuvos statistikos departamento duomenys apie šiuos užimtumo rodiklius:
 - o užimtųjų vidutinis metinis skaičius pagal ekonomines veiklas;
 - o užimtųjų darbininkiškose profesijose skaičius pagal ekonomines veiklas;
 - o užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius pagal ekonomines veiklas.

⁷¹ Pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių priskirtinose 4-8 profesijų grupėms.

- Finansų ministerijos pateiktos oficialios metinės bendrojo vidaus produkto (BVP) metinės prognozės 2007–2010 m;
- Metiniai Lietuvos statistikos departamento duomenys apie:
 - o BVP (1998–2006 m.);
 - o Sukurtą pridėtinę vertę (1998–2006 m.);
 - o Kapitalo formavimą (1998–2005 m.).

Pradinė duomenų analizė

Norint gauti kuo tikslesnes prognozes, svarbu atlikti pradinę duomenų analizę. Vienas iš būdų susipažinti su turimais duomenimis yra jų grafinė analizė. Taigi šiame etape analizuojami atskirų ekonominių veiklų užimtųjų skaičiaus laiko eilučių grafikai: trendai, ciklai, išsiskiriančios reikšmės, eilutės lygio postūmis.

Nagrinėjamos 2.2.1 lentelėje pateiktos ekonominės veiklos.

2.2.1 lentelė.

Kodas pagal Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių ⁷²	Ekonominės veiklos rūšis
A + B	Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė
DA	Maisto ir gėrimų pramonė
DB+DC	Lengvoji pramonė
DD + DE 21 + DN 36.1	Medienos pramonė
DJ + DK + DL + DM	Inžinerinė pramonė
E	Energetika
F	Statyba
G	Didmeninė ir mažmeninė prekyba
G 50	Variklinių transporto priemonių pardavimas, techninė priežiūra ir remontas
H	Viešbučiai ir restoranai
I 60-63	Transportas ir sandėliavimas
I 64	Paštas ir telekomunikacijos
O	Kita komunalinė, socialinė ir asmens aptarnavimo veikla

Šaltinis: sudaryta autorių

Taip pat išanalizuojama ir nustatoma, kokią kiekvienos iš nagrinėjamų ekonominių veiklų darbo jėgos procentinę dalį sudaro užimtieji darbininkiskose profesijose ir užimtieji, turintys profesinį išsilavinimą.

Gamybos funkcijos pasirinkimas

Prognozėms panaudota plačiai taikoma Cobb-Douglas gamybos funkcija:

$$Y = AK^{\alpha}L^{1-\alpha},$$

kur $0 < \alpha < 1$ - parametras. Apverčiant netiesinę lygtį, išreiškiamas darbuotojų skaičius: $L = g(Y, K, R)$. Gaunama funkcija g nuo BVP, kapitalo ir papildomų regresorių R^{73} . Logaritmuojant funkcija g ištiesinama.

⁷² Žr. <http://www.stat.gov.lt/uploads/klasifik/EVRK/EVRK.htm>.

⁷³ Šis rodiklis atspindi tokius reiškinius, kaip skaičiavimo metodikos pasikeitimas, ekonominio ciklo svyravimai, krizės ir pan.

Pritaikytas
tiesinės
regresijos
modelis

Darbo jėgai prognozuoti taikomas toks tiesinės regresijos modelis:

$$\log(L) = a + b \cdot \log(Y) + c \cdot \log(K) + d \cdot \log(R) \quad ^{74},$$

čia a , b , c , d – koeficientai, įvertinami mažiausių kvadratų metodu.⁷⁵

Kapitalo
kiekio
rodiklio
įvertinimas

Kadangi duomenys apie kapitalo fondą ūkio sektoriuose nėra skelbiami, šis rodiklis buvo įvertintas tokiu būdu – kiekvieno laikotarpio kapitalas gaunamas iš turimo rodiklio „kapitalo formavimas“ pagal formulę:

$$K_t = K_{t-1}(1 - \delta) + I_t,$$

čia K_t - laikotarpio t kapitalas, $t=1,2,\dots,n$;

I_t - kapitalo formavimas, laikotarpis t ;

δ - kapitalo nusidėvėjimas – yra įvertinta tam tikra dalis nuo kapitalo kiekvienai ekonominei veiklai;

K_0 - pradinio laikotarpio kapitalo įvertis.

Kapitalo ir realaus
pagamintos
produkcijos kiekio
rodiklių
prognozavimas

Taikant tiesinės regresijos modelį užimtųjų skaičiui prognozuoti, būtina įvertinti nepriklausomų kintamųjų ateities reikšmes. Nagrinėjamu atveju nepriklausomi kintamieji yra kapitalas ir realus pagamintos produkcijos kiekis. Šie rodikliai prognozuojami atskirai.

Kapitalo prognozavimas 2007–2010 m.

Kapitalas prognozuojamas taikant tiesinės regresijos modelius. Naudojami nepriklausomi kintamieji: laikas t ir papildomi regresoriai, atspindintys laiko eilutės netolygumus.

Realaus pagamintos produkcijos kiekio prognozavimas 2007–2010m.

Analizuojant BVP ir sukurtos pridėtinės vertės metinius duomenis, buvo nustatyta, kad sukurta pridėtinė vertė sudaro apytiksliai vienodą (laikui kintant mažai besikeičiančią) dalį nuo BVP. Taip pat kiekvienos nagrinėjamos ekonominės veiklos sukurta pridėtinė vertė sudaro beveik vienodą dalį nuo bendros sukurtos pridėtinės vertės. Taigi BVP išskaidytas pagal procentinę struktūrą, kuri buvo nustatyta analizuojant ekonominių veiklų sukurtas pridėtines vertes.

⁷⁴ Čia „log“ reiškia natūrinį logaritmą, t.y. logaritmą, kurio pagrindas yra eksponentė.

⁷⁵ Tiesinė regresija aprašo tiesinę aiškinamojo kintamojo priklausomybę nuo aiškinančiųjų. Mažiausių kvadratų metodas yra tiesinės regresijos atveju taikomas metodas minimizuoti paklaidas. Platesnė informacija apie tiesinę regresiją bei mažiausių kvadratų metodą pasiekama knygoje Я. Магнус, П. Катышев, А. Пересецкий. Эконометрика. Начальный курс. Москва, Дело. 1997.

Modelių paklaidų
analizė: geriausių
modelių parinkimas

Tyrimo metu panaudoti rodikliai gali būti prognozuojami keletu modelių (naudojamas skirtingas papildomų regresorių skaičius). Siekiant juos palyginti ir parinkti statistiškai geriausių yra lyginamos modelių paklaidos.

Kiekvieno modelio atveju santykinė paklaida δ_i skaičiuojama pagal formulę:

$$\delta_i = \frac{1}{t} \sum_{t=1}^n \frac{|y_t - \hat{y}_{it}|}{y_t} \cdot 100,$$

čia i – asis modelis, $i = 1, 2, \dots, m$;

t – metai, $t = 1, 2, \dots, n$,

y_t – tikra kintamojo reikšmė (istoriniai duomenys);

$\hat{y}_{it}$ – reikšmė, gauta naudojant regresijos modelį i .

Statistiškai geriausias i modelis parenkamas tas, kuris tiksliausiai prognozuoja rodiklio praeities reikšmes y , t.y. analizuojamo laikotarpio santykinė paklaida δ_i yra mažiausia:

$$i = \arg \min \delta_i.$$

Modeliai parenkami taip, kad santykinė paklaida neviršytų 5 proc.: visi $\delta_i < 5\%$.

Užimtųjų vidutinio
metinio skaičiaus
prognozės

Atlikę kapitalo (K) prognozę, naudodami BVP prognozes (Y), turėdami papildomus regresorius (R), pagal aukščiau pateiktą regresijos modelį prognozuojame $\log(L)$.

Vertinant modelių paklaidas, išrenkami statistiškai geriausi modeliai.

Reikšmė $\log(L)$ perskaičiuojama į užimtųjų skaičių L .

Užimtųjų
darbininkiškose
profesijose
skaičiaus
prognozės

Kiekvienai nagrinėjamai ekonominei veiklai užimtųjų darbininkiškose profesijose skaičius skaičiuojamas pagal pradinės analizės metu gautą šių užimtųjų dalį nuo prognozuojamo užimtųjų skaičiaus L ekonominėje veikloje.

Užimtųjų, turinčių
profesinį
išsilavinimą,
prognozės

Užimtųjų, turinčių profesinį išsilavinimą, skaičius kiekvienai nagrinėjamai ekonominei veiklai nustatomas analogiškai.

2.3. Fokusuotų diskusijų grupių metodas

Fokusuotų diskusijų grupių metodas yra vienas iš sociologinių tyrimų metodų, padedančių priartėti prie suinteresuotų tyrimo šalių atstovų nuomonės tam tikra platesne ar siauresne tema, patikrinti tyrėjų intuiciją ir nukreipti veiksmus teisinga linkme. Šis kokybinis metodas, leidžiantis tarp grupės narių skatinti diskusiją ir kurti naujas idėjas, profesinio mokymo paslaugų paklausos tyrimo metu bus naudojamas tikrinant ir detalizuojant kiekybinių metodų būdu gautus duomenis.

Kas yra
fokusuota
diskusijų grupė?

Literatūroje yra daug fokusuotos diskusijų grupės apibrėžimų: organizuota diskusija, bendra veikla, socialinis renginys, interakcija ir pan. Pasak Powelo⁷⁶, fokusuota diskusijų grupė yra "tyrėjų atrinktų individų grupė, pakviesta diskutuoti tam tikra tyrimo tema remiantis asmenine patirtimi". Taigi pagrindiniai bruožai, apibūdinantys fokusuotą diskusijų grupę, yra specifinės išvalgos ir duomenys, gaunami iš dalyvių tarpusavio sąveikos (interakcijos).

Fokusuotos
diskusijų grupės
tikslai

Fokusuotų diskusijų grupių metodas naudojamas, kai reikia patikrinti idėjas, rasti naują požiūrį į problemą, suformuluoti koncepciją. Fokusuotos diskusijų grupės tikslas – giliai ir plačiai suprasti nagrinėjamą temą. Siekiant praktinio profesinio mokymo paslaugų paklausos analizės visapusiškumo bei kokybės, fokusuotų diskusijų grupių metodas bus naudojamas kaip vienas pagrindinių tyrimo metodų bei priemonių, padėsiančių:

1. surinkti kokybinius duomenis (pavyzdžiui, apie technologinių naujovių lemiamus naujų kompetencijų poreikius), kurie nėra prieinami jokiais kitais būdais;
2. pasidalinti turima specifine informacija su svarbiausiais suinteresuotų šalių atstovais siekiant konsensuso dėl tyrimo išvadų;
3. tiksliau ir giliau interpretuoti analizės, atliktos taikant kiekybinius metodus, rezultatus bei pateikti išvadas apie tai, kokių kompetencijų poreikis specifiniuose sektoriuose artimiausiu metu augs labiausiai.

Tyrimo
organizavimas

Kokybinio profesinio mokymo paslaugų paklausos ūkio sektoriuose tyrimo atlikimui planuojama organizuoti 12 fokusuotų diskusijų grupių pokalbių po 8-12 dalyvių kiekviename. Grupės bus formuojamos iš atitinkamų ūkio sektorių bei nagrinėjamų klausimų ekspertų ir pagrindinių suinteresuotų šalių atstovų (sektorių darbdaviai, asociacijų atstovai, Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai, Profesinio mokymo metodikos centro atstovai, profesinio mokymo įstaigų, rengiančių atitinkamus specialistus, atstovai, potencialūs įrangos bei medžiagų tiekėjai ir pan.).

Planuojama, kad fokusuotų diskusijų grupių pokalbiai truks apie 1,5–2 valandas, o jų metu bus nagrinėjami keturi ar penki atviri (angl. *open-ended*) klausimai, skatinantys pradėti diskusiją nuo bendrų dalykų, jos metu interpretuoti, vertinti bei svarstyti

⁷⁶ Powell R.A. and Single H.M. (1996) Focus groups. International Journal of Quality in Health Care 8 (5): 499.

atitinkamas temas ir baigti konkrečiais pasiūlymais problemų sprendimui. Diskusijose bus siekiama išgirsti kiekvieną grupės dalyvį, keistis nuomonėmis bei gauti išsamius tyrimui reikalingus atsakymus.

Fokusuotų diskusijų grupių pokalbiams vadovaus vedėjai (angl. *moderator*). Planuojama paskirti du fokusuotų diskusijų grupių pokalbius vesiančius vedėjus - vienas vadovaus diskusijoms, kitas – užrašinės aktualią informaciją, diskusijas įrašinės garso įrašymo įranga.

Siekiant apibendrinti kiekvieną diskusiją, bus iššifruojami garso įrašai, išanalizuojami visi užrašai ir raštu apibendrinami fokusuotų diskusijų grupių pokalbiai. Galiausiai bus parengta ataskaita, apimsianti visą informaciją – fokusuotų diskusijų grupių tikslus, atskiras grupių susirinkimo dalis, rezultatus ir išvadas.

 3 PRIEDAS. PROFESINIO MOKYMO PROGRAMAS
VYKdančios Įstaigos aplinkos ir veiklos
rodiklių vertinimo anketa

Profesinio mokymo programas vykdančios įstaigos aplinkos ir veiklos rodiklių vertinimo ANKETA

Ši anketa skirta surinkti informacijai apie valstybinių profesinio mokymo programas vykdančių įstaigų veiklos rodiklius ir veiklą įtakančius aplinkos veiksnius **2006 m. gruodžio 31 dienai**, jei anketos klausime nenurodyta kitaip. Gauti duomenys bus panaudoti rengiant nacionalinę *Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtros programą 2007–2013 m.* ir nustatant jos įgyvendinimo projektus.

Prašome užpildyti anketą ir iki š.m. sausio 7 d. ją atsiųsti faksu nr. (8~5) 262 54 10. Esant neaiškumų arba kilius klausimams, maloniai prašome skambinti telefonu nr. (8~5) 262 03 38 Viešosios politikos ir vadybos instituto analitikui Mariui Ablačinskui. Dėkojame už bendradarbiavimą!

(profesinės mokyklos pavadinimas)

2007 m. sausio d.
(anketos užpildymo data)

1. Kurio ūkio sektoriaus specialistų mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo poreikius tenkinanti praktinio mokymo centrą manytumėte būtų tikslingiausia steigti Jūsų mokyklos bazėje/Jūsų mokyklos valdomoje teritorijoje? (*Pastaba: Prašome pažymėti tik vieną – geriausiai tinkančią – alternatyvą. Tuo atveju, jei centras turėtų aptarnauti kelis iš paminėtų sektorių, nurodykite kokius ir pažymėkite 19 atsakymą. Profesinio mokymo programų sąsajos su ekonominės veiklos rūšimis pateikiamos šios anketos 1 priede.*)

<p>1) Statybos ☐</p> <p>2) Medienos ir baldų pramonės ☐</p> <p>3) Guminių ir plastikinių gaminių gamybos ☐</p> <p>4) Metalų ir metalų gaminių gamybos
(išskyrus mašinas ir įrangą) ☐</p> <p>5) Transporto priemonių gamybos
(apima laivų gamybą) ☐</p> <p>6) Elektros, dujų ir vandens tiekimo ☐</p> <p>7) Chemijos pramonės ☐</p> <p>8) Transporto ir sandėliavimo ☐</p> <p>9) Komunalinės, socialinės ir asmeninės aptarnavimo veiklos

(apima kirpimą, maisto ruošą, t.t.) ☐</p> <p>10) Elektros ir optinių prietaisų gamybos
(apima įvairių mašinų ir prietaisų gamybą) ☐</p> | <p>11) Didmeninės ir mažmeninės prekybos ☐</p> <p>12) Žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės, žuvininkystės ☐</p> <p>13) Viešbučių ir restoranų ☐</p> <p>14) Variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto ☐</p> <p>15) Mašinų ir įrangos gamyba ☐</p> <p>16) Maisto ir gėrimų gamybos ☐</p> <p>17) Aprangos ir tekstilės gamybos ☐</p> <p>18) Asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas ☐</p> <p>19) Kito sektoriaus (įrašykite ir paaiškinkite kas sudaro šį sektorių)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....</p> |
|---|--|

2. Informacija apie sektoriaus (visais atvejais įrašyti skaičių pagal atsakymą į 1 klausimą) įmonių, veikiančių toje pačioje savivaldybėje kaip ir mokykla ir mokyklos sąveika

..... sektorių aptarnaujančių mokyklos programų 2006 m. laidos absolventų skaičius		asm.
--	--	------

<u>Tos pačios</u> savivaldybės teritorijoje veikiančių sektoriaus įmonių, su kuriomis mokykla 2006 m. bendradarbiavo vykdant sektorių aptarnaujančias mokymo programas, skaičius		vnt.
<u>Tos pačios</u> savivaldybės teritorijoje veikiančių sektoriaus įmonių darbuotojų, tobulinusių kvalifikaciją mokykloje 2006 m., skaičius		asm.
<u>Tos pačios</u> savivaldybės teritorijoje veikiančiose sektoriaus įmonėse 2006 m. praktiką atlikusių (atliekančių) mokyklos mokinių dalis nuo bendro sektorių aptarnaujančiose mokyklos programose besimokančiųjų skaičiaus		proc.
<u>Kitų</u> savivaldybių teritorijoje veikiančių sektoriaus įmonių, su kuriomis mokykla 2006 m. bendradarbiavo vykdant sektorių aptarnaujančias mokymo programas, skaičius		vnt.
<u>Kitų</u> savivaldybių teritorijoje veikiančių sektoriaus įmonių darbuotojų, tobulinusių kvalifikaciją mokykloje 2006 m., skaičius		asm.
<u>Kitų</u> savivaldybių teritorijoje veikiančiose sektoriaus įmonėse 2006 m. praktiką atlikusių (atliekančių) mokyklos mokinių dalis nuo bendro sektorių aptarnaujančiose mokyklos programose besimokančiųjų skaičiaus		proc.
Pagal įgytą profesiją sektoriaus įmonėse 2006 m. Lietuvoje <u>įsidarbinusių</u> 2006 m. laidos absolventų dalis nuo bendro sektorių aptarnaujančių mokyklos programų 2006 m. laidos absolventų skaičiaus		proc.

3. Informacija apie sektorių (visais atvejais įrašyti skaičių pagal atsakymą į 1 klausimą) aptarnaujančių mokyklos programų profesijos mokytojus

Mokykloje 2006 m. dirbusių sektoriaus profesijos mokytojų skaičius		asm.
Pedagoginę kvalifikaciją 2006 m. ne trumpiau nei 40 ak. val. tobulinusių sektoriaus profesijos mokytojų skaičius		asm.
Profesinę kvalifikaciją 2006 m. ne trumpiau nei 40 ak. val. tobulinusių sektoriaus profesijos mokytojų skaičius		asm.
Mokykloje dirbančių sektoriaus <u>praktinį mokymą</u> vykdančių profesijos mokytojų skaičius		asm.
Pedagoginę kvalifikaciją 2006 m. ne trumpiau nei 40 ak. val. tobulinusių sektoriaus <u>praktinį mokymą</u> vykdančių profesijos mokytojų skaičius		asm.
Profesinę kvalifikaciją 2006 m. ne trumpiau nei 40 ak. val. tobulinusių sektoriaus <u>praktinį mokymą</u> vykdančių profesijos mokytojų skaičius		asm.
Mokykloje dirbančių sektoriaus <u>praktinį mokymą</u> vykdančių profesijos mokytojų, kurie per pastaruosius 3 metus bent 1 savaitę (40 val.) nepertraukiamai dirbo ar stažavosi sektoriaus įmonėje, skaičius		asm.

4. Informacija apie sektorių (visais atvejais įrašyti skaičių pagal atsakymą į 1 klausimą) aptarnaujančią mokyklos veiklą, pajamas ir materialinę bazę

..... sektorių aptarnaujančių mokyklos programų praktinio mokymo patalpų plotas		kv.m.
Mokyklos nenaudojamų ar kitai paskirčiai naudojamų patalpų plotas, kurias, steigiant sektorinį praktinio mokymo centrą, mokykla galėtų siūlyti pertvarkyti į sektorinio praktinio mokymo centro praktinio mokymo patalpas		kv.m.
Mokyklos bendrabučio (jei mokykla tokį turi) bendras patalpų plotas		kv.m.

Mokyklos bendrabučio (jei mokykla tokį turi) patalpų plotas, kurį būtų galima skirti sektorinio praktinio mokymo centro besimokantiejiems, kurie nuolat atvyks praktiniam mokymui iš kitų mokymo įstaigų ar darbdavių, įsikūrusių ne tame pačiame mieste ar rajone		kv.m.
Mokyklos valdomos žemės, kurioje būtų galima statyti naujus statinius mokymo veiklai nepakeitus žemės paskirties, plotas		ha
Mokyklos valdomos žemės, kurioje būtų galima statyti naujus statinius mokymo veiklai tik pakeitus žemės paskirtį, plotas		ha
2001 – 2006 m. (imtinai) mokyklos materialinei bazei, kurią tiesiogiai naudoja sektoriaus mokymo programos, atnaujinti skirtos lėšos (iš visų šaltinių) (tame skaičiuje lėšos iš Valstybės investicijų programos, Specialiosios švietimo plėtros programos, ES finansinės paramos programų lėšos, privataus sektoriaus skirtos lėšos ir t.t.)		tūkst. Lt
2001 – 2006 m. (imtinai) iš sektoriaus darbdaviams ir pavieniams asmenims suteiktų paslaugų mokyklos uždirbtos švietimo veiklos pajamos		tūkst. Lt
2001 – 2006 m. (imtinai) iš Europos Sąjungos paramos programų mokyklos gautos subsidijos, kurios tiesiogiai skirtos ar tiesiogiai prisidėjo prie sektorių aptarnaujančių mokymo programų rengimo, atnaujinimo, kokybės gerinimo ir vykdymo		tūkst. Lt
2001 – 2006 m. (imtinai) iš darbdavių ar kitų privačių donorų mokyklos gauta labdara ar parama, kuri tiesiogiai skirta ar tiesiogiai prisidėjo prie sektorių aptarnaujančių mokymo programų rengimo, atnaujinimo, kokybės gerinimo ir vykdymo		tūkst. Lt

5. Informacija apie kitas sektorių aptarnaujančias mokymo ar mokslo įstaigas, su kuriomis bendradarbiaujama

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Trumpas bendros veiklos aprašymas
1.		
2.		
...		
n.		

Anketą užpildęs (informaciją pateikęs) asmuo:

Vardas	
Pavardė	
Pareigos	
Telefono nr.	
El. pašto adresas	
Parašas	Šiuo parašu patvirtinu, kad anketoje pateikta informacija atitinka tikrovę, o nurodyti duomenys yra teisingi

4 PRIEDAS. SEKTORINIO PRAKTINIO MOKYMO CENTRO KŪRIMO PROJEKTO IDĖJOS APRAŠYMO FORMA

SEKTORINIO PRAKTINIO MOKYMO CENTRO KŪRIMO PROJEKTO IDĖJOS APRAŠYMO FORMA

(idėją pateikiančios mokymo įstaigos pavadinimas)

(pateikimo data)

1. Idėją pateikiančios įstaigos informacija

Įstaigos juridinio asmens forma		
Įstaigos kontaktiniai duomenys	adresas	
	tel.	
	faksas	
	el.p. adresas	

2. Ar projektas turi partnerį (-ius)

PASTABA: partnerystė yra galima atvejais, kai dvi skirtingos (**potencialių projektų vykdytojų sąraše esančios!**) profesinio mokymo įstaigos planuoja įgyvendinti to paties sektoriaus (pvz.: statybos) ne analogiškus, o vienas kitą papildančius projektus, nedubliuojant įsigyjamos įrangos. **Partnerystė su sąraše nesančiomis įstaigomis yra galima tik, jei šios kartu su vadovaujančiu partneriu pateiks bendrą projektą, kuriuo sieks įgyvendinti profesinio mokymo infrastruktūros optimizavimo ir valdymo tobulinimo planą (žr. 54.2 Konceptijos punktą).**

Ar projektas turi partnerį (-ius)	☐ taip	☐ ne
-----------------------------------	-------------------------------	-----------------------------

2.1. Partnerio 1 duomenys

Partnerio pavadinimas		
Partnerio juridinio asmens forma		
Partnerio kontaktiniai duomenys	adresas	
	partnerio kontaktinio asmens vardas, pavardė, pareigos	
	tel.	
	faksas	
	el.p. adresas	

2.2. Partnerio n duomenys

Partnerio pavadinimas		
Partnerio juridinio asmens forma		
Partnerio kontaktiniai duomenys	adresas	
	partnerio kontaktinio asmens vardas, pavardė, pareigos	
	tel.	
	faksas	
	el.p. adresas	

3. Duomenys apie projektą, kurio idėja pateikiama:

Ūkio sektoriaus, kurio poreikius tenkintų įstaigos bazėje įkurtas centras, pavadinimas <i>PASTABA: esant realiam poreikiui prioriteto tvarka gali būti nurodyti ne daugiau 3 (trijų) sektorių pavadinimai. Tokiu atveju kiekvieno sektoriaus poreikis turi būti pagrindžiamas atskiroje projekto idėjos aprašymo formoje</i>	1. (1 sektorius)... 2. (2 sektorius)... 3. (3 sektorius)...
Keleto sektorių pasirinkimo priežastys <i>PASTABA: pildyti tik, jei pasirinkti keli sektoriai</i>	Paašškinti, kodėl planuojama kurti daugiau nei viena sektorinį praktinio mokymo centrą. Atskleisti: kodėl ir kaip pasirinktų sektorių praktinio mokymo centrai papildytų vienas kitą bei kaip būtų organizuojamas centrų bendradarbiavimas.
Projekto pavadinimas	
Preliminari projekto vertė (Lt)	
Projekto įgyvendinimo vieta	
Preliminari projekto įgyvendinimo trukmė, mėn.	
Projekto vadovas:	

4. Duomenys apie gautą / gaunamą paramą pagal Lietuvos 2004-2006 m. BPD 1.5 ir 2.4 priemones:

Projekto pavadinimas	2004-2006 m. BPD priemonė	Paramos suma, tūkst. Lt	Sąsaja (papildomumas, tęstinumas ir pan.) su projektu, kurio idėja teikiama (PASTABA: jei jau įgyvendinamas projektas sąsajos su planuojamu įgyvendinti centro kūrimo projektu neturi, grafa nepildoma)

5. Esamos situacijos aprašymas:

Kokie yra dabartiniai įstaigos teikiamų paslaugų vartotojai? Kokios paslaugos teikiamos jų vartotojams? Kokios teikiamų paslaugų apimtys? Kaip dabartiniai paslaugų vartotojai vertina teikiamų paslaugų kokybę? Kokie vartotojai norėtų naudotis, bet nesinaudoja įstaigos teikiamomis paslaugomis? Kokių dabar įstaigos teikiamų paslaugų kokybė potencialių vartotojų netenkina? Kokių paslaugų potencialiems vartotojams nėra galimybės teikti dėl įstaigos pajėgumų (infrastruktūros, laiko, profesijos mokytojų ir pan.) trūkumo?

6. Trumpas planuojamo įgyvendinti sektorinio praktinio mokymo centro kūrimo projekto aprašymas

Kokios poreikio įgyvendinti projektą priežastys? Kokias ir kodėl būtent tokias veiklas planuojama įgyvendinti, vykdant projektą? Kaip įgyvendinant projektą bus išpildyta kiekviena iš koncepcijos IV.5 skyriuje išvardintų projektų įgyvendinimo sąlygų? Kaip bus organizuojamas projekto valdymas?
--

7. Reikalingų pokyčių paašškimas

Eil. Nr.	Reikalingas pokytis (projekto rezultatas)	Pokyčio poreikio paašškimas (projekto pasekmės)
1.	pvz. pastatytas naujas pastatas	Kodėl pokytis įtakotų teikiamų paslaugų kokybės pagerėjimą? Kokią įtaką pokytis turėtų potencialiems paslaugų vartotojams?
2.	pvz. rekonstruotos y laboratorijos/dirbtuvių patalpos	...
3.	pvz. įsigytos medienos apdirbimo staklės	...

n.		...
----	------	-----

8. Projekto pridėtinė vertė (nauda) ir įtaka šalies švietimo sistemai

Aprašyti platesnius padarinius, kurie pasireišk po projekto įgyvendinimo ir turės įtakos mokyklos teikiamų paslaugų vartotojams (kas naudosis planuojamomis teikti paslaugomis? kiek padidės paslaugų vartotojų srautai? ir t.t.).

Aprašyti projekto poveikį mokyklos veiklos efektyvumui (kaip projektas padidins mokyklos veiklos pajamų apimtį? ir t.t.)

Kodėl ir kaip projektas suintensyvins bendradarbiavimą su kitomis profesinio ir kitų švietimo lygmenų mokyimo įstaigomis?

9. Pasirengimas įgyvendinti projektą:

Aprašyti įstaigos gebėjimus įgyvendinti projektą ir efektyviai panaudoti investiciją, taip pat įvardinant finansines, žmonių, materialines, organizacines ir reguliavimo priemones, kurios būtų sutelktos projektui įgyvendinti.

10. Projekto išlaidos

Nr.	Išlaidų pavadinimas	Matavimo apimtys ir vienetai	Bendra suma su PVM, Lt	Reikiamos sumos pagrindimas (paaiškinti: 1) kodėl reikalinga tam tikra investicija ir 2) kodėl yra reikalinga būtent nurodomo dydžio suma. Pagrindžiant sumos dydį būtina pateikti kiek galima detalesnius sumų paskaičiavimus)	Partneris
1.	Darbai				
1.1.	pvz. pastatytas naujas pastatas	x kv. m.			pvz. vadovaujantysis partneris
1.2.	pvz. rekonstruotos y laboratorijos/dirbtuvių patalpos	x kv. m.			
1.n.					
2.	Prekės/įranga				
2.1.	pvz. įsigytos medienos apdirbimo staklės	2 vnt.			pvz. 1 partneris
2.2.	pvz. įsigytos talpos skiediniui maišyti	5 vnt.			pvz. 2 partneris
2.n.					
3.	Paslaugos				
3.1.	pvz. parengta techninė dokumentacija	1 vn			
3.2.	pvz. įsigytos statybos darbų techninės priežiūros paslaugos	30 val.			
3.n.					
4.	Administravimo išlaidos				
4.1.	pvz. projekto vadovo darbo užmokestis	35 d. d.			
4.2.	pvz. elektros energijos sąnaudos	1000 kW/h			
4.n.					
5.	Iš viso				

Direktorius

parašas

vardas, pavardė

5 PRIEDAS. SEKTORIŲ DIRBANTIEJI

Profesinį išsilavinimą* turinčių užimtų gyventojų vidutinis metinis skaičius (tūkst.), pagal EVR 1998-2005 m.

Ko- das	Veiklos rūšis	Užimtieji gyventojai, turintys profesinį išsilavinimą* (tūkst.)								
		1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
IŠ VISO (visų užimtųjų skaičius)		691,1	686,1	620,0	576,6	599,2	603,1	590,4	591,6	
G	Didmeninė ir mažmeninė prekyba	107,7	105,5	94,5	101,2	92,5	92,9	99,6	92,3	4
A; B	Žemės ūkis medžioklė ir miškininkystė, žuvininkystė	113,0	106,1	104,1	90,4	97,2	97,1	80,3	75,4	4
F	Statyba	66,5	60,2	49,5	46,4	54,1	55,7	60,9	70,7	4
60- 63	Transportas ir sandėliavimas	38,4	38,8	32,3	33,8	37,7	36,6	38,3	35,8	3
DB	Aprangos ir tekstilės gaminų gamyba	34,4	39,5	37,5	34,9	34,9	37,4	34,6	31,5	3
O	Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	21,6	29,9	24,7	24,1	25,1	23,9	22,9	26,4	3
DA	Maisto produktų, gėrimų gamyba ir tabako gamyba	32,9	30,7	30,3	26,6	30,9	25,4	20,3	25,8	3
DJ	Metallų ir metalo gaminų, išskyrus mašinas ir įrangą, gamyba	5,3	4,9	5,7	4,8	6,6	6,2	7,1	24,6	3
DD	Medienos ir medinių dirbinių gamyba	16,7	12,2	12,1	10,1	15,3	19,4	18,7	23,9	3
G	Variklinės transporto priemonės	18,4	18,8	18,5	17,1	17,8	18,2	22,8	19,4	2
H	Viešbučiai ir restoranai	12,8	15,2	16,2	10,8	10,1	12,5	16,2	15,4	2
										34

***Profesinis išsilavinimas apima:**

- specialų vidurinį
- povidurinį
- vidurinį su profesine kvalifikacija
- pagrindinį su profesine kvalifikacija
- pradinį su profesine kvalifikacija

6 PRIEDAS. VISŲ PROFESINIO MOKYMO ĮSTAIGŲ VERTINIMAS PAGAL SEKTORIUS

Viešosios politikos ir
vadybos institutas
Lukiškių g. 5-303
LT-01108 Vilnius
Tel. +370 5 2620338
Faks. +370 5 2625410
info@vpvi.lt
www.vpvi.lt

